

ŠIAULIŲ UNIVERSITETAS
SOCIALINĖS GEROVĖS IR NEGALĖS STUDIJŲ FAKULTETAS
SOCIALINĖS PEDAGOGIKOS IR PSICHOLOGIJOS KATEDRA

Socialinės pedagogikos magistrantūros studijų programa

Giedrė Ramašauskienė

**PAAUGLIŲ NAUDOJIMASIS MOBILIAISIAIS TELEFONAIŠ
SOCIALINIO ELGESIO KONTEKSTE**

Magistro darbas

*Magistro darbo vadovė –
prof. dr. Liuda Radzevičienė*

2014

Magistro darbo santrauka

Tyrimo problema.

Mokslininkai akcentuodami teigiamą mobiliųjų telefonų išplitimo aspektą pažymi, kad mobilieji telefonai leidžia sukurti ir palaikyti įvairius socialinius ryšius (Katz, 2006), kurti asmeninį ir grupinį tapatumą ir jų socialinius tinklus (Castells ir kt., 2007), pagerina ryšius tarp bendraamžių, tėvų ir vaikų, suteikiant didesnes galimybes vaikų priežiūrai ir kontrolei (Ling, Heather, 2011). Tačiau paauglių žavėjimasis mobiliaisiais telefonais ir nekontroliuojamas, netinkamas ir intensyvus naudojimas jais gali sukelti rimtų socialinių problemų: neigiamai paveikti santykius su tėvais, pakeisti tarpasmeninio bendravimo taisykles su bendraamžiais, apriboti tiesioginę socialinę veiklą, neigiamai paveikti paauglių sveikatą ir psichosocialinę gerovę.

Tyrimo objektas - paauglių naudojimas mobiliaisiais telefonais socialinio elgesio kontekste.

Tyrimo hipotezė - intensyvesnis naudojimas mobiliaisiais telefonais paauglystėje lemia retesnius tiesioginius kontaktus su socialinės aplinkos dalyviais.

Tyrimo tikslas - išanalizuoti paauglių naudojimosi mobiliaisiais telefonais ypatumus socialinio elgesio kontekste.

Tyrimo uždaviniai:

1. Išanalizuoti mokslinę literatūrą, atskleidžiant priklausomybių nuo mobiliųjų telefonų teorinius aspektus paauglystės raidos ypatumų kontekste.
2. Remiantis mokslo literatūros analize, parengti tyrimo instrumentą, leidžiantį nustatyti: - naudojimosi mobiliaisiais telefonais dažnį ir pobūdį. – paauglių naudojimosi mobiliaisiais telefonais dažnio ir pobūdžio bei demonstruojamo socialinio elgesio sąsajas. – sąsajas tarp naudojimosi mobiliaisiais telefonais ir priklausomybės nuo mobiliųjų telefonų. – ugdymo įstaigose vykdomos priklausomybės nuo mobiliųjų telefonų prevencijos ir šios priklausomybės požymių pasireiškimo intensyvumo paauglystėje sąsajas.
3. Remiantis tyrimo rezultatais pateikti socialinės aplinkos dalyviams rekomendacijas, leidžiančias vykdyti priklausomybės nuo mobiliojo telefono prevencijos veiklas.

Tyrimo imtis: Tyrime dalyvavo 203 paaugliai iš Joniškio „Saulės“ pagrindinės mokyklos. Tiriamųjų amžius – nuo 12 iki 18 metų amžiaus.

Tyrimo metodai:

1. Teoriniai tyrimo metodai: - mokslo literatūros analizė, taikant indukcijos bei sisteminimo teorinius metodus.
2. Empiriniai tyrimo metodai: - kiekybinis tyrimas, atliktas taikant anketinės apklausos raštu metodą. Atviri anketinės apklausos klausimai integruoti tyrimo duomenims analizuoti.

Tyrimu nustatyta, kad:

- Paaugliai kasdien daugiau nei tris valandas praleidžia naudodamiesi mobiliuoju telefonu, išsiunčia daugiau nei 150 trumpųjų tekstinių žinučių ir prakalba beveik valandą. Merginų tarpe šie rodikliai yra didesni nei vaikų. Dažniausiai mobiliaisiais telefonais jie rašo trumpąsias tekstines žinutes (SMS), kalbasi su draugais ir tėvais, klausosi muzikos ir naršo internete.
- Paaugliai, kurie savo mobiliųjį telefoną tikrina nuolat, juo nesinaudodami rečiau ilsisi ir mokosi, einant į viešus renginius rečiau palieka mobiliųjį telefoną namuose, pamokose dažniau atsiliepia į gautus skambučius ir susirašinėja trumposiomis žinutėmis.
- Intensyviau priklausomybės nuo mobiliųjų telefonų požymiai pasireiškia, kai paaugliai daugiau laiko praleidžia naudodamiesi mobiliuoju telefonu, ilgiau juo kalbasi ir išsiunčia daugiau SMS. Nuolatinis mobiliojo telefono tikrinimas susijęs su stipriau išreikštais priklausomybės nuo mobiliojo telefono požymiais.
- Tik trečdalis paauglių nurodo, kad jų mokykloje yra vykdoma telefoninės priklausomybės prevencija, ir ją panašiu intensyvumu vykdo mokyklos administracija, mokytojai, klasės auklėtojai ir socialiniai pedagogai.

Turinys

Magistro darbo santrauka	1
Įvadas	3
<i>I skyrius.</i> TEORINIAI PRIKLAUSOMYBIŲ FORMAVIMOSI ASPEKTAI PAAUGLIO PSICHOSOCIALINĖS RAIDOS KONTEKSTE	7
1.1. Socialinio ugdymo filosofijos diskursas socialinio elgesio formavimosi kontekste	7
1.2. Teoriniai priklausomybių formavimosi psichologiniai aspektai	10
1.3. Priklausomybę nuo mobiliojo telefono įtakojantys veiksniai.....	13
1.4. Psichosocialiniai ir sveikatos sutrikimai, susiję su mobilių telefonų naudojimu	17
1.5. Paauglystės psichologinės raidos bruožai ir sutrikimų raiška	18
1.6. Paauglio socialinę aplinką įtakojantys veiksniai	23
<i>II skyrius.</i> PAAUGLIŲ NAUDOJIMASIS MOBILIAISIAIS TELEFONAIŠ SOCIALINIO ELGESIO KONTEKSTE: TYRIMO DUOMENŲ ANALIZĖ	27
2.1. Tyrimo metodika	27
2.2. Paauglių naudojimosi mobiliaisiais telefonais socialinio elgesio kontekste tyrimo medžiagos analizė.....	29
2.2.1. Tyrimo dalyviai	29
2.2.2. Paauglių naudojimosi mobiliaisiais telefonais dažnio ir pobūdžio analizė	30
2.2.3. Paauglių naudojimosi mobiliaisiais telefonais dažnio ir pobūdžio bei demonstruojamo socialinio elgesio sąsajų analizė	35
2.2.4. Paauglių naudojimosi mobiliaisiais telefonais dažnio ir pobūdžio bei priklausomybės nuo mobiliųjų telefonų sąsajų analizė	43
2.2.5. Paauglių priklausomybės nuo naudojimosi mobiliaisiais telefonais prevencijos galimybių analizė.....	48
Išvados	51
Rekomendacijos	53
Literatūra	54
Summary	58
Priedai	59

Ivadas

Mokslinė problema ir tyrimo aktualumas. Pastaruoju metu pasaulyje vis labiau domimasi mobiliųjų telefonų poveikiu žmogui. Tai sietina su nuolat besikeičiančia aplinka atsiradus naujoms informacinės visuomenės kūrimosi prielaidoms, taip pat būtinumu gerinti žmogaus gyvenimo kokybę (Melnikas, 2002). Castells ir kt. (2007) duomenimis, naudojimasis mobiliaisiais telefonais pasaulyje išplito sparčiau nei kitos bendravimo priemonės (pvz. internetas) ir reikšmingai pakeitė tiesioginio bendravimo pobūdį. Japonijos edukacinių tyrimų ir plėtros centro (2005) atliktame tyrime apie mokinių naudojimąsi mobiliais telefonais paaiškėjo, kad daugiau nei 90% paauglių turi mobiliuosius telefonus, 66,9% įdomu naudotis mobiliais telefonais, 56,5% jų gyvenimas būtų nepatogus be mobiliojo telefono, ir net 50% paauglių nurodė, kad jie jaučiasi vieniši jei nesulaukia skambučių ar SMS žinučių.

Remiantis 2005 m. pirmą kartą Lietuvoje atlikto mobiliojo ryšio vartotojų įpročių ir etiketo tyrimo duomenimis, beveik 51 proc. vartotojų mobilusis telefonas yra būtinas, be jo jie jaučiasi neužtikrintai. Daugiau nei 35 proc. apklaustųjų teigė, jog jiems yra priimtina kalbėti telefonu per šeimos vakarienę ir savaitgaliais. TNS Gallup (2008) tyrimo duomenimis, mobilusis ryšys yra svarbesnis už daugelį kitų kasdien naudojamų daiktų – pinigus, automobilį ar televizorių. Telefonas keičia savo tiesioginę paskirtį – jis tampa ne tik ryšio, bet ir bendravimo priemone. Dėl to pakito ir pats bendravimas, jo galimybės ir dažnumas.

Kai kurie mokslininkai akcentuoja teigiamą tokio staigaus mobiliųjų telefonų išplitimo aspektą teigdami, kad jie leidžia sukurti ir palaikyti įvairius socialinius ryšius (Katz, 2006), kurti asmeninį ir grupinį tapatumą ir jų socialinius tinklus (Castells ir kt., 2007), pagerina ryšius tarp bendraamžių, tėvų ir vaikų suteikiant didesnes galimybes vaikų priežiūrai ir kontrolei (Ling, Heather, 2011). Tačiau paauglių žavėjimasis mobiliaisiais telefonais ir nekontroliuojamas, netinkamas ir pernelyg intensyvus naudojimas jais gali sukelti rimtų socialinių problemų: neigiamai paveikti santykius su tėvais, pakeisti tarpasmeninio bendravimo taisykles su bendraamžiais, apriboti tiesioginę socialinę veiklą, neigiamai paveikti paauglių sveikatą ir psichosocialinę gerovę. Negana to, piktnaudžiavimas mobiliaisiais telefonais yra priskiriamas psichiniams sutrikimams kaip ir bet kokia kita priklausomybė (Choliz, 2012). Bianchi ir Phillips (2005) teigimu, pasitaiko situacijų, kai mobilaus telefono naudojimas yra traktuojamas kaip neteisėtas ir draudžiamas: tai siekimas pasityčioti iš savo bendraamžių, sekstingas ir pan.

Kokias problemas sukelia paaugliams besaikis mobilaus telefono naudojimas nagrinėjo lietuvių autoriai: N. Nekrasova, Z. Nekrasova (2008) tyrė, kokias problemas gali sukelti mobiliųjų telefonų naudojimas; L. Bulotaitė (2000, 2004, 2009) nagrinėjo įvairių priklausomybės rūšių, tokių kaip, priklausomybė nuo interneto, mobiliojo telefono, azartinių lošimų ir pan., atsiradimą,

jų vystymosi mechanizmus; R. Deveikytė ir I. Masiulaitytė (2008) analizavo mobiliųjų telefonų naudojimą namų ūkiuose, kam dažniausiai paaugliai naudoja mobiliuosius telefonus ir pan. Tuo tarpu priklausomybės nuo mobiliojo telefono priežastis ir apie jos daromą poveikį paaugliams tyrimai iki šiol daugiausiai buvo atliekami tik užsienio autorių: F. L. Torrecill (2007); M. Griffiths (2000); A. Bianchi ir J. G. Phillips (2005); A. Ehrenberg, S. Juckes, K. M. White, S. P. Walsch (2008); L. Leung (2008) ir kiti.

Taigi, didėjant informacinių ir komunikacinių technologijų plėtrai į visas gyvenimo sritis, visų socialinių lygių žmonių bendravimas, ypač paauglių, vis labiau persikelia į mobiliųjų telefonų naudojimą, o tai ne tik atsiliepia socialinei gyvenimo kokybei, bet ir paskatina priklausomybės nuo mobiliojo telefono atsiradimą. Moksliniame lygmenyje vis labiau kalbama apie priklausomybę nuo mobiliojo telefono, tačiau gilesnės mokslinės analizės, ypač Lietuvoje, nepakanka. Siekiant išvengti ar mažinti šią priklausomybę tikslingas gilesnis požiūris į šią problematiką, todėl atliekama nagrinėjamos temos analizė padės priartėti prie gilesnio šios problemos suvokimo.

Tyrimo objektas: paauglių naudojimas mobiliaisiais telefonais socialinio elgesio kontekste.

Hipotezė: intensyvesnis naudojimas mobiliaisiais telefonais paauglystėje lemia retesnius tiesioginius kontaktus su socialinės aplinkos dalyviais.

Tyrimo tikslas: išanalizuoti paauglių naudojimosi mobiliaisiais telefonais ypatumus socialinio elgesio kontekste.

Uždaviniai:

1. Išanalizuoti mokslinę literatūrą, atskleidžiant priklausomybių nuo mobiliųjų telefonų teorinius aspektus paauglystės raidos ypatumų kontekste.
2. Remiantis mokslo literatūros analize, parengti tyrimo instrumentą, leidžiantį nustatyti:
 - naudojimosi mobiliaisiais telefonais dažnį ir pobūdį.
 - paauglių naudojimosi mobiliaisiais telefonais dažnio ir pobūdžio bei demonstruojamo socialinio elgesio sąsajas.
 - sąsajas tarp naudojimosi mobiliaisiais telefonais ir priklausomybės nuo mobiliųjų telefonų.
 - ugdymo įstaigose vykdomos priklausomybės nuo mobiliųjų telefonų prevencijos ir šios priklausomybės požymių pasireiškimo intensyvumo paauglystėje sąsajas.
3. Remiantis tyrimo rezultatais pateikti socialinės aplinkos dalyviams rekomendacijas, leidžiančias vykdyti priklausomybės nuo mobilaus telefono prevencijos veiklas.

Tyrimo dalyviai. Tyrime dalyvavo 203 paaugliai iš Joniškio „Saulės“ pagrindinės mokyklos. Tiriamųjų amžius – nuo 12 iki 18 metų amžiaus.

Tyrimo metodai:

1. Teoriniai tyrimo metodai:
 - mokslo literatūros analizė, taikant indukcijos bei sisteminimo teorinius metodus.
2. Empiriniai tyrimo metodai:
 - kiekybinis tyrimas, atliktas taikant anketinės apklausos raštu metodą. Atviri anketinės apklausos klausimai integruoti tyrimo duomenims analizuoti.

Kiekybinio tyrimo duomenys apdoroti SPSS programa, taikant aprašomosios statistikos metodų paketą. Požymio reikšmingumas nustatytas taikant Chi – kvadrato testą, statistinį reikšmingumą apibrėžiant intervale $p = 0,00 - 0,05$.

Magistro darbo struktūra. Šį magistro darbą sudaro: santrauka lietuvių kalba, įvadas, 2 skyriai, išvados, naudotos literatūros sąrašas (62 šaltiniai), santrauka (reziumė) anglų kalba, priedai. Tyrimo duomenis iliustruoja 15 lentelių, 2 paveikslai. Prieduose pateikiamas tyrimo instrumentas, tyrimo instrumento detalus aprašymas, papildomos tyrimo analizės lentelės. Darbo apimtis 58 puslapiai.

Pagrindinės sąvokos

Paauglystė – priskiriamas amžiaus tarpsnis nuo 12 iki 15 metų. Paauglystė gali būti skirstoma į ankstyvąją – 12 – 14 metų ir vėlyvąją – 16 – 18 metų, 15 – uosius metus laikant pereinamaisiais. Vadovaujantis pirmuoju požiūriu, paauglystė siejama su specifiniu elgesiu, jai būdingomis nuostatomis, vaidmenimis ir konfliktais. Antrasis požiūris remiasi tuo, kad paauglystė subjektyviai dažnai suvokiama kaip perėjimas į brandą (Navaitis, 2007).

Socialinė aplinka – socialinė terpė, su kuria sąveikauja individas arba socialinė grupė (Andrašiūnienė, 2007).

Socialinis elgesys – individo, tam tikros grupės, bendruomenės elgsena, veiksmai ar manieros bendraujant su kitais žmonėmis. Socialinis elgesys iš esmės yra atsakas į tai, kas tam tikroje kultūroje yra priimtina ir nepriimtina, ko reikalaujama iš žmogaus. Socialinis elgesys lemia, kaip tarpusavyje sąveikauja individai, tam tikros socialinės grupės ar visuomenės (Žvilius, 2012).

I skyrius. TEORINIAI PRIKLAUSOMYBIŲ FORMAVIMOSI ASPEKTAI PAAUGLIO PSICHOSOCIALINĖS RAIDOS KONTEKSTE

1.1. Socialinio ugdymo filosofijos diskursas socialinio elgesio formavimosi kontekste

Ugdymas - yra tikslinga ugdytojo ir ugdytinio sąveika, gėrybėmis brandinanti žmogaus biofizinę sandarą, psichiką, santykius, kultūrą ir dvasią. Jeigu ugdymas yra sąveika, tai jos nariai gauna grįžtamąją informaciją apie savo elgseną (ugdytojai – apie panaudotų priemonių efektyvumą, ugdytiniai – apie elgsenos tinkamumą) (Dumčienė, Bajoriūnas, 2006).

Anot Aramavičiūtės (1998) ugdymas turi 4 kryptis:

Individualus ugdymas – sudaryti sąlygas, padedančias atsiskleisti asmens individualybei, o per ją tapti harmoninga asmenybe. Tai reiškia, kad individualusis pradas ir pastangos jį išplėtoti tampa pirmuoju ugdymo orientyru.

Socialinis ugdymas – socialinė pedagogika aiškiau apibrėžia socialinio ugdymo paskirtį – padėti ugdytiniui kuo geriau perimti socialines vertybes, kuo geriau įsijungti į bendruomenę, kuo sėkmingiau socializuotis joje. Vadinasi, socialinio ugdymo tikslas – siekti asmens ir visuomenės integracijos, individualaus ir socialinio gyvenimo sintezės bei harmonijos.

Kultūrinis ugdymas – pirmiausia – kaip kultūrinių vertybių perdavimo procesas ir kaip asmenybės formavimas jų pagrindu. Galiausiai – kaip asmenybės kūrybinės saviraiškos procesas, sudarantis optimalias sąlygas kultūros tęstinumui bei puoselėjimui.

Dvasinis ugdymas – daro įtaką kultūriniam ugdymui: religinis susipratimas – protiniam išsilavinimui, religinis veiklumas – doriniam išsiauklėjimui, religinis įsijautimas – estetiniam išsilavinimui. Tai reiškia, kad religinis ugdymas ne vien suranda sau atramą kultūriniame ugdyme, bet ir jį užbaigia, suteikdamas jam naujos prasmės bei vertės, o taip pat jį papildo, įjungdamas į platesnę ugdymo sistemą.

Tuo tarpu socialinis ugdymas, pasak Bitino ir Bočarovos (cit. Leliūgienė, 2003), pedagogiškai orientuota ir tikslinga visuomeninės pagalbos sistema, reikalinga augančiam individui įsijungiant į socialinį gyvenimą. Ta sistema ugdymo – formavimo procese sudaro sąlygas pažinti visų priemonių ir galimybių arsenalą, kuriuo naudojasi visuomenė, formuodama asmenybę, adekvačiai reikalaujama ir, tam tikra prasme, saugodama jo vystymąsi.

Indrašienė (2004) teigia, jog socialinis ugdymas tai integrali bendrojo ugdymo dalis. Jis apima ne tik socialiniam asmens ugdymui skirtus dalykus, bet ir daugelį kitų mokomųjų dalykų, kurių ugdomas poveikis puoselėjant jauno žmogaus socialinę kultūrą yra labai reikšmingas. Jos nuomone, socialiai ugdant žmogų prioritetas yra teikiamas šeimai, nes joje įgyjami pirmieji ir būtinieji socializacijos įgūdžiai. Nuo pirmųjų vaiko gyvenimo dienų jo asmenybės tapimą lemia šeimos santykiai. Mokykloje vaiko patiriami sunkumai neretai siejasi su jo vaidmeniu šeimoje,

šeimoms bendravimo stiliu, socialine aplinka. Ypatingos sąlygos ir galimybės socialiai ugdyti vaiką glūdi jį supančioje aplinkoje ir priklauso nuo artimiausios bendruomenės. Sociokultūrinė aplinka, kurios apsuptyje gyvena vaikas, įtraukia jį į tam tikrus socialinius santykius, kurie padeda realizuoti bendravimo, pažinimo, savęs įvertinimo ir savirealizacijos poreikius.

Šeimos ir mokyklos tarpusavio sąveiką, kaip įvairiapusę ir specifinę būties formą, šiandien tikslinga įvardinti komunikaciniu vyksmu, kuriame ir ugdymas, ir žmogiškieji kontaktai sukuria savąjį „mokyklos gyvenimo bendradarbiaujant“ modelį. Ši komunikacijos samprata ugdymo procese, apjungdama skirtingų požiūrių, įsitikinimų, interesų ir kt. sistemas, atskleidžia savyje ir keletą glaudžiai koreliuojančių veiklos sričių:

- žmogaus veiksmo, nukreipto į daiktus, reiškinius ir įvairias tendencijas, kurių įtakoje keičiama ir nuolat tobulinama ugdymo aplinka;
- žmogaus veiksmo, nukreipto į kitus žmones, kuriančius intersubjektyvius ryšius ir dedančius socialinius pamatus (Juodeikaitė, Pocevičienė, 2004).

Pasak Dewey (2013) mokykla kaip socialinė institucija, palyginti su kitomis, pasižymi trimis specifinėmis funkcijomis:

1. Kurti supaprastintą aplinką. Mokykla atrenka tuos esminius socialinės aplinkos elementus, kuriuos jaunas žmogus geba suvokti. Tada ji nustato suvokimo etapų eiliškumą, kada suvokta informacija leidžia perprasti sudėtingesnius dalykus.
2. Kuo labiau apsaugoti bręstančią asmenybę nuo nepriimtino socialinės aplinkos poveikio.
3. Sušvelninti nepageidaujamą socialinės aplinkos įtaką ir kiekvienam žmogui užtikrinti galimybę įveikti apribojimus, su kuriais jis gali susidurti dėl savo priklausymo kokiam nors uždaresnei grupei, ir leisti užmegzti daugiau ryšių su kitų sluoksnių atstovais.

Anot Subotkevičienės (2004), socialinis ugdymas orientuotas į visų asmens bendrųjų gebėjimų ugdymą, tačiau ypač didelį poveikį gali daryti:

Asmens brandą liudijantiems gebėjimams – tolerancija kitiems ir „kitokiems“; atsakomybė už savo sprendimus ir veiksmus; savikritiškumas, reiklumas sau; nuolatinio mokymosi, tobulėjimo siekis.

Komunikaciniams gebėjimams – gebėjimas dirbti su kitais, bendradarbiavimas; gebėjimas girdėti ir suprasti kito nuomonę, gebėjimas ieškoti susitarimo, konstruktyviai spręsti konfliktus; argumentuotas diskutavimas; gebėjimas dalyvauti klasės, mokyklos, bendruomenės gyvenime.

Pažintiniams gebėjimams – domėjimasis aplinkiniu pasauliu, gebėjimas išvelgti ryšius tarp reiškinių ir procesų; gebėjimas žvelgti į reiškinį įvairiais požiūriais, lanksčiai, nešabloniškai; gebėjimas taikyti racionalaus problemos sprendimo modelį.

Darbo ir veiklos gebėjimams – gebėjimas planuoti darbą, veiklą, atsižvelgiant į turimus išteklius ir kompetenciją; gebėjimas pasirinkti tikslingiausią veiklos būdą, metodą; gebėjimas įvertinti darbo, veiklos eigą, koreguoti veiksmus ir įgyvendinimo būdus.

Tuo tarpu Leliūgienė (2002) teigia, jog visų socialiai ugdomų subjektų veikla turi numatyti tarpusavyje susijusias tris kryptis:

- socialinio patyrimo perdavimas (organizavimas) vaikams ir sąlygų jų savirealizacijai, asmenybės vystymuisi, jos aktyvumui šeimoje bei artimiausioje aplinkoje sudarymas; visuomenės pageidaujama kryptimi saviugda; individo aktyvizacija visais visuomenėje priimtinais būdais – intelektualinė, emocinė, moralinė, kultūrinė, fizinė ir kt.;
- ugdančios aplinkos šeimoje ir artimiausioje jos kaimynystėje sukūrimas; socialiai reikšmingų grupinių ir kolektyvinių bendravimo normų, vertybių, turinčių didelę įtaką geram psichologiniam, emociniam klimatui, supančiam asmenybę, formavimas;
- asmenybės realizacijos ir socialinės reabilitacijos procesai, užkertantys kelią asocialaus elgesio pasireiškimui bei užtikrinantys socialinę pagalbą ir ginantys vaikus, neleidžiant pasireikšti socialinei deadaptacijai ir įjungiantys juos į normalią gyvenimišką veiklą.

Indrašienė (2004) teigia, jog bene svarbiausia sąlyga – kuo geriau pažinti mokinius: reikia žinoti jų amžiaus tarpsnio, taip pat individualias savybes. Psichologai Dzikarienė ir Kregždė (Cit. Indrašienė, 2004) nurodo pagrindinius pažinimo principus:

Objektyvumo principas reikalauja, kad visi duomenys apie ugdytinio asmenybę būtų surinkti natūraliomis jo veiklos ir gyvenimo sąlygomis. Remdamiesi šiuo principu, turime sužinoti ugdytinio gyvenimo sąlygas namuose ir mokykloje, kieno ir kokios įtakos jis yra veikiamas, žinoti jo santykius su vaikais ir suaugusiais.

Ugdytinio kaip besivystančios asmenybės tyrimo principas reikalauja prisiminti, kad įvairių amžiaus tarpsnių ugdytinio fizinis, intelektinis, jausmų ir valios išsivystymas jau yra pasiekęs tam tikrą, jo amžių atitinkantį lygį, tačiau kai kurios psichinės savybės dar nėra galutinai susiformavusios.

Veikiančios ugdomosios asmenybės tyrimo principas reikalauja ne vien tik nurodyti vienas ar kitas psichines ugdytinio ypatybes, bet ir atskleisti tipiškas asmenybės savybes, pasireiškiančias jam būdingoje veikloje (mokymasis, darbas, žaidimas ir pan.).

Aktyvaus poveikio, tiriant ugdytinio asmenybę, principas reikalauja iš tiriančiojo ne tik konstatuoti atitinkamas psichines ugdytinio ypatybes, išryškėjančias jo veiksmuose, poelgiuose, atsiskleidžiančias jo veiklos ir kūrybos produktuose, bet ir pagal galimybes daryti šioms savybėms poveikį, numatyti ir parinkti reikiamą metodiką.

Ugdytinio asmenybės raidos tolesnio prognozavimo principas siejasi su tuo, kad ugdytinio asmenybės pažinimas nėra pats sau tikslas, o tik priemonė, atsižvelgiant į besiformuojančias ypatybes, parinkti tinkamus, jo saviraišką skatinančius pedagoginio poveikio būdus.

1.2. Teoriniai priklausomybių formavimosi psichologiniai aspektai

Šiuolaikinėje psichologijoje priklausomybė, kaip neįveikiamos pagundos, supratimas yra platesnis, nes apima ir elgseną, kuri anksčiau buvo laikoma tiesiog blogu įpročiu (Myers, 2000).

S. Peele (cit. Bulotaitė, 2004) priklausomybę apibūdina kaip žalingą elgesio ratą. Elgesio, kuris yra nekontroliuojamas. Priklausomybė – tai procesas, kuris keičiasi, transformuojasi laike. Peele teigė, kad priklausomybei vystytis nebūtini biomedicininiai organizmo pokyčiai. Šių pokyčių neturi, pavyzdžiui, lošėjai ar prie darbo prisirišę žmonės, nors jie yra priklausomi. Priklausomybė – tai žmonių, o ne žalingų įpročių problema.

May (2004) teigia, jog priklausomybė – tai kiekviena priverstinė nuolat pasikartojanti elgsena, apribojanti žmogaus troškimo laisvę. Ją sukelia troškimo pririšimas, arba prikaustymas, prie tam tikrų objektų. Šiame apibrėžime itin svarbus žodis *elgsena*, nes jis rodo, kad priklausomybę pirmiausia lemia veiksmas. Troškimas tam tikrai elgtis yra pagrindinis procesas, sukeliantis priklausomą elgseną.

Tuo tarpu C. Nakkenas (cit. Bulotaitė, 2004), apibūdindamas priklausomybės rūšis, pabrėžė, kad bendra tarp jų tai, kad piktnaudžiavimas bet kuo sukelia nuotaikos pakitimus. Priklausomybės pradžia – kai imama elgtis tam tikru būdu, siekiant gerai jaustis, patirti malonumą ar paprasčiausiai palengvinti sau gyvenimą. Tai žmogui padeda išvengti psichologinio diskomforto.

Anot Hardiman (1999) pasidavimas žalingam įpročiui įvyksta tuomet, kai asmuo nebeturi valios kontroliuoti ir riboti tam tikrą savo veiklą pvz.: mobiliojo telefono naudojimą. Jo nuomone, kiekvienas žalinga įprotis turi keturias pagrindines savybes:

1. Prisiirišimas – žalingo įpročio apimtas individas jaučia nuolatinį ir neatsispiriamą poreikį mobiliesiems telefonams ar kokiam kitam medžiagai ar veiklai.
2. Priklausomybė – svarbiausias priklausomybės komponentas yra visiškas pasiklojimas tam tikrai veiklai, žmogumi ar medžiaga.
3. Reguliarumas – reiškia, kad žalingas įprotis tampa nuolatine žmogaus gyvenimo dalimi.
4. Destruktyvumas – tam tikras elgesys daro žalą pačiam jo atlikėjui, jo aplinkai bei aplinkiniams žmonėms.

Visos priklausomybės, turi tuos pačius pagrindinius simptomus. Žmonėms gali vystytis priklausomybė medžiagoms, elgesiui ar veiklai. Kai kurios iš šių elgesio ar veiklos formų gali būti normalūs, kasdieniai įvykiai. Žmonės gali tapti priklausomi nuo įvairiausių dalykų, kurie

paprastai nėra paženklinti, kaip narkotikai. Priklausomybė nuo įvairiausios technikos pasižymi tik psichologine priklausomybe (Griffiths, 2000).

Psichologinė priklausomybė yra tada, kai žmogus dėl savo nuolatinio naudojimo tam tikra technika negali pakeisti ir valdyti savo nuotaikos ir jausmų. Nuo technikos priklausomi asmenys negali turėti fizinių atpratimo sindromų, tačiau psichologiškai tokie asmenys gali jaustis vieniši, prislėgti, jausti nerimą jei tokie asmenys negali naudotis ta technika, kurios jie pageidauja (Bianchi ir Phillips, 2005).

Tuo tarpu Griffiths (2000) teigia, kad socialinės patologijos pradeda iškilti kibernetinėje erdvėje ir tai yra technologiniai žalingi įpročiai. Technologiniai žalingi įpročiai yra nustatyti kaip mechaniniai įpročiai, kurie apima žmogaus mechanizmų sąveiką. Jie gali būti pasyvūs pvz: mobilieji telefonai arba aktyvūs pvz: azartiniai žaidimai. Tai paprastai turi įtikinančių ir stiprinančių bruožų, kurie gali padėti įprantamų polinkių propagavimui. Technologiniai įpročiai ir elgesio įpročiai ryškiai pavaizduoja pagrindinius įpratimo komponentus. Tai yra nuotaikos pasikeitimus, toleranciją, užsisklendimą, konfliktą ir recidyvą. Kai atsiranda tam tikra veikla ir ta veikla pasidaro svarbiausia žmogaus gyvenime, tuomet vyrauja jo arba jos mąstymas (susirūpinimas ir pažintinis iškraipymas), jausmai (troškimai) ir elgesys (bendravimo elgesio blogėjimas).

Žmonės, kurie yra linkę į priklausomybę nuo mobilaus telefono jaučia baimę, jog išsikrovus telefonui ar būnant neryšio zonoje, jie negalės palaikyti ryšio su artimaisiais ar draugais. Psichologų teigimu priklausomybė nuo mobilaus telefono daugeliui tapo realybe. Kiekvieną kartą kai jiems išsikrauna mobilus telefonas ar pasibaigia sąskaitos limitas, dingsta ryšys ar prarandamas pats telefonas, žmonės užklumpa paniškas nerimas ir jaudulys, dirglumas, miego sutrikimai ar nemiga, drebulys ar net virškinamojo trakto sutrikimai. Su laiku priklausomybė nuo mobilaus telefono tik auga, ir žmonės pradeda jausti psichologinį stresą (h.e.s.e. Project, 2007).

Torrecillas (2007) teigia, jog priklausomybė nuo mobiliojo telefono atsirado dėl socialinių pokyčių, kurie įvyko per pastarąjį dešimtmetį. Jo teigimu žmonės priklausomi nuo mobilaus telefono yra linkę pamiršti svarbią veiklą, atsiriboti nuo draugų ir šeimos narių. Tokie asmenys neigia turintys problemą dėl savo nuolatinio naudojimosi telefonu ir nuolat galvoja apie savo mobilų telefoną kai jo neturi šalia savęs. Dauguma priklausomybę nuo mobilaus telefono turinčių asmenų turi žemą savigarbą ir nuolatos jaučia poreikį būti prijungti ryšiu su kitais asmenimis.

Tuo tarpu May (2004) prisirišimo procesą traktuoja kaip susidedantį iš trijų pakopų:

1. Išmokimas – kiekvieną kartą atliekant tą veiksmą asociacija yra pastiprinama, ir vis labiau linkstama tą veiksmą pakartoti. Taigi kai kurie prisirišimai gali išsivystyti kone žaibiškai,

o kitiems prireikia daug laiko. Ši išmokymo forma yra žinoma kaip sąlygojimas; tai pagrindinis būdas „išmokti“ būti priklausomiems, galintis įvykti visiškai nesąmoningai.

2. Įgūdžių formavimasis – būdingas aktyvus elgsenos poveikio siekimas įvairiose gyvenimo situacijose. Veiksmo atlikimas dėl jo poveikio atrodo kur kas sąmoningesnis negu mechaniškai pirmosios pakopos kartojimai, bet jis vis dar gali vykti visiškai nepasiekdamas sąmonės.

3. Kova – atsiranda priklausymas. Netgi jei sąmoningai stengiamės elgseną nutraukti, mūsų smegenys nesąmoningai vis geriau jos išmoksta ir vis labiau trokšta.

Bianchi ir Phillips (2005) teigia, kad besaikiai mobilių telefonų vartotojai turi mažą savigarbą ir yra linkę būti ekstravertais. Jungo (cit. Myers, 2000) teigimu, tokios charakterio struktūros žmonės yra linkę bendrauti, mėgsta juokauti ir yra jausmingi.

Ekstraversija lemia kolektyvinių normų laikymąsi, dėl to šie žmonės nėra originalūs mąstytojai. Tai žmonės visą dėmesį sutelkę į išorinį pasaulį, jame vykstančius įvykius ir žmones (Almonaitienė, 2001).

Anot Bieliauskaitės (1993) tokie žmonės domisi daiktais, bet jų neanalizuoja. Nesvarbu, kodėl vienoks ar kitoks pasaulis. Svarbu, kad jis toks yra. Jie moka priimti pasaulį jo neaiškindami ir neinterpretuodami. Gyvenimas vertinamas pagal tai, kiek jis jaudina ir stimuliuoja. Tokie žmonės yra realistai, orientuojasi į dabartį. Jie geriau jaučia galimybes ir tarpusavio sąsajas bei sąveikas. Dėl dominuojančios ekstraversijos jie gali gerai pastebėti naujus išorinio objekto ar situacijos resursus, netikėtą jų panaudojimą. Tokie žmonės yra linkę aktyviai veikti ir keisti aplinką.

Ehrenberg, Juckes, White, ir Walsh (2008) išskyrė asmenybės bruožus, kuriuos turintys asmenys yra linkę į priklausomybę nuo mobiliojo telefono:

- asmenybės ekstraversijos bruožai (tarpasmeninio bendravimo gilumas ir intensyvumas),
- neurotiškumas (emocinio stabilumo lygis ir prisitaikymas),
- atitinkamumas (pagalbos ir socialinės harmonijos skirtumai),
- atvirumas patyrimui (įtikinimas ir džiaugimasis naujais patyrimais),
- sąmoningumas (kontrolė, reguliavimas, tikslų ir impulsų nukreipimas),
- asmenų skirtumas reguliuojamas savigarbos (vertinami požiūriai į save),

Visa tai gali numatyti elgesį mobiliu telefonu. Neatitinkamumas ir ekstraversija yra susiję su didesniu mobiliojo telefono naudojimu, tuo tarpu žemas spontaningumas ir didesnis neurotiškumas numato daugiau SMS (trumpų žinučių paslauga) naudojimą. Žemos savigarbos asmenys rodo didesnę ir probleminę mobiliojo telefono naudojimą.

1.3. Priklausomybę nuo mobiliojo telefono įtakoiantys veiksniai

May (2004) nuomone, tie patys procesai, kurie lemia priklausomybę nuo alkoholio, lemia ir priklausomybę nuo mobiliųjų telefonų, idėjų, darbo, santykių, nuotaikų, fantazijų ir begalės kitų kuo įvairiausių dalykų. Priklausomybių formavimosi mechanizmai yra universalūs ir juos galima pritaikyti daugumai priklausomybių.

Asmenims dar iki priklausomybės išsivystymo būdingas emocinis neadekvatumas, neurotiškumas, ryškėja depresijos požymiai: menka savivertė, mazochistinis savęs kaltinimas, suicidinės mintys, nuotaikų svyravimai, izoliacijos ir vienatvės jausmas. Edwardas Khantzianas teigia, kad pagrindinė visų priklausomybių priežastis – kančia, socialinis spaudimas ar malonumo siekimas, noras susinaikinti. Kančia, kurią priklausomybe sergantis asmuo nori palengvinti ar pratęsti, atspindi pagrindinius savireguliacijos sunkumus. Jai būdingi keturi pagrindiniai psichologiniai aspektai: jausmai, savigarba, tarpusavio santykiai ir rūpinimasis savimi (Bulotaitė, 2009).

Tuo tarpu Černiauskienės (2000) teigimu, į priklausomybes yra linkę irzlūs, jautrūs, greitai netenkantys dvasinės pusiausvyros, silpnavaliai, nepasitikintys savimi, greitai pasiduodantys kitų įtakai, ribotų interesų, turintys psichologinių problemų žmonės. Ji išskyrė veiksnius, kurie įtakoja priklausomybės vystymąsi:

1. patenkinti smalsumą;
2. sumažinti įtampą ar atsipalaiduoti;
3. pamiršti problemas, nemalonias emocijas;
4. neatsilikti nuo draugų, kartu praleisti laiką;
5. greičiau tapti suaugusiu, perimti suaugusiųjų elgesio normas;
6. įrodyti savo nepriklausomybę, protestuoti.

Anot Hardiman (1999) žalingų įpročių aukos dažniausiai pradeda nuo elgesio praktikavimo, tuo siekdami išvengti diskomforto. Išskiriamos nuotaikos kaitos kategorijos:

1. pakilios nuotaikos ir susijaudinimo pojūtis – tam tikri chemikalai (dažniausiai stimulatoriai) ir tam tikra veikla (pavyzdžiui, azartiniai lošimai, mobiliojo telefono naudojimas) gali sukelti didžiulio susijaudinimo ir malonumo pojūtį. Žmonės, jaučiantys nuolatinį pakylėtos būsenos ir susijaudinimo poreikį, sudaro atskirą žalingų įpročių aukų kategoriją. Jų atsakomybės jausmas pašlijęs, jie yra nekantrūs ir tuo primena vaikus – tarytum kažkuriuo metu būtų sustoję jų dvasinės brandos procesas.
2. emocinio diskomforto slopinimas – daugelis žalingų įpročių aukų ieško išsivadavimo iš vienokio ar kitokio diskomforto. Deja, rezultatas būna visiška priklausomybė nuo medžiagos ar tam tikros veiklos, ir suvokimas apie tai tik pablogina emocinę būklę, o tai

savo ruožtu vėlgi didina poreikį atsipalaiduoti ir išsivaduoti iš nuolatos didėjančio dvasinio diskomforto.

3. Valdžia ir pasitikėjimas savimi – tokie žmonės linkę pasyviai laukti, kol kas nors už juos padarys svarbius su jų gyvenimu susijusius sprendimus. Tačiau netrukus komfortas virsta vis stiprėjančiu bejėgiškumo pojūčiu ir tai anksčiau ar vėliau ima traumuoti psichiką.
4. Totalinio ryšio ar vienovės pojūtis – būdingas gilus nuobodulys ir tarpusavio susvetimėjimas.

N. Nekrasova, Z. Nekrasova (2008) teigia, jog manija virtusio pomėgio priežastis glūdi ne išorinėse aplinkybėse. Aplinkybės gali prisidėti, sukurti palankią terpę, bet jos – tik katalizatorius. Priežastis – vidinės problemos, tos, kurių vaikas negali išspręsti pats. Iš pradžių – negali, paskui – nenori, paskui pripranta prie vidinio diskomforto ir kompensuoja nerealizuotus poreikius.

Tuo tarpu Ignatavičienė ir Žukauskienė (cit. Šilėnienė, 2007) teigia, jog žalingi įpročiai, tokie kaip nuolatinis mobilių telefonų naudojimas, tampa viena pagrindinių šiuolaikinės visuomenės sveikatos problemų. Nederamas elgesys skatina žalingų įpročių atsiradimą. Jos nurodo šias žalingų įpročių atsiradimo priežastis:

Tėvų netektis – prierašumo jausmo tėvams nebuvimas, atskyrimas nuo tėvų ar jų netektis gali būti tolesnio vaiko auklėjimo problemų priežastis.

Ekonominės ir socialinės problemos – skurdas, tėvų kriminalinis elgesys, skyrybos, tarpusavio konfliktai sąlygoja neigiamų charakterio bruožų formavimąsi ir polinkį visas problemas spręsti žalingais įpročiais.

Mokyklinės problemos – nenoras laikytis mokyklos taisyklių, blogi santykiai su mokytojais ir kitais mokiniais.

Bendraamžių atstūmimas – bendraamžių nepriimti vaikai į visas problemas reaguoja skausmingai.

Pereinamojo periodo sunkumai – ankstyvosios paauglystės metai – jau savaime sudėtingas etapas žmogaus gyvenime.

Bulotaitė (2009) išskiria priklausomos elgsenos rizikos veiksnius. Šie veiksniai yra universalūs ir juos galima pritaikyti ir kitoms priklausomybių rūšims, tokioms kaip priklausomybė nuo mobiliojo telefono:

1. Šeimoje – konfliktiški santykiai; skyrybos; netinkamas vaikų auklėjimo stilius; tėvų ar brolių/seserų nusikalstamas; šeimoje vyraujančios priklausomybės.
2. Socialinėje aplinkoje – draugai, turintys žalingų įpročių ir teigiamas jų požiūris į tai; neigiamų nuostatų į žalingus įpročius visuomenėje stygius; neužimtumas; prieinamumas jaunimui.

3. Mokykloje – žemas pažangumas; blogi moksleivių ir pedagogų tarpusavio santykiai, mokyklos nelankymas.
4. Asmenybiniai veiksniai – menka savivertė; nepasitikėjimas savimi; savikontrolės stoka; socialinių įgūdžių stoka.

Dauguma užsienio autorių išskiria nemažai paauglių naudojimosi mobiliais telefonais paplitimo priežasčių. Vienos iš svarbiausių priežasčių yra bendravimo patenkinimas, laisvalaikio praleidimas ir įvaizdžio formavimas (Ehrenberg, Juckes, White, Walsh, 2008):

1. Bendravimo patenkinimas - mobilus telefonas yra žinoma, labiausiai plintanti bendravimo priemonė, kurią nešiojasi žmonės. Mobilus telefonas gali sujungti žmones “bet kuriuo laiku“, “bet kur“ ir su “bet kuo“ esant mobilumui ir portatyvumui. Pagrindinė priežastis – bendravimo patenkinimo galimybė. Taip pat skambinti yra daug brangiau nei parašyti trumpąją SMS žinutę. Nereikia su žmogumi susitarti, kada ir apie ką kalbėti. SMS žinute galima pasakyti tai, ko nedrįsti pasakyti į akis (Mobile Communications, 2006).

Ehrenberg, Juckes, White, ir Walsh (2008) teigia, jog visuomenėse šeimyniniai santykiai yra atšalę ir vienišų žmonių skaičius vis auga todėl žmonės tampa priklausomi nuo bendravimo per atstumą, nes jie nebesugeba užmegzti žmogiškųjų santykių tradicinėmis priemonėmis. Dauguma iš nuolat naudojančių mobilius telefonus žmonių yra paaugliai, kurie yra drovūs ir turi žemą savivertę ir , kurie jaučia baimę viešai kalbėti ir užmegzti ryšius su žmonėmis ir su jais susitikti.

Anot Legkausko (2013) ženkliai laiko, kurį vaikai ir paaugliai praleidžia naudodamiesi išmaniosiomis technologijomis, dalis tenka virtualiam bendravimui su kitais žmonėmis. Toks bendravimas pats savaime nereiškia socialinių įgūdžių praradimo ir izoliacijos, tačiau jis reikalauja kitokių socialinių įgūdžių. Jo nuomone, bendravimas socialiniuose tinkluose suteikia daug didesnę savęs pateikimo laisvę ir galimybę lengvai „išjungti“ bendravimą. Bendraujant socialiniuose tinkluose stipriau pasireiškia grupiniai procesai, nes didelė tokio bendravimo dalis yra vieša, matoma artimų ir nelabai artimų draugų. Toks grupiškumas ir galimybė nežiūrėti bendravimo partneriams į akis neretai atlaisvina moralinius stabdžius ir sukuria naujų galimybių patyčioms, ypač platinant įžeidžiančius vaizdus.

Tuo tarpu Petruolytė (2012) teigia, jog šiuolaikiniame technologijų ir socialinių ryšių pasaulyje yra paplitęs virtualus bendravimo būdas. Virtualios bendruomenės gyvavimo pagrindas yra žmonių socialinių santykių tinklas, su savo kultūra, jausmais ir bendravimo priemonėmis. Toks bendravimas netenka daug tarpasmeninio bendravimo pranašumų, pvz.: tarp bendraujančiųjų nėra tiesioginio fizinio ryšio, „kūno“ signalai pakeičiami sutartiniais tekstiniais simboliais, kurie neatstoja natūralių jausmų ir tam tikra dalimi nuasmenina bendraujančiuosius.

Šito pasekmė – sumažėjęs bendravimas su šeimos nariais, siauresnis pažįstamų ratas, padidėjęs vienišumo jausmas ir net depresija.

2. *Laisvalaikio praleidimas* - Rainie, Keeter (2006) teigimu, dažnai paaugliai mobiliuosius telefonus naudoja fotografuoti, žaisti elektroninius žaidimus, klausyti muzikos, naršyti po internetą. Atrodo, kad tai tapo paauglių laisvalaikio praleidimo forma pastaraisiais metais. Tyrimų rezultatai rodo, kad kuo didesnis laisvalaikio nuobodulys ir sensacijos ieškojimas, tuo didesnė tikimybė, kad atsiras nenugalimas įprotis nuolat naudotis mobiliais telefonais.

Leung (2008) teigia, jog paauglys ieško kaip praleisti laisvalaikį, kad palaikyti optimalų susijaudinimo lygį, tuomet jis ima naudoti mobiliojo telefono funkcijas, kad pralinksmėti ar susisiekti su kuo nors, kad nugalėtų nuobodulį.

Tuo tarpu Legkausko (2013) teigimu vaizdo žaidimai, kuriuos vaikai žaidžia kompiuteriais, telefonais ir žaidimų konsolėmis, gali turėti neigiamos įtakos motyvacijai užsiimti kita veikla. Tokie žaidimai suteikia vaikui daug įvairiapusės stimuliacijos (garsinės ir vaizdinės), kontrolės, yra prognozuojamo sudėtingumo, juose iškeliami aiškiai apibrėžti, nesudėtingi tikslai ir užtikrinamas dažnesnis ir nuoseklesnis pastangų paskatinimas, nei to būtų galima tikėtis realybėje. Kadangi tikrovėje atliekamos veiklos tokiomis savybėmis nepasižymi, vaikui jos tampa mažiau įdomios.

3. *Įvaizdžio formavimas* - paauglystėje daug pamėgdžiojimo, bet aiškus ir originalumo, savitumo siekimas. Paauglys nebesitenkina savo vaizdui formuoti tiesiogiai suvokiamais modeliais ir ieško ką pamėgdžioti. Sekimas mada kaip tik patenkina paauglio ar jaunuolio norą kuo nors išsiskirti iš kitų, būti pastebėtu ir t. t. Mada padeda siekti individualumo, išskirtinumo.

Ehrenberg, Jukes, White, ir Walsh (2008), kaip vieną iš mobilių telefonų paplitimo priežasčių įvardija kaip savotišką madą: visi turi ir aš turiu turėti, visi gali, ir aš turiu galėti, visi moka – ir aš turiu mokėti. Paauglių nuomone, mobilūs telefonai jiems suteikia tam tikrą jaunų žmonių prestižą. Tarp paauglių yra populiaru kuo daugiau gauti SMS žinučių, kuris asmuo gauna daugiausiai SMS žinučių, tas paauglys yra labiausiai vertinamas tarp tos grupės paauglių.

Legkausko (2013) teigimu, atėjus paauglystei padidėja jautrumas bendraamžių nuomonei ir įvaizdžiui – paaugliui prireikia drabužių ir daiktų (telefono, kompiuterio, grotuvo ir pan.), kurių anksčiau reikėjo mažiau, paprastesnių arba išvis nereikėjo. Jo nuomone tam turi didžiulę įtaką reklamos industrija, kuri nuolat siūlo pirkti produktus kaip priemones tapti šaunesniam, stilingesniam, gražesniam ir taip nuo mažens skiepija materializmą – tikėjimą, kad produktų vartojimas ir daiktų turėjimas sudaro žmogaus vertės pagrindą ir atneša laimę. Chaplin, John (2007) tyrimai rodo, kad materializmas yra tampriai susijęs su žema saviverte. Savo vertės matavimas turimais daiktais pasmerkia žmogų nuolatiniam nepilnavertiškumo jausmui, nes taip

savo vertę matuojantis vaikas neišvengiamai susidurs su realybe, kad kiek ir kokių daiktų beturėtų, visuomet bus daug žmonių, turinčių daug daugiau ir geresnių daiktų, nei jis.

1.4. Psichosocialiniai ir sveikatos sutrikimai, susiję su mobilių telefonų naudojimu

Besaikiai mobilių telefonų naudotojai susiduria su įvairiausiomis socialinėmis problemomis. Dauguma tokių žmonių patiria sunkumų kontroliuojant savo asmeninį laiką, kurį išieškoja naudodamiesi mobiliaisiais telefonais, taip pat dauguma būna išsiblaškę ir nesugeba sutelkti visą savo dėmesio į tam tikrus svarbius dalykus. Bendraujant per atstumą yra prarandamas žmogiškasis artumas. Skurdėja bendravimas, vaikas sunkiau susikaupia ir paskirsto dėmesį, tampa irzlus. Tėvams sunku sukontroliuoti, ką vaikas veikia su telefonu – kiek kalba, ką veikia (Hyun, Chin, Park, Ryu, Yu, 2008).

Phillips, Butt ir Blaszczynski (2006) atliktais tyrimais nustatyta, kad žmonės, kurie besaikiai naudojami mobiliais telefonais turi problemų mokėdami už telefonų sąskaitas. Tokius asmenis mobilūs telefonai atitraukia nuo tam tikros veiklos pvz.: darbo, mokslo studijų. Taip pat jų teigimu mobilūs telefonai sukelia tarpasmeninius konfliktus su bendradarbiais, mokytojais, tėvais, taip vyksta bendravimo elgesio blogėjimas, nes jie nesugeba sumažinti naudojimą mobiliais telefonais.

Mobilūs telefonai neigiamą įtaką daro žmogaus psichologinei būklei. Žmonės bendraudami mobiliu su artimaisiais, draugais, jaučiasi reikalingi, mylimi, apsupti dėmesio ir visada turintys, kuo užsiimti, tuo tarpu jeigu telefonas ilgesni laiką tyli, pradeda galvoti, kad visi jį pamiršo, atsiranda vienišumo jausmas. Kuo daugiau skambučių, tuo esi populiarnesnis, mylimesnis ir svarbesnis. Daugėja žmonių, kurie negavę per dieną nors vienos SMS žinutės ar skambučio išreiškia depresinius simptomus (Hyun, Chin, Park, Ryu, Yu, 2008).

Tuo tarpu Bianchi ir Phillips (2005) teigia, jog mobilus telefono naudojimas yra uždraustas, ar nelegalus, esant tam tikroms aplinkybėms ir kai kuriais teisingumo atvejais. Nepaisant to, kai kurie žmonės vis tiek naudoja savo mobilius telefonus nepaisant pripažinto susirūpinimo saugumu, įstatymo ir neformalaus draudimo. Yra tam tikri elgimosi su mobiliu telefonu įpročiai, kurie yra problemiški, todėl daugėja įstatyminių aktų ir socialinių kontrolių, kurie siekia valdyti jų naudojimo aspektus. Taip pat šie autoriai teigia, kad mobilūs telefonai naudojami pažeisti privatumą ir priekabauti prie kitų. Ypač vis labiau matoma, kad mobilius telefonus vaikai naudoja kaip įrankį įbauginti kitus vaikus.

Daugumai žmonių, kurie besaikiai naudojami mobiliaisiais telefonais dažnai ištinka psichologinis stresas. Žmonės bijo atsirasti ne ryšio zonoje, nes su jais negalės susisiekti, rūpinasi, kad jų mobiliojo telefono baterija būtų visada pilnai įkrauta, kiti asmenys visuomet su

savimi nešiojasi mobiliojo telefono įkroviklį. Dažnai ištinka baimės jausmas, jaudulys, nerimas, nuotaikos ir emocijų kaita (h.e.s.e. Project, 2008).

Lukasiewicz, Fareng, Benyamina, Blecha, Reynaud, ir Falissard (2007) teigimu žmogui atsiranda psichologinis potraukis naudotis mobiliaisiais telefonais. Toks žmogus niekada nepaleidžia iš rankų savo mobiliojo telefono, nuolat visur nešiojasi jį, dažnai tikrina ar niekas jam neskambino, ar niekas neparašė SMS žinutės, nuolatos skaitomos išsaugotos/išsiųstos žinutės, peržiūrimos nuotraukos ir panašiai. Taip pat šie autoriai teigia, kad dažnai paaugliai jaučia nuovargį, nes daug laiko praleidžia prie telefono, susirašinėja ir kalba iki nakties, prabunda naktimis tikrindami savo telefoną ar niekas jiems neparašė.

Z. ir N. Nekrasovų (2008) teigimu, mobiliojo telefono spinduliavimas organizmo signalų darną pažeidžia – pridaro trukdžių biologiniame eteryje. Šis spinduliavimas įkaitina audinius, štai kodėl gali nukentėti tie organai, šalia kurių laikomas telefonas. Mūsų galvoje yra specialus barjeras (medikai jį vadina hematoencefaliniu), apsaugantis smegenis nuo visokių žalingų faktorių. O spinduliavimas, kai mes kalbame radijo ar mobiliuoju telefonu, padidina to barjero pralaidumą. Beje, ir ausinės niekuo negeresnės: jos veikia kaip tam tikros antenos, sustiprinančios radijo bangų srautą.

Mobiliųjų perdavimo – priėmimo įrenginių neigiamas poveikis, kaip rodo atlikti tyrimai, pasireiškia: atminties susilpnėjimu, galvos svaigimu ir skausmais, regėjimo pakitimais, klausos sutrikimais, veido ir kaklo odos niežėjimu bei paraudimu, karščio pojūčiu kaklo bei veido srityse. Visa tai trumpalaikiai simptomai atsirandantys pokalbio metu ar po jo. Jie išnyksta kelių ar keliolikos valandų bėgyje (Jukonis, 2008).

Tuo tarpu profesoriai Salford, Brun, Eberhardt, Malmgren, Persson (2003), atlikę tyrimus su žiurkėmis, kurios buvo veikiamos mobilių telefonų spinduliuotės teigia, jog yra pagrindo manyti, kad mobilieji telefonai gali turėti tą patį poveikį ir žmonėms. Taip pat profesoriai teigia, jog yra tikimybė, kad mobiliųjų telefonų spinduliuotė gali sukelti Alzheimerio ligą.

Schüz, Jacobsen, Boice, McLaughlin, Johansen ir Olsen (2006) metais atliko tyrimą, kuriuo buvo norėta išsiaiškinti vėžio riziką ir centrinės nervų sistemos ligų atsiradimą, kuriuos skatina mobilių telefonų naudojimas. Šie mokslininkai teigia, jog naudojimas mobiliais telefonais padidina riziką susirgti smegenų navikais tarp 7 – 19 metų amžiaus vaikų ir paauglių.

1.5. Paauglystės psichologinės raidos bruožai ir sutrikimų raiška

Paauglystė – pereinamasis laikotarpis iš vaikystės į suaugusiojo amžių. Socialiniai lūkesčiai, susiję su paauglio raida, skatina formotis suaugusiojo elgesį ir tuo tarpu paaugliai susiduria su dauguma socialinių problemų.

Vaičiulienės (2004) teigimu, šiuolaikiniuose užsienio raidos vadovėliuose ir kituose šaltiniuose paauglystės laikotarpis nurodomas gana ilgas. Ankstyvoji paauglystė trunka nuo 12 iki 14 metų, vidurinioji – nuo 15 iki 18 metų, o vėlyvoji – nuo 19 iki 21 metų, kol individas nustoja fiziškai augti. Lietuvoje pagal 1989 m. Jungtinių Tautų Asamblėjoje priimtą Vaiko teisių konvenciją (2000) asmuo, neturintis 18 metų, laikomas vaiku ir valstybė privalo rūpintis jo teisėmis. Nuomonių įvairovė turi ir objektyvų pagrindą: individo raidai paauglystės laikotarpiu, būdingi labai dideli individualūs bei kultūriniai skirtumai. Fizinio, intelektualinio, emocinio, socialinio subrendimo tempą lemia individualios raidos ypatumai ir aplinkos sąlygos.

Pagal Eriksono (cit. Myers, 2000) psichosocialinės raidos stadijas paauglystė trunka nuo lytinio brendimo iki 20 metų. Jo teigimu šis tarpsnis pasižymi tapatybės ir vaidmenų neaiškumu. Paauglys gilina sąviovą, mėgindamas vaidmenis, paskui suderindamas juos ir taip siekdamas individualios tapatybės.

Navaičio (2007) teigimu, 11 – 16 gyvenimo metais kokybiškai keičiasi kognityvinės struktūros, plėtojamas abstraktusis ir formalusis mąstymas. Paauglystėje įsisavinamas naujas hipotetinis dedukcinis mąstymas, sugebėjimas vadovautis bendresnėmis teorijomis ir jomis remiantis kurti dalines hipotezes, pritaikomas konkrečiu atveju. Paauglys išmoksta vertinti teiginius, jų vidinį neprieštaringumą ir tikslumą, kurio gali nebesieti su realybe, išmoksta samprotauti apie teiginių sąsajas. Taigi tiksliau ir visapusiškiau naudojasi kalba. Pažintinė raida lemia didėjančią paauglio gebėjimą stebėti save. Jis analizuoja nuosavas mintis, jausmus bei poelgius, o tam būtina patį save suvokti ir kaip subjektą, ir kaip objektą. Savistaba leidžia paaugliui geriau pastebėti prieštaravimus tarp minčių, žodžių ir poelgių, o tai skatina kurti idealus, kuriuos nebūtina tuoj pat išdėstyti ar įgyvendinti.

Pasak Gailienės, Bulotaitės ir Sturlienės (2002) santykis tarp konkretaus ir abstraktaus mąstymo nuolatos keičiasi pastarojo naudai. J. Piaget išskyrė ypatingą paauglių mąstymo bruožą – daug daugiau dėmesio jie skiria galimybei, o ne realybei. Paauglys, kaip ir suaugęs žmogus, vertindamas tikrovę linkęs atsižvelgti į įvairias galimybes. Paauglystės metais įvyksta esminių kokybinių pokyčių tose mąstymo struktūrose, kurios susijusios su klausimų kėlimu ir jų sprendimu.

Plėtojantis paauglių mąstymo gebėjimams, tobulėja jų socialinis supratingumas ir moraliniai sprendimai. Gebėdami mąstyti apie savo pačių ir kitų žmonių mąstymą, jie pradeda suprasti, ką kiti žmonės galvoja apie juos. Didėjant pažintiniams gebėjimams, daugelis paauglių pradeda galvoti apie tai, kas idealu, ir tampa gana kritiškai visuomenės, savo tėvų ir savų trūkumų atžvilgiu (Myers, 2000).

Anot Grigaitės (2004), paauglys pasižymi turtinga vaizduote, kurios dėka gali kurti įvairius ateities planus. Formuojasi patvarus, valingas dėmesys. Didėja dėmesio apimtis,

gebėjimas perkelti dėmesį nuo vienos operacijos prie kitos, nuo vienos veiklos rūšies prie kitos. Stiprūs išgyvenimai, gausūs įspūdžiai paauglystėje yra dėmesio nepatvarumo, greito atitraukimo priežastis. Dėmesiui, kaip ir atminčiai, suvokimui didelės reikšmės turi jo interesai, aplinkybės, motyvacija ir panašiai.

Asmenybės raidos procesas paauglystėje sudėtingas ir prieštaringas. Vienas svarbiausių paauglio asmenybės raidos momentų yra saviraiška, savęs vertinimas. Ateina toks tikrovės pažinimo plėtros laikotarpis, kai gilaus tyrinėjimo objektu tampa žmogus, vidinis jo pasaulis. Siekimas pažinti ir įvertinti moralines psichologines žmonių savybes skatina domėjimąsi savimi, savo psichologija, savo asmenybės savybėmis, skatina poreikį lyginti save su kitais, įvertinti, išsiaiškinti savo jausmus ir išgyvenimus (Leliūgienė, 2002).

Pasak Myers (2000) ir Leliūgienė (2003) paauglio moralinių įsitikinimų formavimuisi didelę įtaką turi socialinė aplinka. Myers (2000) teigia, jog svarbi vaikystės užduotis yra išmokyti skirti gerą ir blogą. Būti moraliu žmogumi – tai moraliai galvoti ir atitinkamai elgtis. Galėdami pažvelgti kito žmogaus požiūriu, paaugliai pritaria socialiai priimtiniams arba neprieštaraujantiems socialinei tvarkai poelgiams. Tačiau moralumas yra ir tinkamas elgesys, o tai, ką darome, priklauso ne tik nuo mūsų mąstymo, bet ir nuo socialinių įtakų. Leliūgienės (2003) nuomone, moralinėm paauglių nuostatų formavimuisi būdingas ugdymas moralinių įsitikinimų, kuriais jie vėliau vadovaujasi ir kurie formuojasi veikiami aplinkos (šeimos, draugų ir kt.). Moraliniai įsitikinimai formuojasi ir mokymo bei auklėjimo darbe – mokykloje.

Tuo tarpu Navaitis (2001) teigia, jog moralinės nuostatos turi tris komponentus: kognityvųjį (samprotavimai, vertinimai, nuomonės ir kt.), afektyvųjį (emocijos ir jų išraiškos), elgesio (pasirengimas veikti vienokiu ar kitokiu būdu). Naujos paauglio pažintinės galimybės, atsakomybės augimas keičia ir jo moralines nuostatas bei elgesį. Paauglystėje peržiūrimos moralinės vertybės, jos imamos mažiau sieti su tėvų autoritetu, laisviau interpretuojamos, o drauge ir abstrakčiau suvokiamos, sektinu pavyzdžiu tampa bendraamžių grupė ir jai svarbūs autoritetai. Kartu stiprėja paauglių komformizmas, prisitaikymas prie savo referentinės grupės bei nepakantumas jos nepripažįstamoms vertybėms.

Pasak Žukauskienės (2007), paauglio moralinis samprotavimas labai kinta. Viena moralė nėra nei geresnė, nei blogesnė už kitą. Paaugliai siekia suderinti kasdieniniame gyvenime matomą moralę su savo sugebėjimais įsivaizduoti alternatyvinius moralės modelius, kurie galėtų būti geresni.

Vaičiulienės (2004) teigimu, paauglystės krizę galima apibūdinti kaip sunkią, problemišką gyvenimo situaciją, kai įprastas elgesys tampa neefektyvus, reikalaujančią iš žmogaus pokyčių, naujų prisitaikymo būdų. Tokią situaciją lydi įtampa, stresas ir sumaištis.

Tuo tarpu Pilkauskaitė (1999) pateikia Freudo požiūrį, kad paaugliui vėl atsinaujina Edipo situacijos konfliktai. Sustiprėjus seksualiniam potraukiui, jis turi ieškoti jį atitinkančio objekto. Padėtį komplikuoja tai, kad visuomenėje egzistuoja griežti draudimai, ribojantys paauglių seksualinį aktyvumą. Pagal psichoanalizės teoriją paauglystė yra neišvengiamai audringas ir konfliktiškas amžiaus tarpsnis, kurio metu svarbu padėti paaugliui kuo kryptingiau siekti savarankiškumo ir visapusės nepriklausomybės nuo šeimos. Jeigu paauglystės krizė sprendžiama nevykusiai, paauglys neatsiskiria nuo šeimos, jis ima jausti menkavertiškumą ir kaltę. Paauglystei būdingas triukšmingas šeimos nuomonės, įpročių, tikslų ir pan. neigimas. Paauglys, kuriam pavyksta savarankiškai įsitvirtinti ir nukreipti savo seksualinius poreikius į aplinką, esančią už šeimos ribų, gali normaliai bendrauti su šeima.

Kultūrinės antropologinės krypties atstovai teikė gerokai mažesnę svarbą biologinių veiksnių įtakai paauglystės, kaip streso ir audrų periodui. Jų nuomone, paauglio biologiniai pasikeitimai ne visada pasireiškia psichiniais konfliktais ir emocine sumaištimi, nerimu. Rogersas (cit. Žukauskienė, 1998). raidą vertino kaip galimybę susiformuoti visiškai funkcionuojančiai asmenybei. Sėkmingumas visiškai funkcionuojančiai asmenybei pasiekti iš dalies priklauso nuo asmens pasiryžimo būti atviram patirčiai, save suvokti ir pasitikėti savo paties sugebėjimais.

Paauglio poreikiai artėja prie suaugusiojo poreikių. Remiantis A. Maslow (cit. Navaitis, 2007) siūloma poreikių klasifikacija, paauglio poreikius galima apibūdinti kaip:

- Fiziologinius – stiprėja fizinio ir seksualinio aktyvumo poreikis, poreikis numalšinti alkį ir troškulį.
- Saugumo – kurių sustiprėjimą lemia paaugliui keliančios nerimą fizinės ir psichologinės permainos, o tenkinami jie nebe tik šeimoje, bet ir bendraamžių grupėse. Poreikis jausti, kad pasaulis yra tvarkingas ir numatomas, poreikis jausti saugumą ir pastovumą.
- Nepriklausomybės – kurie remiasi naujomis paauglio kognityvinėmis ir fizinėmis galimybėmis.
- Prisiiršimo ir meilės – kurie remiasi atsiskyrimu nuo tėvų ir lytiniu brendimu. Poreikis mylėti ir būti mylimam, priklausyti ir būti priimtam, poreikis išvengti vienatvės ir vienišumo.
- Pasiekimų – kurie gali turėti skirtingą pagrindą realizuoti naujas kognityvines galimybes, padaryti įspūdį priešingai lyčiai, pakelti savo statusą bendraamžių grupėje; pasiekimų poreikis gali ir susilpnėti, jei paauglys priklauso grupei, pasižyminčiai menka motyvacija.
- Savirealizacijos – kurie siejami ir su pasiekimais, ir su įsitvirtinimu visuomenėje (Navaitis, 2007).

Vaičiulienės (2004) teigimu, paaugliai tampa grubūs, pikti, linksta valkatauti, vogti, padidėja jų seksualumas. Nemaža paauglių dalis ima vartoti alkoholį ar narkotikus, kurio pasekoje eina rizikingas atsitiktinių seksualinių ryšių užmezgimas.

Tuo tarpu Navaitis (2001) teigia, jog paaugliai dažnai konfliktuoja su jam artima socialine aplinka (pvz., šeima, mokytojais, draugais ir kt.). Neretai tarp paauglių pasitaiko pabėgimai iš namų ir savižudybės. Taip pat dažnai atsiriboja nuo šeimos ir ieško paauglių grupių, su kuriomis paauglys galėtų identifikuotis. Paauglio savęs vertinimas itin priklauso nuo pripažinimo bendraamžių grupėje

Pasak Gučo (1990), paaugliai save laiko beveik suaugusiais ir reikalauja, kad su jais būtų elgiamasi kaip su suaugusiais. Su tais, kurie nepripažįsta šito, kyla didesnių ar mažesnių konfliktų. Paauglys gali turėti savo elgesio nuostatas, tam tikras pažiūras, įvykių vertinimą, gali ginti savo nuomonę tuo klausimu, nors suaugusieji arba draugai prieštarautų. Taip pat identiškumo stoka arba neaiškumas apsunkina paaugliui ar jaunuoliui adekvatų elgesį tomis sąlygomis, kurios kitam sunkumų nesudarytų. Autoriaus teigimu didžiausią žalą paauglio socialinių moralinių ypatumų formavimuisi daro neturėjimas ką veikti, nuobodžiavimas ir pramogų ieškojimas nuoboduliui išvaikyti. Taip pat paauglys bendraudamas su artimiausių draugų grupe, klase ir suaugusiais, suvokia juos ir save, taip paauglys formuoja savęs vaizdą. Bendraudamas su kitais žmonėmis bei aplinka žmogus jaučia vis didesnę psichinę įtampą, nesėkmę, grėsmę ar pavojų ir tai jam sukelia daug psichologinių problemų, kurios ypač pasireiškia paauglystės laikotarpiu.

Pasak Vaičiulienės (2004), paaugliams laikinai gali pakisti emocinė – valios sritis. Juos dažnai ištinka emocinis nestabilumas, bloga savijauta. Būdinga nervinė įtampa ir stresas patiriamas mokykloje, santykiuose su artimaisiais. Taip pat gali pasireikšti depresija, kuri pasižymi neigiamų reiškinių nuo prislėgtos nuotaikos iki stiprios afektinės būsenos. Jai būdingas liūdesys, kaltės jausmas, bevertiškumo išgyvenimas, apatija, energijos stoka, nesugebėjimas sutelkti dėmesio, interesų praradimas.

Tuo tarpu Navaitis (2007) teigia, jog paauglio jausmai staigiai kinta, jis gali būti abejingas itin reikšmingiems gyvenimo įvykiams ir jautriai reaguoti į smulkmenas. Paaugliams būdingi ryškūs nuotaikų pokyčiai, tai nevaldomas linksmumas, tai liūdesys. Tai pat paaugliai menkai valdo savo jausmus, o jų kaita ir prieštaringumas dažnai tampa dar viena nerimo, kuris būdingas paauglystei, priežastimi.

Pikūno, Palujanskienės (2001) teigimu, paaugliai dažnai patiria psichinę įtampą. Šių autorių teigimu, įvairių stresų veikimas ir žmogaus organizmo reakcija sukelia bendrąją įtampą ir nerimą, kurie neretai pasidaro fiziškai arba psichologiškai nebepakeliami. Jos susidarymui yra daug priežasčių, ypač svarbūs tarpasmeniniai konfliktai, nusivylimai ir emocinės įtampos:

- Konfliktas yra tokia psichologinė situacija, kurioje dvi (ar daugiau) priešingos jėgos, t. y. norai, siekimai ar aistros, yra apylygio stiprumo, tuomet žmogui sunku pasiekti galutinį sprendimą. Pagal Karen Horney teoriją, konfliktas yra tiek visų žmogaus blogųjų, tiek visų gerųjų jėgų konfrontacija.

- Nusivylimas (pyktis ir emocinis susikrimitimas) išgyvenamas nesugebant patenkinti normalių buities poreikių ar didelių troškimų

- Emocinė įtampa gali būti juntama iš daugelio pusių. Tėvai, mokyklos, tautinės bei religinės bendruomenės kelia daug reikalavimų, ir dažnai visai neatsižvelgiama į konkretaus asmens sugebėjimus ar resursus. Neretai pasipriešinimas tai įtampai sukelia tik naujų sunkumų.

1.6. Paauglio socialinę aplinką įtakojantys veiksniai

Socialinė aplinka, pasak Andrašiūnienės (2007) tai socialinė terpė, su kuria sąveika individas arba socialinė grupė. Taigi paaugliams ir jų tapatybės formavimuisi didžiulę įtaką daro juos supanti socialinė aplinka tokia kaip:

Paauglio santykiai su tėvais

Paauglystėje trumpėja kartu su tėvais praleidžiamas laikas, kalbėjimosi trukmė, mažėja emocinis prisirišimas ir auga nuomonių išsiskyrimas, dažnėja ir stiprėja paauglio kritika tėvams ir jų autoriteto kvestionavimas. Tėvų bendravimo su paaugliu būdas jo kelią į savarankiškumą gali palengvinti arba apsunkinti. Savarankiškumo augimą skatina aiškinimas, domėjimasis paauglio veikla, bendras problemų sprendimas, paauglio priėmimo ir supratimo išreiškimas, jo minčių raiškos skatinimas. Šaipymasis iš paauglio, jo smerkimas ir menkinimas savarankiškumą slopina ir skatina konfliktą (Legkauskas, 2013).

Jovaišos (2002) teigimu paaugliams suaugusiųjų draugystė nepriimtina, nes šie dar nenori pripažinti jį esant jau subrendusį ir savarankišką, dar laiko jį vaiku. Su tėvais paauglys net vengia eiti kartu pasivaikščioti, kad vienmečiai nepalaikytų jo vedžiojamu už rankos mažiuku. Suaugusieji paaugliui ne autoritetas. Jie negailestingai, kartais net įžūliai, kandžiai, akiplėšiškai kritikuoja juos už menkiausią „pražangą“. Nepagrįstai prieštaraudamas tėvams, mokytojams, paauglys dažnai siekia vieno – parodyti, kad jis nieko nebijo, kad jis yra toks, kaip ir visi suaugę žmonės.

Navaičio (2007) nuomone, paauglys atstumia švelnumą, rūpestį, bet nori būti lepinamas. Jis/ji tampa mažiau paklusnūs ir mandagūs, nei buvo anksčiau. Tėvai dažniausiai nesupranta tokio paauglio(ės) elgesio priežasčių ir mėgina jį/ją griečiau kontroliuoti, o tai neretai sukelia emocinių konfliktų ir sunkumų. Paauglys įrodinėja sau, aplinkiniams ir tėvams savo nepriklausomybę. Dažniausiai tai pasireiškia tėvų gyvenimo būdo, jų autoriteto kritika.

Pikūno ir Palujanskienės (2000) teigimu, tik tie tėvai, kurie mylėjo savo vaikus ir skyrė jiems daug laiko ir dėmesio bei buvo autoritetai, gali tikėtis pakliūti į konfidencialų artimų žmonių ratą ir tuo pačiu neprarasti savo įtakos paaugliui, kai šis formuoja nuosavą vertybių sistemą. Tačiau bendravimas su vyresniaisiais negali visiškai atstoti bendravimo su vienmečiais.

Anot Petruolytės (2012) auklėjimas yra kryptingas poveikis, kuris apima stabilų požiūrį ir įsitikinimų kompleksą, sudarantį vaikų auklėjimo praktikos kontekstą. Tėvų auklėjimo stiliai yra skirtingi (pvz.: autoritarinis, nuolaidžiauojantis ir kt.), bet daugelis mokslininkų nurodo, kad autoritetingas auklėjimo stilius yra labiausiai naudingas ir teigiamai veikiantis paauglio psichosocialinę raidą. Tėvų auklėjimo stilius turi sąsają su paauglio asmenybės bruožų ir savivertės formavimusi, nerimo atsiradimu, galima asocialia veika ir kt. Tam tikrų teigiamų ir neigiamų pasekmių paauglio asmenybės raidai gali turėti šeimos struktūriniai (pvz., skyrybos ir kt.) ir dinaminiai (vaidmenų ir tarpasmeniniai konfliktai ir kt.) pokyčiai.

Tuo tarpu Vaičiulienė (2004) teigia, jog paaugliai gali bręsti ir tapti autonomiškesni esant tam tikram artumo su tėvais laipsniui. Nepaisant to, kad paaugliai dažnai su tėvais ginčijasi, vis dėlto juos myli ir su jais tariasi. Jei tėvų ir vaikų santykiai artimi, vaikai dažniau kreipiasi į tėvus patarimo, dažniau seka jų pavyzdžiu. Paauglys ne tik pats keičiasi, bet priversti keistis ir jo tėvai.

Leliūgienės (1997) teigimu, dažni konfliktai tarp paauglių ir tėvų iškyla, kai kalbama apie savarankiškumą. Paaugliai mano, kad jie yra pakankamai suaugę ir turi teisę būti savarankiškais, tačiau tėvams vis dar norisi juos laikyti vaikais, visiškai priklausančiais nuo jų. Pasitaiko, kad paaugliai nori kuo greičiau atsiriboti nuo tėvų ir tada konfliktas neišvengiamas.

Pasak Kuorienės (2002) su paaugliais namuose bendravimas būna dalykinis, jausmais nesidalinama, manoma, kad nelaimės kažkur kitur. Deja, situacija kasmet blogėja. Narkomanija, nusikalstamumas, ligos, depresija plinta. Jos nuomone kalbėti su paaugliais kaip su mažais netinka, reikalingas dialogas. Paaugliai bijo ne nuomonių skirtumo, bet pykčio, pajuokos, todėl reikia savitvardos ir sugebėjimo ramiai juos išklaudyti.

Anot Cambell (1999) (Cit. Lipnevičienė, Augienė, 2004) šeimos atmosfera veikia šeimos narius ir yra svarbiausia priežastis paaugliui renkantis savo gyvenimo stilių. Tėvai, kurie gerbia vienas kitą ir vaikus, padeda jiems išsiugdyti tinkamą tarpusavio santykių suvokimą. Tėvų poveikis vaikui stipriausias. Jis nulemia, ar vaikas laimingas, ar jaučiasi saugus ir tvirtas, kaip jis sutaria su suaugusiais, bendraamžiais ir kitokio amžiaus vaikais; ar pasitiki savimi ir savo sugebėjimais; emocionalus ar abejingas; kaip elgiasi nežinomoje situacijoje.

Paauglio santykiai su mokyklos bendruomenės nariais

Paauglio užklasiniai ir užmokykliniai interesai esti stipresni už mokyklinius. Nuo to nukenčia mokymosi pažangumas, įprotis sistemingai mokytis. Kaip ir pradinukai, jie emociškai vertina įvykius, tačiau jų emocijos ne tokios kislios – pastovesnės. Dažnai proto sprendimai

grindžiami emocijomis. Jie mėgsta dinamiką, tempą, aukštumas, stengiasi jas įveikti, juos žavi gabūs, energingi, sąmojingi mokytojai, draugai (Jovaiša, 2002).

Tuo tarpu Navaitis (2007) teigia, jog mokyklos psichologinė pedagoginė atmosfera, ugdymo metodai lavina paauglio pasirengimą įveikti darbo uždavinius arba, priešingai, skatina nevisavertiškumo jausmą, nepasitikėjimą įvaldomais mokymosi, darbo būdais, taip pat lemia ir savojo statuso tarp bendraamžių suvokimą.

Anot Petruolytės (2012) mokykla kaip mokymo įstaiga yra pagrįsta socialiniais kontaktais, jos socialinių grupių sistema vis labiau diferencijuojasi į skirtingas grupes bei skirtingą statusą grupėje, pvz.: turi teigiamą ar kontraversišką (jie turi ir populiarųjų, ir atstumtųjų savybių), ar atstumtųjų (daugumos grupės nemėgstami ir atstumiami), ar izoliuotųjų (nepopuliarūs, bet grupėje gali būti ir juos remiančių mokinių) statusą. Paauglių bendravimui grupėmis didelę reikšmę turi jų pačių nuostatos į kitus klasės vaikus. Paauglių nuostatos į kitus mokinius veikia psichologinį klimatą klasėje, mokymosi motyvaciją ir pažangumą. Teigiamas socialinis savęs ir kitų suvokimas padeda mokiniams integruotis į klasę, susirasti draugų, spręsti konfliktus.

Dažnai mokytojas paaugliui siekia daryti tam tikrą pasaulėžiūrinę įtaką bei reikalauja vienintelio teisingo daiktų ar reiškinių vertinimo. Vaiko „atsilikimas“ yra sąlyginis, nes jo patirties šaltiniai gana įvairūs. Paaugliai labiau geba naudotis realybe ir įgyti informaciją natūraliai sąveikaudami su aplinkos daiktais ir žmonėmis. Jie turi galimybės gauti informacijos ir pasitelkę masinės komunikacijos priemones (internetą, mobiliuosius telefonus, televiziją) (Juodaitytė, 2002)

Jovaišos (2002) teigimu, vienmečių grupėje paauglys – komunikabilus, veiklus, pasiryžęs nuoširdžiausiai stengtis, jeigu tik pajunta esąs deramai įvertintas. Jis nepaprastai draugiškas, atsidavęs, pasiryžęs ginti savo grupės garbę. To paties jis laukia ir iš kitų grupės narių. Jis turi artimą draugą. Nors toji draugystė iš tiesų yra paviršutiniška, paauglių nesieja gilesni ir prasmingesni bendri interesai, tačiau reiklumas vienas kitam – didžiulis, draugo ištikimybė – šventas dalykas. Sulaužyta ištikimybė griežčiausiai pasmerkama.

Tuo tarpu Navaitis (2007) teigia, jog paauglio savęs vertinimas itin priklauso nuo pripažinimo bendraamžių grupėje. Todėl sukurti ryšius su tokia grupe tampa vienu svarbesniųjų šio raidos etapo uždavinių. Siedamas save su bendraamžių grupe paauglys/paauglė labiau suvokia savo lytinę priklausomybę. Kita vertus, paaugliui reikia įgyti ne tik priklausymo grupei, bet ir konfliktų su bendraamžiais ir jų sprendimo patirties.

Anot Petruolytės (2012) iš bendraamžių paaugliai mokosi to, ko negali išmokti iš suaugusiųjų: bendrauti su draugais ir lyderiais, reaguoti į agresiją ir prievartą, santykių lygiateisiškumo ir kt. Paaugliai susiduria su panašiomis problemomis ir išgyvenimais bei padeda vieni kitiems įveikti išskylančias problemas ar sunkumus nuramindami. Jei santykiai su

bendraamžiais yra blogi, jei paauglys neturi artimų draugų arba draugystė staiga nutrūksta, jis labai dėl to sielojasi, išgyvena asmeninę dramą; vienatvė paaugliui nepakeliama.

Pikūno ir Palujanskienės (2000) nuomone, bendraujant su bendraamžiais, bandomi nauji socialinio ryšio būdai, pagrįsti suaugusiųjų moralės normomis. Iš pradžių mokomasi elgtis su savo lyties asmenimis pagal suaugusiųjų elgsenos modelį – kaip organizuoti būrelius, pasilinksminimus, rinktis vadovus iš savo tarpo. Su kitos lyties asmenimis mokomasi socialiai bendrauti, kalbėtis, šokti, žaisti žaidimus, bendrai mokytis. Draugystei pradedami kelti ypatingi reikalavimai: siekiama abipusio dėmesio, supratimo, bendrų išgyvenimų ir sugebėjimo išlaikyti paslaptis. Vis svarbesnis darosi psichinio gyvenimo bendrumas, abipusis supratimas, asmeninių vertybių, siekių, požiūrių svarbiais klausimais sutapimas.

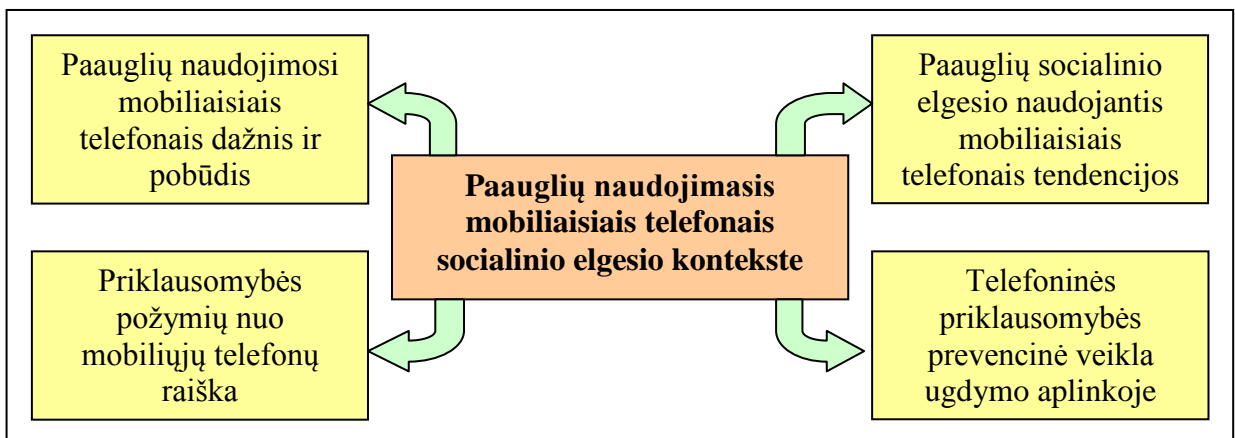
Anot Vaičiulienės (2004) paaugliai niekur kitur taip gerai neišmoksta gerbti kitokį požiūrį kaip bendraudami su bendraamžiais. Jie mokosi suprasti save ir kitus, konkuruoti, mokosi suaugusiųjų santykių. Su bendraamžiais paaugliai dalijasi išgyvenimais, kuriuose ne visada gali atskleisti tėvams. Priklausyti bendraamžių grupei paauglystės metais yra svarbiau nei bet kuriuo kitu amžiaus tarpsniu. Bendraamžių grupė paaugliui tampa referentine grupe, padedančia įvertinti savo paties veiksmus, lavinti socialinius įgūdžius. Būdamas kokios nors aiškiai identifikuotos grupės narys, paauglys gali atsakyti į klausimą „Kas aš esu?“. Todėl jis daug laiko praleidžia su kitais paaugliais.

II skyrius. PAAUGLIŲ NAUDOJIMASIS MOBILIAISIAIS TELEFONAIŠ SOCIALINIO ELGESIO KONTEKSTE: TYRIMO DUOMENŲ ANALIZĖ

2.1. Tyrimo metodika

Siekiant išsiaiškinti paauglių naudojimosi mobiliaisiais telefonais ypatumus socialinio elgesio kontekste, atliktas kiekybinis tyrimas. „Kiekybinės analizės esmė yra bandymas suvesti sąvokas į skaičius, kvantifikuoti jas, matuoti ir paskui, naudojant statistinės analizės procedūras, analizuoti“ (Degutis, 1999, p. 33). Kiekybinis tyrimas pasirinktas atsižvelgiant į problemos paplitimo mastą, respondentų gausą ir prieinamumą. Kadangi problema yra aktuali ir vienu ar kitu požiūriu tyrinėta užsienio mokslininkų, tai tyrimas buvo suplanuotas iš anksto, iškelti klausimai ir hipotezės, kurias siekta įrodyti. Būtent kiekybinis tyrimas labiausiai tinka tiriamam reiškiniui analizuoti.

Tyrimo instrumentas – pusiau uždaro tipo anketa (1 priedas) sudaryta remiantis mokslo literatūros analize (Bulotaitė, 2004, 2009, Petrulytė, 2012, Legkauskas, 2013 ir kt.). Visi klausimai suskirstyti į penkis pagrindinius klausimų blokus (žr. 1 pav.):

1 paveiksle matyti, kad paauglių naudojimasis mobiliaisiais telefonais socialinio elgesio kontekste analizuojamas keturių pagrindinių veiksnių kontekste – tai kaip dažnai, kur ir kaip jais naudojasi paaugliai, kaip šis naudojimas pasireiškia socialinėje aplinkoje, kokie priklausomybės požymiai išryškėja ir kaip yra įgyvendinama telefoninės priklausomybės prevencija mokyklose. Penktasis klausimų blokas apima demografinius duomenis, kurie naudojami lyginamajai analizei. Platesnis tyrimo instrumento aprašymas pateikiamas 2 priede.

Tyrimas buvo organizuotas keliais etapais:

1. pirmiausiai buvo rengiama teorinė tyrimo dalis: renkama, analizuojama ir sisteminama moksliniuose šaltiniuose pateikta informacija, atliktų mokslinių tyrimų duomenys ir rezultatai.
2. antrame etape buvo sukurtas tyrimo instrumentas remiantis turimais teoriniais duomenimis;

3. Trečiame etape buvo vykdoma paprastoji atsitiktinė anketinė paauglių apklausa.
4. Paskutiniame etape analizuojami tyrimo rezultatai. Gavus tyrimo duomenis buvo atlikta statistinė duomenų analizė panaudojant SPSS (angl. *Statistical Package for Social Science*) statistinio paketo 11.5 versiją.

Kadangi daugelis tirtų reiškinių buvo matuojami nominaline arba rangine skale su galimybe pateikti savo atsakymą, gauti duomenys negali tenkinti normalinio pasiskirstymo. Būtent dėl šios priežasties siekiant patikimesnių rezultatų statistinei duomenų analizei naudojami neparameetriniai kriterijai.

Duomenų analizei taikytos šios statistinės procedūros:

1. Dviejų nepriklausomų imčių vidurkiui palyginti – Mann - Whitney U kriterijus. Šis kriterijus pasirinktas todėl, kad tiriama reiškiniai matuojami ranginėmis skalėmis, o gauti duomenys netenkina normalinio pasiskirstymo sąlygos. Hipotezių apie populiacijų vidurkių lygybę tikrinimas yra vienas iš dažniausiai taikomų statistinės analizės metodų. Remiantis gautais rezultatais nulinė hipotezė H_0 , kad nėra esminio skirtumo tarp populiacijų, iš kurių paimtos imtys, vidurkių yra priimama arba atmetama ir priimama jai alternatyvioji hipotezė H_1 , kad skirtumas tarp populiacijos vidurkių yra reikšmingas.
2. Dviejų nominalinių kintamųjų statistiškai reikšmingiems ryšiams nustatyti – chi kvadratu (χ^2) kriterijus. Tai vienas populiariausių suderinamumo kriterijų, kuris naudojamas hipotezėms apie kintamojo skirstinį populiacijoje tikrinti. Remiantis gautais rezultatais nulinė hipotezė H_0 , kad atsitiktiniai dydžiai yra nepriklausomi, yra priimama arba atmetama ir priimama alternatyvi jai H_1 hipotezė, kad atsitiktiniai dydžiai yra priklausomi.
3. Statistiškai reikšmingiems ryšiams tarp ranginių kintamųjų nustatyti – Spearman ranginės koreliacijos koeficientas. Šis koeficientas taikomas ryšio stiprumui tarp dviejų kintamųjų įvertinti, kurių skirstinys nėra normalusis. Skaičiuojant šį koreliacijos koeficientą palyginami dviejų sekų rangai. Šiuo tikslu surandami skirtumai tarp rangų, jie keliami kvadratu ir sudedami. Tada į skaičiavimą įtraukiama papildomų koeficientų tam, kad koeficiento reikšmės kistų nuo -1 (tai rodo labai stiprų neigiamą ryšį) iki $+1$, t. y. iki labai stipraus teigiamo ryšio. Jei koeficientas lygus nuliui, tai rodo, kad statistinio ryšio nėra. Rodiklių skirtumai laikyti statistiškai reikšmingais, kai stebimasis reikšmingumo lygmuo p yra mažesnis už pasirinktą reikšmingumo lygmenį $\alpha - 0,01$.

Atliekant tyrimą buvo gauti ne tik kiekybiniai, bet ir kokybiniai duomenys, t.y. kiekvienas tyrimo dalyvis, atsakydamas į raštu pateiktus uždaro tipo klausimus, turėjo galimybę pateikti savo atsakymą taip papildydamas tyrimo duomenis. Pasak Degučio (1999), kiekybiniame tyrime rezultatai gaunami skaičiais (procentais, statistiškai reikšmingais ryšiais ir

skirtumais), o kokybiniame – teksto, kuris analizuojamas, forma. Kiekybinis tyrimas suteikia gautiems duomenims reprezentatyvumo, o kokybinis – gilumo ir informacijos platumo, įprasmina tyrimo metu gautus rezultatus. Kokybiniai duomenys (gauti respondentams pateikus atsakymus „kita“) aprašyti netaikant turinio analizės metodo, nes jų teiginių skaičius kategorijoje „kita“ nebuvo svarūs turinio rezultatų kontekste.

2.2. Paauglių naudojimosi mobiliaisiais telefonais socialinio elgesio kontekste tyrimo medžiagos analizė

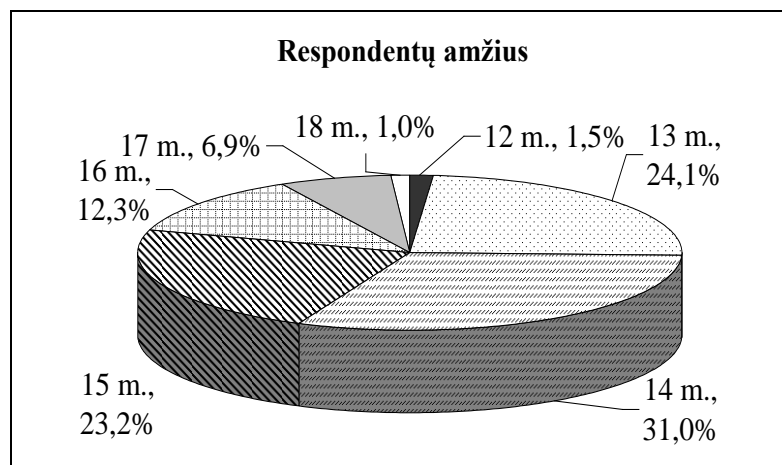
2.2.1. Tyrimo dalyviai

Tyrimas buvo vykdytas 2014 metų vasario mėnesį. Respondentai atrinkti netikimybinės tikslinės atrankos būdu. Rupšienė (2007) teigia, kad tikslinė atranka vykdoma tada, kai imtis pasirenkama atsižvelgiant į konkretų tikslą ir remiamasi tam tikrais kriterijais. Pasak Degučio (1999) ji dažniausiai taikoma, kai tyrimą siekiama atlikti kokioje nors specifinėje grupėje, ir apklausiami tie žmonės, kurie priklauso tai grupei ir yra prieinami. Taigi, šio tyrimo respondentai – taip pat specifinė grupė: paaugliai, besinaudojantys mobiliaisiais telefonais. Jie apklausti ugdymo įstaigoje, kuri geografiniu požiūriu patogiausiai prieinama tyrėjui.

Tyrimo dalyvavo 203 paaugliai iš Joniškio „Saulės“ pagrindinės mokyklos, o tyrimui atlikti gautas kiekvieno tyrimo dalyvio žodinis sutikimas ir įstaigos vadovo žodinis leidimas.

Kiekybinis tyrimas atliktas anketavimo metodu. Šis metodas pasirinktas siekiant garantuoti aukštą atsakiusiųjų procentą, tyrimo atlikimo greitį. Iš viso išdalintos 205 anketos, visos gražintos (grįžtamumas – 100 proc.). Tyrėjas pats atliko visas apklausas ir dalyvavo klausimynų pildymo metu, todėl respondentams buvo pakomentuoti visi klausimai ir atsakyta į kylančius klausimus. Peržiūrėjus surinktas anketas 1 atmesta dėl pildymo nenuoseklumo (praleista daug klausimų, anketa neužpildyta iki galo), o dar viena neatitiko respondentui keliamų reikalavimų – jis neturėjo mobilaus telefono, todėl jo pateikti duomenys nenaudingi tyrimui ir negali būti lyginami bei analizuojami.

Tyrimo dalyvavo šiek tiek daugiau vaikinių (59,1 proc.) nei merginų (40,9 proc.), tačiau skirtumas nėra labai žymus, todėl gauti rezultatai bus lyginami pagal lyties kriterijų. Respondentų amžius svyravo nuo 12 iki 18 metų, amžiaus vidurkis – 14,45 metų, standartinis nuokrypis – 1,27. Jų pasiskirstymas pagal amžių pavaizduotas 2 paveiksle.

2 pav. Tiriamųjų pasiskirstymas pagal amžių (proc.)

2 paveiksle matyti, kad daugiausia respondentų buvo 14 metų amžiaus (31,0 proc.), beveik po ketvirtadalį – 13 metų (24,1 proc.) ir 15 metų (23,2 proc.). Jaunesnių nei 13 metų ir vyresnių nei 16 metų tiriamųjų buvo mažuma.

Tiriamųjų buvo pasiteirauta ne tik jų amžiaus, bet ir kurioje klasėje jie mokosi. Rezultatų analizė atskleidė, kad 61 moksleivis (30,0 proc.) mokosi 7 klasėje, 73 moksleiviai (36,0 proc.) – 8 klasėje, 28 moksleiviai (13,8 proc.) – 9 klasėje ir 41 moksleivis (20,2 proc.) – 10 klasėje. Vadinasi, dalis moksleivių (17 ir 18 metų) kartoja mokymosi kursą, ir amžius yra patikimesnis kintamasis nei mokymosi klasė, todėl tolesnėje analizėje, siekiant palyginti gautus duomenis, bus taikomi tik lyties ir amžiaus demografiniai kriterijai.

2.2.2. Paauglių naudojimosi mobiliaisiais telefonais dažnio ir pobūdžio analizė

Vienas svarbiausių kriterijų analizuojant paauglių naudojimąsi mobiliaisiais telefonais yra šio naudojimosi dažnis ir pobūdis. Būtent šie du parametrai atspindi, kaip dažnai ir kokiose situacijose paaugliai naudojami mobiliaisiais telefonais. Siekiant išsamesnio situacijos vertinimo tolesnėje analizėje bus pateikiamos bendros tendencijos bei skirtumai pagal paauglių lytį ir amžių.

Pirmiausia paauglių buvo pasiteirauta, kiek mobiliųjų telefonų jie turi. Gauti duomenys atskleidė, kad 72,8 proc. paauglių turi po vieną mobilųjį telefoną, 21,8 proc. – po du, 5,4 proc. – po tris. Taigi, vidutiniškai kiekvienas paauglys turi po 1,33 mobilųjį telefoną (standartinis nuokrypis (SD) – 0,57). Standartinis nuokrypis rodo, kiek duomenys yra išsibarstę aplink vidurkį, kitaip sakant, kokia yra atsitiktinių dydžių įgyjamų reikšmių sklaida apie vidurkį. Kuo standartinis nuokrypis (SD) didesnis, tuo mažiau prognozuojami respondentų atsakymai. Šiuo atveju mobiliųjų telefonų, tenkančių vienam paaugliui, skaičiaus standartinis nuokrypis yra nedidelis, todėl galima teigti, kad dažniausiai paaugliai turi 1 arba du mobiliuosius telefonus.

Taip pat svarbu, kiek SIM kortelių naudoja paaugliai. Nustatyta, kad viena SIM kortele naudojasi daugiau nei pusė paauglių (59,1 proc.), dviem – beveik trečdalis (28,6 proc.), o kiti jų turi daugiau: po tris SIM korteles turi 9,4 proc. paauglių, po keturias – 1,5 proc. ir po penkias – taip pat 1,5 proc. Taigi, kiekvienas paauglys vidutiniškai naudoja 1,58 SIM kortele (SD – 0,84).

Tačiau turimų telefonų ir SIM kortelių skaičius neatspindi, kaip dažnai paaugliai naudoja mobiliaisiais telefonais. Todėl atliekant tyrimą buvo pateikti klausimai apie tai, kiek vidutiniškai laiko per dieną paaugliai praleidžia jais naudodamiesi, kiek laiko kalbasi ir kiek trumpųjų žinučių (SMS) išsiunčia. Gauti rezultatai atskleidė, kad vidutiniškai kiekvienas paauglys per dieną prie telefono praleidžia 186 minutes, t.y. šiek tiek daugiau nei tris valandas. Standartinis nuokrypis (SD) lygus 288,47 minutės, o tai reiškia, kad paauglio praleidžiamas laikas prie mobiliojo telefono sunkiai prognozuojamas, nes jis gali varijuoti nuo kelių minučių iki keliolikos valandų.

Taigi tai reiškia, kad paaugliai vidutiniškai per dieną naudodamiesi mobiliuoju telefonu praleidžia daugiau nei tris valandas, ir toks pasyvus laiko leidimas gali atsilipti jų tiesioginiams kontaktams. Per šį laiką paaugliai per dieną vidutiniškai prakalba 48 minutes (SD – 257,72 minutės, o tai rodo, kad paauglių telefonu prakalbamas laikas ženkliai varijuoja). Taip pat per dieną paaugliai vidutiniškai išsiunčia 162,67 SMS (SD – 272,86, ir tai rodo, kad duomenų sklaida aplink vidurkį yra didelė, t.y. vieni paaugliai išsiunčia visai nedaug, o kiti – labai daug SMS). Taigi galima teigti, kad mobilusis telefonas paauglių gyvenime vaidina svarbų vaidmenį laiko atžvilgiu.

Analizuojant skirtumus tarp vaikų ir merginų naudojimosi telefonu dažnio ir pobūdžio, nustatyta keletas statistiškai reikšmingų skirtumų, kurie pateikti 1 lentelėje.

1 lentelė

Vaikų ir merginų naudojimosi mobiliaisiais telefonais skirtumai

	Merginos			Vaikinai			Mann-Whitney U testas		
	Vidurkis	St. n.	Rangų suma	Vidurkis	St. n.	Rangų suma	U	Z	p
Mobiliųjų telefonų skaičius	1,26	0,56	7733,50	1,38	0,58	12769,50	4430,500	-1,859	0,063
SIM kortelių skaičius	1,57	0,91	8215,50	1,58	0,78	12490,50	4720,500	-0,694	0,488
Laikas, praleistas naudojantis mobiliuoju telefonu (min.)	205,88	202,67	6941,00	173,87	330,52	9169,00	2953,00	-2,479	0,013
Išsiųstų SMS skaičius	165,1	195,11	9007,50	161,05	315,67	10693,50	3672,50	-2,669	0,008
Pokalbių trukmė (min.)	33,62	48,39	8085,50	57,71	328,95	11615,50	4355,500	-0,851	0,395
Išlaidos mobiliajam telefonui	10,61	6,64	7596,00	14,08	10,51	13110,00	4110,00	-2,349	0,019

1 lentelėje pateikti vaikinų ir merginų tiriamųjų reiškinų vidurkiai, standartiniai nuokrypiai (St.n.) ir rangų sumos (rangų suma – tai vidutinių rangų, kurie yra neparametriniai aritmetinių vidurkių pakaitalai, suma), taip pat Mann Whitney testo reikšmė U , šio testo statistinė reikšmė Z ir stebimas reikšmingumo lygmuo p , kuris parodo, ar gauti skirtumai tarp merginų ir vaikinų yra statistiškai reikšmingi (p turi būti mažiau už pasirinktą reikšmingumo lygmenį $\alpha - 0,05$). Taigi, 1 lentelėje matyti, kad nustatyti trys statistiškai reikšmingi skirtumai: merginos daugiau laiko nei vaikinai praleidžia naudodamosi mobiliaisiais telefonais ir išsiunčia daugiau trumpųjų žinučių (SMS). Bendra naudojimosi mobiliaisiais telefonais trukmė lyginant abiejų grupių vidurkius ženkliai skiriasi – merginos vidutiniškai visu pusvalandžiu ilgiau nei vaikinai leidžia laiką su telefonu rankose ($p < 0,05$). Tuo tarpu išsiųstų SMS skaičius skiriasi nedaug – per 4 vienetus, tačiau dėl didelio standartinio nuokrypio rodiklio šis skirtumas yra statistiškai reikšmingas ($p < 0,05$). Vadinasi, merginos dažniau naudojasi mobiliuoju telefonu, ir šie duomenys sutampa su Petruškevičiūtės (2010) atlikto tyrimo metu gautais duomenimis, jog merginos mobiliuoju telefonu naudojasi intensyviau nei vaikinai.

Dar vienas statistiškai reikšmingas skirtumas išryškėja tarp mėnesinių išlaidų mobiliojo telefono išlaikymui (žr. 1 lentelę): merginos vidutiniškai per mėnesį telefoniniam ryšiui išleidžia 10,61 Lt, vaikinai – 14,08 Lt. Nors skirtumas nėra labai didelis, tačiau jis yra statistiškai reikšmingas ($p < 0,05$), todėl galima teigti, kad vaikinai mobiliajam telefonui išleidžia daugiau pinigų nei merginos. Tokie duomenys kontraversiški: merginos dažniau nei vaikinai kalbasi telefonu, siunčia trumpąsias žinutes, tačiau jų išlaidos yra mažesnės. Tačiau tai gali būti susiję su kitomis mobiliojo telefono funkcijomis, pvz.: interneto naudojimu ar žaidimų žaidimu.

Paaugliai dažniausiai naudojasi išankstinio mokėjimo kortelėmis – net 91,13 proc. Naudojimosi dažnis vaikinų ir merginų grupėse panašus – išankstinio mokėjimo kortelėmis naudojasi 91,67 proc. vaikinų ir 90,36 proc. merginų, tačiau šis skirtumas nėra statistiškai reikšmingas. Tuo tarpu telefoninio operatoriaus abonento paslaugomis naudojasi 12,05 proc. merginų ir 13,33 proc. vaikinų. Kai kurie jų yra ir telefoninio operatoriaus abonentai, ir naudojasi išankstinio sąskaitos pildymo kortelėmis. Pagal paauglių amžių statistiškai reikšmingų skirtumų tarp naudojimosi telefoninio operatoriaus abonento ir išankstinio sąskaitos pildymo paslaugomis taip pat nenustatyta.

Kadangi beveik visi tyrime dalyvavę paaugliai (išskyrus vieną, kurio duomenys tyrime neregistruojami) naudojasi mobiliaisiais telefonais, jų buvo pasiteirauta, dėl kokių priežasčių jie juos įsigijo (žr. 3 priedo 16 lentelę). Nustatyta, kad tiek vaikinai, tiek merginos labai panašiai vertina mobiliojo telefono įsigijimo priežastis – dažniausiai įvardijamas siekis bendrauti su draugais, prireikus susisiekti su kitais bei bendrauti su šeimos nariais. Rečiausiai tarp abiejų lyčių buvo įvardintas noras neatsilikti nuo bendraamžių. Trečdalis vaikinų ir merginų nurodė, jog mobilųjį

telefoną įsigijo smagesniam laisvalaikio praleidimui, ketvirtadalis – kad jaustųsi saugesni. Taigi, mobilusis telefonas paaugliams dažniausiai reikalingas palaikyti ryšį su kitais žmonėmis, ir statistiškai reikšmingų skirtumų tarp lyčių nenustatyta. Lygiai taip pat nenustatyta statistiškai reikšmingų ryšių tarp paauglių amžiaus ir mobiliųjų telefonų įsigijimo priežasčių (žr. 3 priedo 17 lentelę).

Atsiradus išmaniesiems telefonams jų galimybės tapo beveik neribojamos, tad svarbu išsiaiškinti ne tik tai, kodėl paaugliams reikalingi mobilieji telefonai, bet ir kam, jų manymu, jie yra skirti. Vaikinių ir merginų nuomonė apie mobiliojo telefono paskirtį telefono atsispindi 3 priedo 18 lentelėje, kurioje matyti, jog tiek vaikinių, tiek merginų tarpe vyrauja nuomonė, jog pagrindinė mobiliojo telefono paskirtis yra bendravimas su kitais asmenimis. Tokia nuomonė sutampa su anksčiau analizuotais duomenimis apie mobiliųjų telefonų įsigijimo priežastis. Beveik pusė merginų ir keturi iš dešimties vaikinių kaip vieną iš paskirčių nurodo susirašinėjimą su draugais. Mažiau nei trečdalis paauglių nurodo, kad mobilusis telefonas yra skirtas naršymui internete bei muzikos klausymui. Tačiau statistiškai reikšmingų skirtumų tarp merginų ir vaikinių nurodomos mobiliojo telefono paskirties nenustatyta. Taip pat statistiškai reikšmingų sąsajų nenustatyta ir tarp paauglių amžiaus bei mobiliojo telefono paskirties vertinimo (žr. 3 priedo 19 lentelę).

Tačiau paklausus, kokia veikla užsiima paaugliai naudodami mobiliųjų telefoną paaiškėjo, kad ši veikla yra labai įvairi ir kartais skiriasi tarp vaikinių ir merginų. Šie skirtumai pateikiami 2 lentelėje.

2 lentelė

Veiklos naudojant mobiliųjų telefoną skirtumai pagal respondentų lytį

Veikla naudojant mobiliųjų telefoną	Merginos, proc.	Vaikinai, proc.	χ^2*	df**	p***
Pokalbiai su draugais	81,9	78,3	0,419	1	0,517
Pokalbiai su tėvais	56,6	66,7	2,112	1	0,146
SMS žinučių rašymas	92,8	79,2	7,018	1	0,008
Naršymas po internetą	61,4	53,3	1,315	1	0,316
Internetiniai ir mobilūs žaidimai	34,9	47,5	3,170	1	0,075
Fotografavimas	67,5	35,8	19,655	1	0,000
Filmavimas	24,1	22,5	0,070	1	0,791
Muzikos klausymasis	74,7	64,2	2,521	1	0,112

* - chi kvadratu kriterijaus reikšmė

** Laisvės laipsnių skaičius

*** - stebimas reikšmingumo lygmuo

2 lentelėje pateikiamas merginų ir vaikinių nurodomos veiklos naudojant mobiliųjų telefoną dažniai (procentais), chi kvadratu (χ^2) kriterijaus reikšmė, laisvės laipsnių skaičius (df) ir stebimasis reikšmingumo lygmuo (p). Dažnai nurodo, kiek procentų respondentų pasirinko pateiktą atsakymą, chi kriterijaus reikšmė rodo skirtumo tarp dviejų grupių stiprumą, ir kuo jis

didesnis, tuo labiau skiriasi abiejų grupių rezultatai. Laisvės laipsnių skaičius – tai stebėjimų skaičius atmetus ribojančių sąlygų skaičius. Jis parodo, iš kiek nepriklausomų atsitiktinių dydžių paskaičiuota statistika, ir kuo jis artimesnis vienetui, tuo mažiau rezultatai yra ribojami įvairiausių išorinių veiksnių. Stebimas reikšmingumo lygmuo p nurodo gautų rezultatų statistinį reikšmingumą, o rezultatai laikytini statistiškai reikšmingais, kai $p < 0,05$. 2 lentelėje matyti, kad merginos dažniau nei vaikinai savo mobiliaisiais telefonais rašo trumpąsias (SMS) žinutes ir fotografuoja ($p < 0,05$), nors pastaroji veikla nėra dominuojanti. Dažniausiai paaugliai mobiliuosius telefonus naudoja SMS žinučių rašymui ir pokalbiams su draugais. Du trečdaliai vaikinių ir daugiau nei pusė merginų nurodo, kad mobiliuoju telefonu bendrauja su tėvais, trys ketvirtadaliai merginų ir du trečdaliai vaikinių klausosi muzikos, daugiau nei pusė abiejų lyčių paauglių naršo internete. Rečiausiai abiejų lyčių paaugliai mobilųjį telefoną naudoja filmavimui. Įdomu ir tai, kad vaikinai kur kas dažniau nei merginos mobiliaisiais telefonais žaidžia internetinius ir mobiliuosius žaidimus, tačiau šis skirtumas nėra statistiškai reikšmingas.

Analizuojant sąsajas tarp respondentų amžiaus ir veiklos naudojant mobilųjį telefoną statistiškai reikšmingas ryšių nenustatyta (žr. 3 priedo 20 lentelę).

Kadangi paauglių naudojimas mobiliuoju telefonu yra intensyvus, jų buvo pasiteirauta, kur dažniausiai jie tai daro. Nustatyta, kad daugiausia paauglių mobiliaisiais telefonais naudojami visur (žr. 3 priedo 21 lentelę). Šis rodiklis kiek mažesnis vaikinių tarpe, tačiau statistiškai reikšmingų skirtumų čia nėra. Nemažai paauglių nurodė, kad dažniausiai mobiliuoju telefonu jie naudojami būdami namuose, tačiau penktadalis vaikinių ir mažiau nei šeštadalis merginų tai dažniausiai daro mokykloje. Tai reiškia, kad mobilusis telefonas nėra atsietas nuo kitos paauglių veiklos, todėl gali būti, jog kelia sunkumų dėmesio sutelkimui ir išlaikymui.

Analizuojant mobiliojo telefono naudojimo vietas su paauglių amžiumi nustatytas vienas statistiškai reikšmingas ryšys (žr. 3 priedo 22 lentelę).

Tyrimo rezultatai atskleidė, kad viena dažniausių veiklų naudojant mobilųjį telefoną yra trumpųjų žinučių rašymas ir pokalbiai su kitais žmonėmis. Tai reiškia, kad paaugliai turi sekti, kas vyksta jų mobiliajame telefone, todėl jų pasiteirauta, kaip dažnai jie tikrina savo telefonus. Gauti atsakymai pagal paauglių lytį pateikti 3 priedo 23 lentelėje, kurioje matyti, kad daugiau nei pusė vaikinių ir merginų savo telefoną tikrina tuomet, kai sulaukia skambučio ar žinutės. Tačiau beveik trečdalis merginų ir kiek daugiau nei ketvirtadalis vaikinių tą daro nuolat. Tokie rezultatai nėra džiuginantys: nuolatinis mobiliojo telefono tikrinimas gali būti vienas iš telefoninės priklausomybės požymių. Dar trečdalis paauglių mobiliuosius telefonus tikrina tuomet, kai turi laisvo laiko ir neužsiima jokia kita veikla. Tačiau statistiškai reikšmingų skirtumų tarp lyčių nenustatyta. Lygiai taip pat nenustatyta statistiškai reikšmingų sąsajų tarp mobiliųjų telefonų tikrinimo dažnumo ir paauglių amžiaus (žr. 3 priedo 24 lentelę).

Kadangi susirašinėjimas trumposiomis žinutėmis yra vienas iš labiausiai paplitusių bendravimo tarp paauglių būdų, jų buvo pasiteirauta, kokia kalba vyrauja SMS'uose. Statistiškai reikšmingų skirtumų tarp vaikinų ir merginų naudojamos kalbos rašant tekstines žinutes nenustatyta (žr. 3 priedo 25 lentelę). Tačiau tiek vaikinai, tiek merginos rašydami trumpąsias žinutes dažniausiai vartoja žodžių sutrumpinimus. Tokie rezultatai tik įrodo, kad kalbininkų nuogastavimai dėl lietuvių kalbos išlikimo yra pagrįsti ir ne veltui kalbama apie SMS'ų žargoną, kuomet suaugęs asmuo net negali suprasti, kokią informaciją trumposiomis tekstinėmis žinutėmis paaugliai perduoda vieni kitiems. Tačiau beveik pusė merginų ir apie 40 proc. vaikinų nurodo, kad tekstiniuose pranešimuose jie naudoja gramatinę rašybą. Deja, bet ketvirtadalis merginų ir beveik trečdalis vaikinų nurodo, kad SMS'us jie rašo netaisyklinga kalba, o daugiau nei dešimtadalis paauglių naudoja keiksmažodžius. Tokie rezultatai galėtų būti signalas kalbininkams, jog ši sritis reikalauja ypatingo dėmesio.

Analizuojant SMS rašyme naudojamos kalbos ir paauglių amžiaus sąsajas, statistiškai reikšmingas ryšių nenustatyta (žr. 3 priedo 26 lentelę).

Apibendrinant galima teigti, kad neretai paaugliai turi daugiau nei vieną mobilųjį telefoną ir naudojami daugiau nei viena SIM kortele. Didžioji dalis jų naudojami išankstinio papildymo kortelėmis. Kasdien prie telefono paaugliai praleidžia daugiau nei tris valandas, išsiunčia daugiau nei 150 trumpųjų tekstinių žinučių ir prakalba beveik valandą. Merginų tarpe šie rodikliai yra didesni nei vaikinų. Paaugliai pagrindine mobiliojo telefono paskirtimi nurodo bendravimą su kitais asmenimis, todėl mobiliuosius telefonus dažniausiai įsigyja siekdami bendrauti su kitais asmenimis ir dažniausiai kalbasi su draugais arba susirašinėja trumposiomis tekstinėmis žinutėmis. Pastarąsias dažniau siunčia merginos nei vaikinai. Dažniausiai paaugliai savo mobiliuosius telefonus tikrina sulaukę skambučio ar trumposios tekstinės žinutės, tačiau beveik trečdalis tai daro nuolat. Rašant žinutes dažniausiai naudojami žodžių sutrumpinimai. Todėl galima teigti, kad paauglių naudojimas mobiliuosiuose telefonais yra intensyvus, o jo pobūdis pagal lytį ir amžių mažai skiriasi.

2.2.3. Paauglių naudojimosi mobiliuosiuose telefonais dažnio ir pobūdžio bei demonstruojamo socialinio elgesio sąsajų analizė

Dažniausiai paauglių socialinis elgesys yra susijęs su jų bendraamžiais ir kartu leidžiamu laiku. Būtent bendraamžiai paauglystėje yra vienas pagrindinių socializacijos veiksnių. Todėl paauglių buvo pasiteirauta, kiek laiko jie praleidžia su savo draugais. Nustatyta, kad vidutiniškai kiekvienas paauglys su savo bendraamžiais per dieną praleidžia apie 164 minutes, t.y. beveik po tris valandas. Vaikinai su draugais praleidžia šiek tiek daugiau laiko (167 minutes) nei merginos

(160 minučių), tačiau šis skirtumas nėra statistiškai reikšmingas. Statistiškai reikšmingai nesiskiria ir paauglių leidžiamo laiko nesinaudojant mobiliuoju telefonu trukmė pagal jų amžių.

Kadangi paaugliai dalį laiko praleidžia nesinaudodami mobiliaisiais telefonais, jų buvo pasiteirauta, kaip jie šį laiką leidžia. Gauti rezultatai pateikti 3 lentelėje.

3 lentelė

Paauglių veikla nesinaudojant telefonu pagal respondentų lytį

Veikla nesinaudojant mobiliuoju telefonu	Merginos, proc.	Vaikinai, proc.	χ^2 *	df**	p***
Susitikimai su draugais	77,1	75,0	0,311	1	0,577
Poilsis	61,4	54,2	1,062	1	0,303
Mokymasis	73,5	51,7	9,790	1	0,002
Naudojimasis kompiuteriu	57,8	62,5	0,448	1	0,503
Bendravimas su tėvais	61,4	45,0	5,314	1	0,021
Televizoriaus žiūrėjimas	51,8	47,5	0,364	1	0,546

* - chi kvadratu kriterijaus reikšmė

** Laisvės laipsnių skaičius

*** - stebimas reikšmingumo lygmuo

3 lentelėje matyti, kad tuo metu, kai nesinaudoja mobiliuoju telefonu, paaugliai dažniausiai susitinka su draugais, mokosi, naudojasi kompiuteriu ar ilsisi. Tačiau nustatyta tam tikrų statistiškai reikšmingų skirtumų tarp vaikinių ir merginų – tuomet, kai nesinaudoja telefonu, merginos dažniau nei vaikinai laiką leidžia mokantis ar bendraujat su tėvais ($p < 0,05$). Merginos dažniau nei vaikinai ilsisi ir žiūri televizorių, o vaikinai – naudojasi kompiuteriu, tačiau šie skirtumai nėra statistiškai reikšmingi.

Analizuojant paauglių veiklos nesinaudojant telefonu ir amžiaus sąsajas nustatyta, kad jaunesnio amžiaus paaugliai daugiau laiko praleidžia mokydami nei vyresni paaugliai ($r = -0,185$, $p < 0,01$), o kiti laiko leidimo būdai nesinaudojant mobiliuoju telefonu statistiškai reikšmingai nesiskiria (žr. 3 priedo 27 lentelę).

Siekiant išsiaiškinti, ar paauglių naudojimosi mobiliuoju telefonu intensyvumas ir jų veikla nesinaudojant telefonu yra susiję, buvo atlikta šių kintamųjų koreliacinė analizė (žr. 3 priedo 28 lentelę). Nustatyta, kad kuo daugiau trumpųjų tekstinių žinučių išsiunčia paaugliai, tuo dažniau jie, nesinaudodami mobiliaisiais telefonais, laiką leidžia susitikdami su savo draugais ($r = 0,150$, $p < 0,05$). Daugiau statistiškai reikšmingų sąsajų nenustatyta.

Paauglių veikla naudojantis mobiliuoju telefonu ir veikla juo nesinaudojant turi daugiau sąsajų. Jos pateiktos 4 lentelėje.

Paauglių veiklos naudojant mobiliąjį telefoną ir veiklos nesinaudojant juo sąsajos

		Veikla nesinaudojant mobiliuoju telefonu					
		Susitikimai su draugais	Poilsis	Mokymasis	Naudojimasis kompiuteriu	Bendravimas su tėvais	Televizoriaus žiūrėjimas
Telefoniniai pokalbiai su draugais	r	0,273	0,120	0,049	0,236	0,171	0,169
	p	0,000	0,092	0,495	0,001	0,016	0,017
Telefoniniai pokalbiai su tėvais	r	0,190	0,029	0,147	0,147	0,332	0,090
	p	0,007	0,677	0,037	0,037	0,000	0,200
SMS žinučių rašymas	r	0,127	0,075	0,106	0,106	0,193	0,062
	p	0,073	0,287	0,132	0,132	0,003	0,378
Naršymas po internetą	r	-0,043	0,146	0,251	0,251	0,110	0,285
	p	0,548	0,037	0,000	0,000	0,119	0,000
Internetiniai ir mobilūs žaidimai	r	0,085	0,138	0,181	0,181	0,070	0,232
	p	0,230	0,049	0,010	0,010	0,320	0,001
Fotografavimas	r	0,026	0,128	0,202	0,222	0,272	0,162
	p	0,718	0,069	0,004	0,001	0,000	0,021
Filmavimas	r	0,023	0,027	0,132	0,180	0,086	0,137
	p	0,750	0,702	0,061	0,010	0,221	0,052
Muzikos klausymasis	r	0,115	0,077	0,190	0,169	0,087	0,202
	p	0,104	0,278	0,006	0,016	0,217	0,004

4 lentelėje pateiktas Spearman koreliacijos koeficientas (r) ir stebimas reikšmingumo lygmuo p . Koreliacijos koeficiento reikšmė rodo ryšio tarp kintamųjų stiprumą, o p – jų statistinį reikšmingumą. Koreliacijos koeficiento reikšmė gali varijuoti nuo 0 iki ± 1 , ir kuo jo reikšmė artimesnė 1 (nesvarbu, su pliuso ar su minuso ženklu), tuo ryšys tarp kintamųjų yra stipresnis. Jo statistinį reikšmingumą nurodo p , kuris, lyginant su pasirinktu reikšmingumo lygmeniu α , turi būti mažesnis nei 0,01. Remiantis Leonavičienės (2007) pateikiama koreliacijos koeficiento r reikšmių interpretacija, labai silpna koreliacija nustatoma, kai r reikšmė yra intervale nuo 0 iki $\pm 0,2$, silpna – nuo $\pm 0,2$ iki $\pm 0,5$, vidutinio stiprumo – nuo $\pm 0,5$ iki $\pm 0,7$, stipri – nuo $\pm 0,7$ iki $\pm 0,9$ ir labai stipri – nuo $\pm 0,9$ iki ± 1 . Kadangi 4 lentelėje matyti, jog labai silpnų koreliacijų yra daug, jos toliau nebus analizuojamos, o darbe bus aptariamoms tik tos koreliacijos, kurių r reikšmė yra intervale nuo $\pm 0,2$ iki ± 1 , o stebimas reikšmingumo lygmuo mažesnis už 0,01.

Taigi 4 lentelėje matyti, kad paaugliai, kurie mobiliuoju telefonu dažniausiai kalbasi su draugais, nesinaudodami juo dažniau su jais susitinka ($r = 0,273$, $p < 0,01$) ir dažniau naudojami kompiuteriu ($r = 0,236$, $p < 0,01$). Vadinasi, gerus ryšius su bendraamžiais paaugliai palaiko tiek bendraudami tiesiogiai, tiek ir bendraudami mobiliaisiais telefonais. Tokia pati tendencija nustatyta ir bendravimo su tėvais kontekste: paaugliai, kurie mobilų telefoną dažniausiai naudoja norėdami pasikalbėti su tėvais, dažniau su jais bendrauja tiesiogiai ($r = 0,332$, $p < 0,01$) ir dažniau susitinka su draugais ($r = 0,190$, $p < 0,01$). Paaugliai, kurie dažniausiai mobiliuoju telefonu rašo SMS žinutes, juo nesinaudodami dažniau bendrauja su tėvais ($r = 0,193$, $p < 0,01$).

Dažniau mobiliuoju telefonu naršydami po internetą paaugliai nesinaudodami telefonu dažniau mokosi ($r = 0,251$, $p < 0,01$), naudojami kompiuteriu ($r = 0,251$, $p < 0,01$) ir žiūri televizorių ($r = 0,285$, $p < 0,014$). Televiziją tuo metu, kai nesinaudoja mobiliaisiais telefonais, dažniau žiūri ir tie paaugliai, kurie mobiliaisiais telefonais žaidžia žaidimus ($r = 0,232$, $p < 0,01$). Taigi, tokie rezultatai leidžia teigti, kad paaugliai, kurie dažnai naudojami kompiuteriu, savo mobiliajame telefone taip pat dažniau naudojami internetu, o kai tokios galimybės neturi, kaip laiko praleidimo formą renkasi televizoriaus žiūrėjimą. Tikėtina, kad šiems paaugliams gali kilti sunkumų bendraujant tiesiogiai, tad natūralias komunikacijos priemones keičia įvairios technologijos. Dažnesnis fotografavimas mobiliuoju telefonu yra susijęs su dažnesniu mokymusi ($r = 0,202$, $p < 0,01$), bendravimu su tėvais ($r = 0,272$, $p < 0,01$) ir kompiuterio naudojimu ($r = 0,222$, $p < 0,01$) tuo metu, kai nesinaudojama mobiliuoju telefonu. Dažnesnis muzikos klausymasis mobiliajame telefone siejasi su dažnesniu televizoriaus žiūrėjimu ($r = 0,202$, $p < 0,01$) ir mokymusi ($r = 0,190$, $p < 0,01$) padėjus mobilųjį telefoną į šalį. Taigi matyti, kad beveik visa veikla, kuria užsiima paaugliai naudodami mobiliuosius telefonus, siejasi su intensyvesniu sėdėjimu prie kompiuterio juo nesinaudojant. Tai gali būti prielaida, kad tokie paaugliai yra linkę dažniau už kitus naudotis visomis naujausiomis technologijomis.

5 lentelėje pateikti duomenys, kaip mobilus telefono tikrinimo dažnumas yra susijęs su veikla, kuria paaugliai užsiima nesinaudodami mobiliuoju telefonu.

5 lentelė

Mobilus telefono tikrinimo dažnumo ir veiklos nesinaudojant juo sąsajos

		Veikla nesinaudojant mobiliuoju telefonu					
		Susitikimai su draugais	Poilsis	Mokymasis	Naudojimasis kompiuteriu	Bendravimas su tėvais	Televizoriaus žiūrėjimas
Nuolatinis tikrinimas	r	0,003	-0,246	-0,182	-0,026	-0,087	-0,012
	p	0,968	0,000	0,009	0,718	0,216	0,860
Tikrinimas sulaukus skambučio ar SMS	r	0,073	0,251	0,116	0,035	0,111	0,046
	p	0,303	0,000	0,098	0,617	0,116	0,515
Tikrinimas, kai nėra kas veikti	r	-0,022	0,126	0,225	0,55	0,141	0,114
	p	0,753	0,074	0,001	0,437	0,045	0,104

5 lentelėje matyti, kad paaugliai, kurie savo mobilųjį telefoną tikrina nuolat, rečiau ilsisi ($r = -0,246$, $p < 0,01$) ir mokosi ($r = -0,182$, $p < 0,01$) kai juo nesinaudoja. Tokie rezultatai nestebina – nuolatinis savo mobilus telefono stebėjimas trukdo susikaupti ir užsiimti kokia nors kita veikla, todėl mokymasis ir poilsis netenka prasmės, nes vis tiek kartas nuo karto paaugliai grįžta prie mobilus telefono. Tuo tarpu paaugliai, kurie telefoną tikrina tik sulaukę skambučio ar SMS, nesinaudodami telefonu dažniau laiką leidžia ilsėdamiesi ($r = 0,251$, $p < 0,01$), o paaugliai, kurie mobilųjį telefoną tikrina tik tuomet, kai turi laisvo laiko, jo nenaudodami dažniau mokosi

($r = 0,225$, $p < 0,01$). Vadinasi, pernelyg intensyvus naudojimas mobilioju telefonu neigiamai veikia kitas paauglių gyvenimo sritis, o poilsis ir mokymasis tampa ne toks svarbus.

Kitas svarbus veiksnys, atspindintis paauglių socialinį elgesį naudojant mobiliuosius telefonus, yra jų elgesys viešose vietose. Todėl respondentų buvo pasiteirauta, kaip su savo mobiliaisiais telefonais jie elgiasi dalyvaudami renginiuose, būdami viešose įstaigose ir prasidėjus pamokai. Gauti rezultatai pateikti 6 lentelėje.

6 lentelė

Paauglių elgesys viešoje vietoje naudojant mobilųjį telefoną pagal respondentų lytį

Elgesys viešoje vietoje naudojant mobilųjį telefoną	Merginos, proc.	Vaikinai, proc.	χ^2 *	df**	p***
Išjungia telefono garsą	86,7	70,0	8,781	1	0,003
Išjungia mobilųjį telefoną	8,4	12,5	0,840	1	0,360
Neišjungia nei garso, nei telefono	3,6	0,0	11,424	1	0,001
Mobilųjį telefoną palieka namuose	4,8	7,5	0,611	1	0,434

* - chi kvadratu kriterijaus reikšmė

** - Laisvės laipsnių skaičius

*** - stebimas reikšmingumo lygmuo

Nustatyta, kad dažniausiai paaugliai išjungia mobiliojo telefono garsą, ir merginos tai daro dažniau nei vaikinai ($p < 0,05$) (žr. 6 lentelę). Merginos taip pat dažniau nei vaikinai viešose vietose yra linkę neišjungti nei garso, nei telefono ($p < 0,05$). Vaikinai dažniau išjungia patį mobilųjį telefoną arba jį palieka namuose, tačiau šie skirtumai nėra statistiškai reikšmingi. Analizuojant paauglių elgesio viešoje vietoje naudojant mobilųjį telefoną ir jų amžiaus sąsajas statistiškai reikšmingų ryšių nenustatyta (žr. 3 priedo 29 lentelę).

Siekiant išsiaiškinti, kaip paauglių elgesys viešoje vietoje yra susijęs su mobiliojo telefono naudojimo intensyvumu, buvo nustatyta, kad šis elgesys nėra susijęs su naudojimosi trukme per dieną ar prakalbamu laiku (žr. 3 priedo 30 lentelę). Tuo tarpu analizuojant paauglių veiklos naudojant mobilųjį telefoną ir elgesio viešose vietose sąsajas, rasta keletas statistiškai reikšmingų ryšių, kurie pateikti 3 priedo 31 lentelėje. Nustatyta, kad paaugliai, kurie mobilųjį telefoną dažniausiai naudoja tam, kad galėtų pasikalbėti su savo draugais, dažniau būdami viešose vietose išjungia mobiliojo telefono garsą ($r = 0,244$, $p < 0,01$). Dažniau SMS žinutes rašantys paaugliai viešose vietose dažniau išjungia mobiliojo telefono garsą ($r = 0,293$, $p < 0,01$). Tai gali būti paaiškinama tuo, kad tiek įeinantis telefono skambutis, tiek SMS žinutė sukelia triukšmą, o paaugliai vis dėlto stengiasi jo išvengti. Įdomu tai, kad toks elgesys nėra susijęs su tuo, kad paaugliai dažniausiai mobiliuoju telefonu kalbasi su savo tėvais. Toks sąsajų nebuvimas gali būti susijęs su tuo, kad tėvai žino, kada ir kuo užsiima jų vaikai, todėl neskambina ir nerašo SMS tuo metu, kai vaikams vyksta pamokos arba jie dalyvauja kituose viešuose renginiuose. Tuo tarpu dažniau mobiliuoju telefonu žaidžiantys mobiliuosius ar internetinius žaidimus

paaugliai dažniau neišjungia nei garso, nei paties mobilaus telefono ($r = 0,193$, $p < 0,01$), nes pats telefonas visuomet yra rankose ir galima lengvai nutildyti bet koki skambutį.

Paauglių elgesys viešojoje vietoje naudojant mobilųjį telefoną yra susijęs ir su jo tikrinimo dažnumu (žr. 7 lentelę).

7 lentelė

Mobilaus telefono tikrinimo dažnumo ir elgesio viešumoje naudojant telefoną sąsajos

		Paauglių elgesys viešojoje vietoje naudojantis mobiliuoju telefonu			
		Išjungia telefono garsą	Išjungia mobilųjį telefoną	Neišjungia nei garso, nei telefono	Mobilųjį telefoną palieka namuose
Nuolatinis tikrinimas	r	-0,073	0,060	0,138	-0,166
	p	0,303	0,394	0,050	0,018
Tikrinimas sulaukus skambučio ar SMS	r	0,238	-0,001	-0,255	0,078
	p	0,001	0,989	0,000	0,271
Tikrinimas, kai nėra kas veikti	r	-0,082	0,047	0,052	0,191
	p	0,247	0,504	0,465	0,007

Nustatyta, kad dažniau mobilųjį telefoną einant į viešumą namuose palieka tie paaugliai, kurie jį tikrina tik tada, kai neturi kuo užsiimti ($r = 0,191$, $p < 0,01$). Tuo tarpu paaugliai, kurie savo mobilųjį telefoną tikrina tik sulaukę skambučio ar trumposios tekstinės žinutės, dažniau viešose vietose išjungia mobilaus telefono garsą ($r = 0,238$, $p < 0,01$) ir rečiau neišjungia nei garso, nei telefono ($r = -0,255$, $p < 0,01$). Vadinas, kad viešose vietose paaugliai elgiasi tinkamai.

Paauglių socialinį elgesį naudojantis mobiliuoju telefonu atspindi ir tai, kaip jie elgiasi pamokų metu sulaukę skambučio ar gavę SMS. Nustatyta, kad tiek vaikinai, tiek merginos pamokos metu sulaukę skambučio dažniausiai atsiprašo mokytojos ir jį atmeta, o gavę SMS ją perskaito po pamokos, nors beveik pusė (49,4 proc.) merginų ir 42,5 proc. vaikinų ją perskaito pamokoje ir toliau susirašinėja (žr. 3 priedo 32 lentelę). Tačiau statistiškai reikšmingų paauglių elgesio pamokoje suskambus telefonui ar gavus SMS skirtumų nei pagal lyties, nei pagal amžiaus kriterijus nenustatyta (žr. 3 priedo 32 ir 33 lenteles).

Keliose anketose respondentai išreiškė savo nuomonę ties teiginiu „kita“. Tyrimo duomenys pateikiami aprašomuoju būdu, neskirstant jų į prasmines kategorijas, nes lyginant su bendru gautų duomenų kiekiu jie nėra reikšmingi analizuojamos temos kontekste. Paaugliai, paklausti apie jų elgesį pamokos metu suskambus telefonui, pateikė ir savo atsakymus: nurodė, jog jie visuomet paklausia ar paprašo mokytojos, kad galėtų atsiliepti į skambutį, ir tik gavę leidimą pradeda pokalbį („*Paprašau mokytojos ar galiu atsiliepti*“ , „*Kartais paprašau mokytojos, kad tai svarbu ir išeinu iš klasės*“) (9 teiginiai), jog pamokų metu atsiliepia tik į svarbius arba artimų žmonių skambučius: „*Jeį skambina TĖVAI AR GIMINAIČIAI, atsiprašau, išeinu ir atsiliepiu*“, „*Nebent būtų svarbus skambutis*“ (5 teiginiai). Teigė, jog „*nėra buvę*“, kad

pamokos metu jiems suskambėtų telefonas (3 teiginiai). Tuo tarpu gavus SMS kai kurie paaugliai taip pat nurodė savitą savo elgesį: trumpąsias žinutes perskaito paslapčiomis nuo mokytojos (4 teiginiai), perskaito, bet neatrašo (3 teiginiai). Sąlyginai galima būtų išskirti šias naudojimosi mobiliaisiais telefonais viešoje aplinkoje tendencijas: pamokų metu prašo, kad mokytojai leistų atsiliiepti ir yra linkę atsiliiepti tik į svarbius jiems skambučius. Žinutes moksleiviai skaito paslapčiomis, tačiau į jas pamokų metu neatrašinėja.

Paauglių elgesys pamokoje sulaukus skambučio ar gavus SMS yra susijęs ir su naudojimosi mobiliuoju telefonu intensyvumu. 8 lentelėje matyti, kad tie paaugliai, kurie daugiau laiko per dieną praleidžia naudodamiesi mobiliuoju telefonu, rečiau pamokos metu sulaukę skambučio jį atmeta ($r = -0,255$, $p < 0,01$) ir dažniau atsiliepia tiesiog klasėje ($r = 0,279$, $p < 0,01$), o gavę SMS dažniau pamokos metu ją perskaito ir toliau susirašinėja ($r = 0,340$, $p < 0,01$) ir rečiau perskaito SMS tik pasibaigus pamokai ($r = -0,271$, $p < 0,01$). Tai reiškia, kad paaugliai, kurie yra linkę į priklausomybę nuo mobiliojo telefono, jį naudoja visur ir visada ir nepaiso ugdymo įstaigose ar viešose vietose keliamų reikalavimų nesinaudoti mobiliuoju telefonu ar bent jau išjungti garsą. Panaši tendencija dėl elgesio pamokoje gavus SMS nustatyta ir tarp paauglių, kurie per dieną išsiunčia daugiau trumpųjų žinučių: šie paaugliai dažniau perskaito SMS ir susirašinėja pamokos metu ($r = 0,257$, $p < 0,01$) ir rečiau tai daro jai pasibaigus ($r = -0,213$, $p < 0,01$). Vadinasi, intensyvesnis naudojimas mobiliuoju telefonu ir didesnis išsiunčiamų SMS skaičius siejasi su kai kuriais negatyviais elgesio pamokoje aspektais.

8 lentelė

Paauglių naudojimosi mobiliuoju telefonu intensyvumo ir elgesio pamokoje suskambus telefonui ar gavus SMS sąsajos

		Paauglių elgesys pamokoje suskambus telefonui ar gavus SMS					
		Atsiprašo mokytojos ir atmeta skambučių	Išbėga iš klasės, kad galėtų atsiliiepti	Atsiliepia į skambučių pamokos metu	Perskaito SMS ir toliau susirašinėja	Perskaito SMS po pamokos	Perskaito SMS ir susirašinėja grįžęs namo
Naudojimosi telefonu trukmė	r	-0,225	0,160	0,279	0,340	-0,271	-0,060
	p	0,003	0,036	0,000	0,000	0,000	0,428
Pokalbių telefonu trukmė	r	-0,059	0,039	0,081	0,069	-0,106	0,053
	p	0,424	0,596	0,272	0,335	0,139	0,460
Išsiųstų SMS skaičius	r	-0,041	0,052	0,117	0,257	-0,213	0,002
	p	0,575	0,477	0,113	0,000	0,003	0,973

Taip pat rasta ir keletas statistiškai reikšmingų sąsajų tarp paauglių veiklos naudojant mobilųjį telefoną ir elgesio pamokoje suskambus telefonui ar gavus SMS. Jos pateiktos 3 priedo 34 lentelėje. Nustatyta, kad dažniausiai mobilųjį telefoną pokalbiams su tėvais naudojantys paaugliai pamokoje gautas trumpąsias žinutes dažniau perskaito jai pasibaigus ($r = 0,244$, $p < 0,01$). Vadinasi, nuoširdūs ir artimi santykiai su tėvais yra susiję su tinkamu vaikų elgsiu naudojant mobilųjį telefoną viešose vietose.

Paauglių elgesys pamokoje suskambus telefonui ar gavus SMS taip pat susijęs su mobilaus telefono tikrinimo dažnumu (9 lentelė).

9 lentelė

Mobilaus telefono tikrinimo dažnumo ir elgesio pamokoje suskambus telefonui ar gavus SMS sąsajos

		Paauglių elgesys pamokoje suskambus telefonui ar gavus SMS					
		Atsiprašo mokytojos ir atmeta skambutį	Išbėga iš klasės, kad galėtų atsiliiepti	Atsiliiepia į skambutį pamokos metu	Perskaito SMS ir toliau susirašinėja	Perskaito SMS po pamokos	Perskaito SMS ir susirašinėja grįžęs namo
Nuolatinis tikrinimas	r	-0,352	0,362	0,137	0,220	-0,128	-0,059
	p	0,000	0,000	0,059	0,002	0,070	0,403
Tikrinimas sulaukus skambučio ar SMS	r	0,264	-0,229	-0,084	-0,087	0,115	0,009
	p	0,000	0,001	0,245	0,218	0,105	0,897
Tikrinimas, kai nėra kas veikti	r	0,080	-0,120	0,007	-0,085	0,034	0,032
	p	0,273	0,097	0,927	0,232	0,236	0,652

9 lentelėje matyti, kad paaugliai, kurie nuolat tikrina savo mobilųjį telefoną, pamokos metu dažniau išbėga iš klasės, kad galėtų atsiliiepti į gautą skambutį ($r = 0,362$, $p < 0,01$) ir dažniau perskaito ir pamokos metu susirašinėja trumpaisiais žinutėmis ($r = 0,220$, $p < 0,01$), taip pat rečiau atsiprašo mokytojos ir atmetą gautą skambutį ($r = -0,352$, $p < 0,01$). Tuo tarpu paaugliai, kurie savo mobilųjį telefoną tikrina tik gavę skambutį ar trumpąją tekstinę žinutę, dažniau atsiprašo mokytojos ir atmeta skambutį ($r = 0,264$, $p < 0,01$) ir rečiau išbėga iš klasės, kad galėtų atsiliiepti ($r = -0,229$, $p < 0,01$).

Apibendrinant galima teigti, kad paauglių demonstruojamas socialinis elgesys yra susijęs su kai kuriais mobilaus telefono vartojimo dažnio ir pobūdžio rodikliais. Kuo dažniau paaugliai savo mobiliuoju telefonu užsiima įvairia veikla, tuo dažniau jie laiką leidžia prie kompiuterio. Tuo metu, kai nesinaudoja telefonu, merginos dažniau nei vaikinai laiką leidžia mokantis ar bendraujat su tėvais, o jaunesni paaugliai – mokantis. Paaugliai, kurie savo mobilųjį telefoną tikrina nuolat, juo nesinaudodami rečiau ilsisi ir mokosi, einant į viešus renginius rečiau palieka mobilųjį telefoną namuose, pamokose dažniau atsiliiepia į gautus skambučius ir susirašinėja trumpaisiais žinutėmis. Viešose vietose paaugliai yra linkę išjungti mobiliojo telefono garsą, ir dažniau tai daro merginos. Tuo tarpu pamokų metu paaugliai, sulaukę skambučio, dažniausiai atsiprašo mokytojos ir jį atmeta, o gavę SMS beveik pusė jų perskaito pamokoje ir toliau susirašinėja. Vadinas, naudojimas mobiliuoju telefonu neretai susijęs su nepriimtiniu socialiniu elgesiu.

2.2.4. Paauglių naudojimosi mobiliaisiais telefonais dažnio ir pobūdžio bei priklausomybės nuo mobiliųjų telefonų sąsajų analizė

Jau aptarti duomenys atskleidė, kad paaugliai intensyviai naudojami mobiliaisiais telefonais, ir toks naudojimas neretai susijęs su netinkamu socialiniu elgesiu. Todėl respondentų buvo pasiteirauta, kokią žalą, jų manymu, sukelia dažnas mobiliojo telefono naudojimas. Gauti rezultatai ir jų pasiskirstymas pagal lytį pateikti 10 lentelėje.

10 lentelė

Paauglių nuomonė apie dažno mobilaus telefono naudojimo žalą pagal respondentų lytį

Dažno mobilaus telefono naudojimo daroma žala	Merginos, proc.	Vaikinai, proc.	χ^2^*	df**	p***
Prarandama daug laisvo laiko	53,0	45,8	0,903	1	0,342
Mažiau bendraujama su draugais	59,0	39,2	7,771	1	0,005
Konfliktai su aplinkiniais	18,1	16,7	0,068	1	0,794
Trukdo susikaupti	51,8	37,5	4,090	1	0,043
Išleidžiama daug pinigų	19,3	25,8	1,185	1	0,276
Mažiau bendraujama su tėvais	30,1	21,7	1,864	1	0,172
Nukenčia mokymosi rezultatai	45,8	29,2	5,883	1	0,015
Skatina patyčias	9,6	9,2	0,013	1	0,910
Sukelia nuovargį	26,5	25,0	0,085	1	0,770
Žalos nėra	12,0	16,7	0,831	1	0,362

* - chi kvadratu kriterijaus reikšmė

** - Laisvės laipsnių skaičius

*** - stebimas reikšmingumo lygmuo

10 lentelėje matyti, kad merginos įžvelgia kur kas didesnę ir įvairesnę dažno mobiliųjų telefonų naudojimo daromą žalą nei vaikinai. Daugiau nei pusė merginų nurodo, kad dažnai naudojant mobilių telefonų mažiau bendraujama su draugais, prarandama daug laisvo laiko ir sunku susikaupti. Vaikinai taip pat įžvelgė tą pačią žalą, tačiau ne taip intensyviai. Teiginiai, kad dažnas telefono naudojimas trukdo susikaupti, trumpina bendravimo su draugais laiką ir turi neigiamos įtakos mokymosi rezultatams, buvo įvardinti kaip didesnė dažno mobiliųjų telefonų naudojimo daroma tarp merginų nei tarp vaikų, ir šie skirtumai yra statistiškai reikšmingi ($p < 0,05$). Tuo tarpu paauglių amžius ir nuomonė apie dažno mobilaus telefono naudojimo žalą nėra susiję (žr. 3 priedo 35 lentelę).

Analizuojant paauglių nuomonę apie dažno mobilaus telefono naudojimo daromą žalą buvo ieškota sąsajų tarp šios žalos vertinimo ir mobilaus telefono naudojimo dažnio bei pobūdžio. Nustatyta, kad paaugliai, kurie daugiau laiko praleidžia naudodamiesi mobiliuoju telefonu, nurodo, kad toks naudojimas pablogina mokymosi rezultatus ($r = 0,192$, $p < 0,01$), o paaugliai, kurie išsiunčia daugiau SMS, teigia, kad dažnai siųsdami žinutes jie išleidžia mažiau pinigų ($r = -0,197$, $p < 0,01$) (žr. 3 priedo 36 lentelę).

Taip pat rasta ir keletas statistiškai reikšmingų sąsajų tarp paauglių veiklos naudojant mobilųjį telefoną ir nuomonės apie dažno mobilaus telefono vartojimo žalą (žr. 3 priedo 37 lentelę). Nustatyta, kad paaugliai, kurie mobilųjį telefoną naudoja pokalbiams su tėvais, dažniau teigia, kad dažnas mobilaus telefono naudojimas sukelia nuovargį ($r = 0,200$, $p < 0,01$). Mobilųjį telefoną kaip interneto prieigos priemonę naudojantys paaugliai dažniau nurodo, kad ilgai naudojant mobilųjį telefoną mažiau bendraujama su draugais ($r = 0,211$, $p < 0,01$). Paaugliai, kurie mobilųjį telefoną naudoja žaidimams žaisti, dažniau nurodo, jog dėl dažno mobiliojo telefono naudojimo praranda daug laisvo laiko ($r = 0,187$, $p < 0,01$).

Analizuojant sąsajas tarp paauglių nuomonės apie dažno mobilaus telefono vartojimo daromą žalą ir mobilaus telefono tikrinimo dažnumo, statistiškai reikšmingų ryšių nerasta. (žr. 3 priedo 38 lentelę).

Nors paaugliai įžvelgia tam tikrą žalą, kurią sukelia dažnas naudojimasis mobiliaisiais telefonais, vis tiek naudojimosi jais intensyvumas išlieka didelis. Todėl šiame tyrime buvo siekta nustatyti, kokius priklausomybės nuo mobilaus telefono požymius jaučia paaugliai. Gauti rezultatai pateikti 11 lentelėje.

11 lentelė

Paauglių polinkio į priklausomybę požymių pasireiškimo intensyvumas, proc.

Priklausomybės nuo mobiliojo telefono požymiai	Labai dažnai	Dažnai	Retai	Labai retai	Niekada
Negali atsipalaiduoti be mobilaus telefono	5,9	10,8	23,6	20,2	39,4
Nepaleidžia iš rankų savo telefono	16,3	12,3	31,5	18,2	21,7
Prieš užmiegant telefoną pasideda šalia	21,2	38,9	11,3	11,3	17,2
Negali sutelkti dėmesio kai neturi telefono	7,4	8,4	21,2	20,2	42,9
Praranda socialinius ryšius	10,8	8,9	14,8	22,2	43,3
Nesugeba kontroliuoti prie telefono praleidžiamo laiko	6,4	8,4	20,2	21,2	43,8
Išleidžia daug pinigų telefoniniam ryšiui	6,9	10,8	21,7	28,1	32,5
Padėjęs telefoną vėl nori juo naudotis	15,3	16,3	31,5	24,1	12,8
Naudodamas telefoną užmiršta savo problemas	19,7	12,3	25,1	15,3	27,6
Laisvalaikiu jaučia poreikį naudotis telefonu	17,7	19,2	28,6	19,7	14,8

11 lentelėje matyti, kad maždaug 60 proc. paauglių dažnai arba labai dažnai prieš užmigdami telefoną pasideda šalia savęs. Žinoma, toks rodiklis gali būti susijęs su telefone esančios žadintuvo funkcijos naudojimu, tačiau gali būti ir vienas iš priklausomybės požymių. Daugiau nei trečdalis paauglių dažnai arba labai dažnai laisvalaikiu jaučia poreikį naudotis savo telefonu, beveik trečdalis – juo naudodamiesi pamiršta apie turimas problemas, tik padėję telefoną vėl nori juo naudotis ir dažnai nepaleidžia telefono iš rankų. Penktadalis paauglių teigia jaučiantys, kad praranda socialinius ryšius, kiek mažiau nei penktadalis negali atsipalaiduoti be mobilaus telefono ir išleidžia daug pinigų telefoniniam ryšiui. Rečiausiai paaugliai teigė, jog negali sutelkti dėmesio, kai šalia savęs neturi mobilaus telefono ir kad nesugeba kontroliuoti prie

jo praleidžiamo laiko. Nors priklausomybės nuo mobiliojo telefono požymiai paauglių tarpe nėra labai intensyviai išreikšti, tačiau kai kurie jų verčia susimąstyti apie prevencijos būtinybę. Taip pat svarbu pažymėti, kad beveik visi priklausomybės požymiai, išskyrus negalėjimą atsipalaiduoti be mobilaus telefono ir išleidžiamą pinigų sumą telefoniniams ryšiai, stipriau pasireiškia tarp merginų nei tarp vaikų (žr. 3 priedo 39 lentelę). Taip pat pažymėtina, kad jaunesni paaugliai rečiau jaučia prarandantys socialinius ryšius ($r = -0,190$, $p < 0,01$) nei vyresni (žr. 3 priedo 40 lentelę).

Priklausomybės nuo mobiliojo telefono požymių pasireiškimo intensyvumas glaudžiai siejasi su naudojimosi mobiliuoju telefonu intensyvumu. 12 lentelėje matyti, kad beveik visi priklausomybės nuo mobiliojo telefono požymiai pasireiškia intensyviau tuomet, kai paaugliai daugiau laiko praleidžia naudodami mobilių telefono, ilgiau juo kalbasi ir išsiunčia daugiau trumpųjų tekstinių žinučių. Taigi, paaugliai, kurie ilgiau prie telefono praleidžia daugiau laiko, ilgiau kalbasi ir išsiunčia daugiau SMS, dažniau be savo mobilaus telefono negali atsipalaiduoti (atitinkamai $r = -0,317$, $r = -0,333$ ir $r = -0,300$, $p < 0,01$), dažniau nepaleidžia jo iš rankų (atitinkamai $r = -0,423$, $r = -0,267$ ir $r = -0,458$, $p < 0,01$), sunkiau sukaupia dėmesį kai šalia nėra telefono (atitinkamai $r = -0,258$, $r = -0,317$ ir $r = -0,374$, $p < 0,01$), nesugeba kontroliuoti prie telefono praleidžiamo laiko (atitinkamai $r = -0,243$, $r = -0,226$ ir $r = -0,247$, $p < 0,01$), tik padėję telefoną vėl nori juo naudotis (atitinkamai $r = -0,342$, $r = -0,282$ ir $r = -0,339$, $p < 0,01$), dažniau užmiršta savo problemas, kai naudojami mobiliuoju telefonu (atitinkamai $r = -0,259$, $r = -0,262$ ir $r = -0,251$, $p < 0,01$) ir jaučia didesnę poreikį juo naudotis laisvalaikio (atitinkamai $r = -0,397$, $r = -0,193$ ir $r = -0,336$, $p < 0,01$). Tuo tarpu dažniau prieš užmigdami šalia savęs telefoną pasideda tie paaugliai, kurie daugiau kalba telefonu ($r = -0,184$, $p < 0,01$) ir išsiunčia daugiau SMS ($r = -0,247$, $p < 0,01$), o telefoniniam ryšiai išleidžia daugiau pinigų tie paaugliai, kurie dažniau bendrauja kalbėdami telefonu ($r = -0,242$, $p < 0,01$). Taigi, matyti, kad intensyvesnis naudojimas mobiliuoju telefonu yra susijęs su intensyvesniu telefoninės priklausomybės požymiu pasireiškimu.

Paauglių polinkio į priklausomybę požymių pasireiškimo intensyvumo ir naudojimosi mobiliuoju telefonu intensyvumo sąsajos

		Naudojimosi mobiliuoju telefonu intensyvumas		
		Naudojimosi telefonu trukmė	Pokalbių telefonu trukmė	Išsiųstų SMS skaičius
Negali atsipalaiduoti be mobilaus telefono	r	-0,317	-0,333	-0,300
	p	0,000	0,000	0,000
Nepaleidžia iš rankų savo telefono	r	-0,423	-0,267	-0,458
	p	0,000	0,000	0,000
Prieš užmiegant telefoną pasideda šalia	r	-0,078	-0,184	-0,247
	p	0,300	0,009	0,000
Negali sutelkti dėmesio kai neturi telefono	r	-0,258	-0,317	-0,374
	p	0,000	0,000	0,000
Praranda socialinius ryšius	r	-0,098	-0,126	-0,158
	p	0,190	0,078	0,027
Nesugeba kontroliuoti prie telefono praleidžiamo laiko	r	-0,243	-0,226	-0,247
	p	0,001	0,001	0,000
Išleidžia daug pinigų telefoniniam ryšiui	r	-0,188	-0,242	-0,165
	p	0,012	0,001	0,021
Padėjęs telefoną vėl nori juo naudotis	r	-0,342	-0,282	-0,339
	p	0,000	0,000	0,000
Naudodamas telefoną užmiršta savo problemas	r	-0,259	-0,262	-0,251
	p	0,000	0,000	0,000
Laisvalaikiu jaučia poreikį naudotis telefonu	r	-0,397	-0,193	-0,336
	p	0,000	0,006	0,000

Daug statistiškai reikšmingų sąsajų nustatyta ir tarp paauglių veiklos naudojant mobilųjį telefoną bei priklausomybės juo mobiliojo telefono požymių pasireiškimo intensyvumo (3 priedo 41 lentelė). Paaugliams, kurie savo mobiliuoju telefonu dažniausiai fotografuoja, intensyviau pasireiškė dauguma priklausomybės nuo mobilaus telefono požymių, keletas jų pasireiškė tarp paauglių, kurie dažniausiai naudojami filmavimo funkcija savo mobiliajame telefone. Iš rankų mobilaus telefono dažniau nepaleidžia paaugliai, kurie dažniausiai juo rašo SMS ($r = -0,272$, $p < 0,01$). Vadinasi, bendravimas trumposiomis žinutėmis yra kur kas svarbesnis priklausomybę nuo mobilaus telefono nurodantis veiksnys nei kalbėjimas. Be abejo, tai užima daugiau laiko, o laukimas, kol draugas ar draugė atrašys, praeina laikant telefoną rankoje, nes per tokį trumpą laiką jokia kita veikla nėra įmanoma. Didesnį norą naudotis mobiliuoju telefonu vos tik jį padėjus jaučia paaugliai, kurie dažniausiai mobiliuoju telefonu naršo internete ($r = -0,196$, $p < 0,01$). Taigi, kalbant apie priklausomybę nuo mobilaus telefono labai svarbu atminti jo naujas galimybes, kurios atstoja kompiuterį, tad tikėtina, kad tiek priklausomybė nuo kompiuterio, tiek priklausomybė nuo mobilaus telefono gali būti susijusios tarpusavyje. Tuo tarpu paaugliai, kurie dažniausiai mobilųjį telefoną naudoja pokalbiams su tėvais, nejaučia jokių telefoninės priklausomybės požymių. Taip yra todėl, kad jiems virtualų bendravimą atstoja socialiniai

santykiai, o intensyvesnis bendravimas šeimoje nesukelia poreikio ieškoti socialinių kontaktų internete.

Daugelis priklausomybės nuo mobiliųjų telefonų požymių stipriau pasireiškia tarp paauglių, kurie savo telefoną tikrina nuolat ir silpniau tarp tų, kurie tai daro tik sulaukę skambučio ar SMS (žr. 13 lentelę).

13 lentelė

Paauglių polinkio į priklausomybę požymių pasireiškimo intensyvumo ir mobilaus telefono tikrinimo dažnumo sąsajos

		Mobilaus telefono tikrinimo dažnumas		
		Nuolatinis tikrinimas	Tikrinimas sulaukus skambučio ar SMS	Tikrinimas, kai nėra kas veikti
Negali atsipalaiduoti be mobilaus telefono	r	-0,330	0,240	0,128
	p	0,000	0,001	0,068
Nepaleidžia iš rankų savo telefono	r	-0,369	0,229	0,140
	p	0,000	0,001	0,047
Prieš užmiegant telefoną pasideda šalia	r	-0,112	0,015	-0,001
	p	0,112	0,831	0,990
Negali sutelkti dėmesio kai neturi telefono	r	-0,313	0,163	0,117
	p	0,000	0,020	0,097
Praranda socialinius ryšius	r	-0,139	0,159	-0,016
	p	0,049	0,024	0,821
Nesugeba kontroliuoti prie telefono praleidžiamo laiko	r	-0,193	0,125	0,001
	p	0,006	0,076	0,985
Išleidžia daug pinigų telefoniniam ryšiui	r	-0,128	0,036	0,015
	p	0,068	0,608	0,827
Padėjęs telefoną vėl nori juo naudotis	r	-0,352	0,198	0,107
	p	0,000	0,005	0,128
Naudodamas telefoną užmiršta savo problemas	r	-0,284	0,155	0,058
	p	0,000	0,027	0,408
Laisvalaikiu jaučia poreikį naudotis telefonu	r	-0,282	0,189	0,047
	p	0,000	0,007	0,501

13 lentelės duomenys rodo, kad paaugliai, nuolat tikrinantys savo telefoną, dažniau jo nepaleidžia iš rankų ($r = -0,369$, $p < 0,01$), jaučia poreikį juo naudotis laisvalaikiu ($r = -0,282$, $p < 0,01$), jo neturėdami negali atsipalaiduoti ($r = -0,330$, $p < 0,01$), sutelkti dėmesio ($r = -0,313$, $p < 0,01$), jiems sunkiau kontroliuoti prie telefono praleidžiamą laiką ($r = -0,193$, $p < 0,01$), padėjus telefoną kyla noras juo vėl naudotis ($r = -0,352$, $p < 0,01$) ir naudojantis telefonu lengviau pamiršamos įvairios problemos ($r = -0,284$, $p < 0,01$). Tuo tarpu paaugliai, kurie telefoną tikrina tik esant reikalui, t.y. sulaukus skambučio ar SMS, lengviau atsipalaiduoja be telefono ($r = 0,240$, $p < 0,01$), dažniau paleidžia telefoną iš rankų ($r = 0,229$, $p < 0,01$), jaučia mažesnę poreikį juo naudotis vos tik padėjus į šalį ($r = 0,198$, $p < 0,01$). Vadinasi, nuolatinis telefono tikrinimas yra susijęs su intensyvesniu priklausomybės nuo mobiliojo telefono pasireiškimu, o tikrinimas esant reikalui – su mažesniu.

Apibendrinat paauglių polinkio į priklausomybę nuo mobiliojo telefono ir naudojimosi mobiliaisiais telefonais dažnio ir pobūdžio sąsajas galima teigti, kad šie du kintamieji glaudžiai siejasi tarpusavyje. Daugelis priklausomybės nuo mobilaus telefono požymių stipriau pasireiškia tarp merginų ir vyresnių paauglių. Ilgesnis naudojimas mobiluoju telefonu per parą ir ilgesnis kalbėjimas telefonu susijęs su daugeliu, o didesnis išsiųstų SMS kiekis – su visais telefoninės priklausomybės požymiais, kurie pasireiškia intensyviau. Tai pat intensyviau priklausomybės nuo mobiliojo telefono požymiai pasireiškia tarp paauglių, kurie mobiluoju telefonu mėgsta fotografuoti ir filmuoti. Nuolatinis mobiliojo telefono tikrinimas susijęs su stipriau išreikštais priklausomybės nuo mobiliojo telefono požymiais, o tikrinimas sulaukus skambučio ar SMS – su silpniau išreikštais požymiais.

2.2.5. Paauglių priklausomybės nuo naudojimosi mobiliaisiais telefonais prevencijos galimybių analizė

Daugelis mokslininkų jau kalba apie priklausomybės nuo mobiliųjų telefonų pasireiškimo intensyvumą, todėl neretai kyla diskusijos apie prevencijos poreikį. Ugdymo įstaigose nuolat įgyvendinamos prevencijos programos prieš patyčias, psichoaktyvių medžiagų vartojimą, kartais – nekontroliuojamą poreikį naudotis kompiuteriu. Šiuo tyrimu buvo siekta išsiaiškinti, ar ugdymo įstaigose vykdoma priklausomybės nuo mobiliųjų telefonų prevencija ir kokie asmenys ją vykdo. Nustatyta, kad kiek mažiau nei pusė paauglių (50,6 proc. merginų ir 40,8 proc. vaikinių) nurodo, kad nežino ar tokia prevencija yra vykdoma jų mokykloje, dar beveik ketvirtadalis (21,7 proc. merginų ir 23,3 proc. vaikinių) teigia, jog tokia prevencija jų mokykloje nėra vykdoma ir tik mažiau nei trečdalis (27,7 proc. merginų ir 37,5 proc. vaikinių) teigia, kad jų mokykloje yra vykdoma prevencinė veikla siekiant išvengti priklausomybės nuo mobiliųjų telefonų (žr. 3 priedo 42 lentelę). Skirtumai tarp vaikinių ir merginų nuomonės nėra statistiškai reikšmingi. Tuo tarpu sąsajos tarp nuomonės apie telefoninės priklausomybės prevencijos mokykloje egzistavimą ir paauglių amžiaus pateiktos 14 lentelėje.

14 lentelė

Paauglių nuomonės apie telefoninės priklausomybės prevencijos mokykloje egzistavimą ir amžiaus sąsajos

		Nuomonė apie telefoninės priklausomybės prevencijos mokykloje egzistavimą		
		Mokykloje prevencija vykdoma	Mokykloje prevencija nevykdoma	Nežinau, ar prevencija vykdoma
Amžius	r	-0,190	0,201	0,005
	p	0,007	0,004	0,940

14 lentelėje matyti, kad vyresni paaugliai rečiau nei jaunesni nurodo, kad tokia prevencija jų mokykloje yra vykdoma ($r = -0,190$, $p < 0,01$), ir dažniau teigia, kad nėra mokykloje vykdoma telefoninės priklausomybės prevencija ($r = 0,201$, $p < 0,01$).

Siekiant išsiaiškinti, ar yra ryšys tarp to, kaip paaugliai vertina mokykloje vykdomos telefoninės priklausomybės prevenciją ir kaip stipriai jiems pasireiškia šios priklausomybės požymiai, buvo atlikta koreliacinė analizė (žr. 3 priedo 43 lentelę). Nustatyta, kad paaugliams, kurie negali atsakyti, ar jų mokykloje yra vykdoma telefoninės priklausomybės prevencija, rečiau pasireiškia tokie priklausomybės nuo mobiliojo telefono požymiai kaip negalėjimas sutelkti dėmesio neturint telefono ($r = 0,210$, $p < 0,01$), negebėjimas kontroliuoti prie mobilaus telefono praleidžiamo laiko ($r = 0,197$, $p < 0,01$) ir problemų pamiršimas naudojantis telefonu ($r = 0,256$, $p < 0,01$). Tokie rezultatai leidžia abejoti vykdomos prevencijos veiksmingumu arba ji yra vykdoma taip subtiliai, kad paaugliai net nesuvokia, kad ji yra vykdoma.

Paaugliai, kurie nurodė, kad jų mokykloje yra vykdoma telefoninės priklausomybės prevencija, buvo paprašyti nurodyti, kokie asmenys ją vykdo. Gauti atsakymai (žr. 3 priedo 44 lentelę) leidžia teigti, kad beveik ketvirtadalis paauglių (22,9 proc. merginų ir 24,2 proc. vaikų) nurodo, kad šią prevenciją vykdo mokyklos administracija, kiek mažiau nei ketvirtadalis (19,3 proc. merginų ir 24,2 proc. vaikų) – kad klasės auklėtoja, penktadalis (22,9 proc. merginų ir 19,2 proc. vaikų) – kad mokytojai ir mažiau nei penktadalis (21,7 proc. merginų ir 15,0 proc. vaikų) – kad socialinė pedagogė. Skirtumai tarp lyčių pateiktų atsakymų nėra statistiškai reikšmingi. Tuo tarpu paauglių amžius yra susijęs su jų pateiktais atsakymais. 15 lentelėje matyti, kad kuo vyresni paaugliai, tuo rečiau jie nurodo, kad telefoninės priklausomybės prevenciją jų mokykloje vykdo klasės auklėtojas ($r = -0,234$, $p < 0,01$), mokytojai ($r = -0,344$, $p < 0,01$) ir socialinė pedagogė ($r = -0,373$, $p < 0,01$). Vadinasi, arba pati prevencija yra naujas reiškinys ir pradedama vykdyti jaunesnių moksleivių tarpe, arba vyresni paaugliai labai skeptiškai vertina mokyklos bendruomenės pastangas vykdyti telefoninės priklausomybės prevenciją.

15 lentelė

Paauglių nuomonės apie telefoninės priklausomybės prevencijos mokykloje vykdytojus ir amžiaus sąsajos

		Prevencijos vykdytojai			
		Mokyklos administracija	Klasės auklėtoja	Mokytojai	Socialinė pedagogė
Amžius	r	-0,115	-0,234	-0,344	-0,373
	p	0,103	0,001	0,000	0,000

Siekiant išsamesnės ugdymo įstaigose vykdomos telefoninės priklausomybės prevencijos analizės buvo ieškota sąsajų tarp šios prevencijos vykdytojų ir paauglių patiriamų priklausomybės nuo mobilaus telefono požymių intensyvumo (3 priedo 45 lentelė). Nustatyta, kad kai paaugliai nurodo, jog tokią prevenciją vykdo mokyklos administracija, jiems stipriau pasireiškia toks priklausomybės nuo mobilaus telefono požymis kaip problemų pamiršimas naudojant mobilųjį telefoną ($r = -0,220$, $p < 0,01$). Tokie rezultatai gali būti interpretuojami

dvejopai: arba mokyklos administracija suteikia daug žinių apie priklausomybę nuo mobiliųjų telefonų ir todėl paaugliai kritiškai vertina savo asmeninę situaciją, arba priešingai – kai už prevencijos vykdymą atsakinga visa administracija, o ne konkretus asmuo, realiai prevencija vykdoma vangiai, todėl paaugliai jaučia stipresnius priklausomybės požymius.

Apibendrinant galima teigti, kad tik trečdalis paauglių nurodo, kad jų mokykloje yra vykdoma telefoninės priklausomybės prevencija, ir ją panašiu intensyvumu vykdo mokyklos administracija, mokytojai, klasės auklėtojai ir socialiniai pedagogai. Tačiau tuomet, kai prevenciją vykdo mokyklos administracija, paaugliams intensyviau pasireiškia kai kurie telefoninės priklausomybės požymiai.

Išvados

1. Išanalizavus mokslinę literatūrą apie paauglių amžiaus tarpsnio raidos ypatumus paaiškėjo, jog paaugliai savo brendimo ir vystymosi laikotarpiu susiduria su įvairiausiomis socialinėmis ir psichologinėmis problemomis, kurių pasekoje gali įsivystyti žalingi įpročiai ar priklausomybė tam tikrai veiklai.

Vienos svarbiausių naudojimosi mobiliais telefonais paauglių tarpe paplitimo priežastys yra bendravimo patenkinimas, laisvalaikio praleidimas ir įvaizdžio formavimas. Priklausomybė nuo mobilaus telefono pasižymi tik psichologine priklausomybe. Priklausomi asmenys negali turėti fizinių atpratimo sindromų, tačiau psichologiškai tokie asmenys gali jausti nerimą, jaustis vieniši ir prislėgti.

2. Atlikus tyrimą buvo nustatyta, kad:

- Paauglių naudojimas mobiliaisiais telefonais yra intensyvus, o jo pobūdis pagal lytį ir amžių mažai skiriasi. Paaugliai kasdien daugiau nei tris valandas praleidžia naudodamiesi mobiliuoju telefonu, išsiunčia daugiau nei 150 trumpųjų tekstinių žinučių ir prakalba beveik valandą. Merginų tarpe šie rodikliai yra didesni nei vaikinių. Dažniausiai mobiliaisiais telefonais jie rašo trumpąsias tekstines žinutes (SMS), kalbasi su draugais ir tėvais, klausosi muzikos ir naršo internete. Trečdalis paauglių nuolat tikrina savo telefonus, nors dažniausiai tai daro sulaukę skambučio ar SMS.
- Paauglių naudojimas mobiliuoju telefonu neretai susijęs su nepriimtiniu socialiniu elgesiu. Tuo metu, kai nesinaudoja telefonu, paaugliai dažniausiai bendrauja su draugais, mokosi, ilsisi arba naudojami kompiuteriu. Paaugliai, kurie savo mobilųjį telefoną tikrina nuolat, juo nesinaudodami rečiau ilsisi ir mokosi, einant į viešus renginius rečiau palieka mobilųjį telefoną namuose, pamokose dažniau atsiliepia į gautus skambučius ir susirašinėja trumposiomis žinutėmis. Viešose vietose paaugliai yra linkę išjungti mobiliojo telefono garsą, ir dažniau tai daro merginos. Tuo tarpu pamokų metu paaugliai, sulaukę skambučio, dažniausiai atsiprašo mokytojos ir jį atmeta, o gavę SMS beveik pusė ją perskaito pamokoje ir toliau susirašinėja.
- Paauglių naudojimosi mobiliaisiais telefonais dažnis bei pobūdis glaudžiai siejasi su priklausomybės nuo mobiliųjų telefonų požymių pasireiškimo intensyvumu. Daugelis priklausomybės nuo mobilaus telefono požymių stipriau pasireiškia tarp merginų ir vyresnių paauglių. Intensyviau priklausomybės nuo mobiliųjų telefonų požymiai pasireiškia, kai paaugliai daugiau laiko praleidžia naudodamiesi mobiliuoju telefonu, ilgiau juo kalbasi ir išsiunčia daugiau SMS. Tai pat intensyviau priklausomybės nuo mobiliojo telefono požymiai pasireiškia tarp paauglių, kurie mobiliuoju telefonu mėgsta fotografuoti

ir filmuoti. Nuolatinis mobiliojo telefono tikrinimas susijęs su stipriau išreikštais priklausomybės nuo mobiliojo telefono požymiais, o tikrinimas sulaukus skambučio ar SMS – su silpniau išreikštais požymiais.

- Trečdalis paauglių nurodo, kad jų mokykloje yra vykdoma telefoninės priklausomybės prevencija, ir ją panašiu intensyvumu vykdo mokyklos administracija, mokytojai, klasės auklėtojai ir socialiniai pedagogai. Kai prevenciją vykdo mokyklos administracija, paaugliams sunkiau sutelkti dėmesio neturint jo šalia, kontroliuoti prie telefono praleidžiamą laiką, tačiau jie dažniau pamiršta savo problemas naudodamiesi telefonu.

Hipotezė, jog intensyvesnis naudojimasis mobiliaisiais telefonais paauglystėje lemia retesnius tiesioginius kontaktus su socialinės aplinkos dalyviais, nepasitvirtino.

Rekomendacijos skirtos ugdymo proceso dalyviams

- Tėvams ir ugdymo įstaigų darbuotojams rekomenduojama atkreipti dėmesį į mergaičių veiklą, nes tyrimu nustatyta, jog jos daugiau laiko praleidžia naudodamosi mobiliuoju telefonu ir išsiunčia daugiau trumpųjų tekstinių žinučių negu vaikinai.
- Ugdymo įstaigų darbuotojams rekomenduojama pamokų ir užklausinės veiklos metu riboti mobiliųjų telefonų naudojimą, nes tyrimu nustatyta, kad pamokų metu paaugliai yra linkę atsiliepti į skambučius ir susirašinėti trumposiomis žinutėmis.
- Tėvai ir mokyimo įstaigų darbuotojai turėtų daugiau dėmesio skirti merginų ir vyresnių paauglių popamokinei veiklai, nes tyrimas atskleidė, jog daugelis priklausomybės nuo mobilaus telefono požymių stipriau pasireiškia tarp merginų ir vyresnių paauglių.
- Mokyklos administracija turėtų intensyviau vykdyti telefoninės priklausomybės prevenciją, nes tyrimo duomenimis tik trečdalis paauglių teigia, jog tokia veikla yra vykdoma.

Literatūra

1. Almonaitienė, J. (2001). *Bendravimo psichologija: vadovėlis*. Kaunas: Technologija.
2. Andrašūnienė, M. (2007). *Socialinio darbo terminų žodynas*. Vilnius: Ciklonas.
3. Aramavičiūtė, V. (1998). *Ugdymo samprata*. Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla.
4. Benesse educational research and development center. (2005). *Basic survey on daily life of children in Japan i – children and mobile phone use*.
http://www.childresearch.net/data/school/2005_05.html (žiūrėta 2014-01-05).
5. Bianchi, A. Phillips, J. G. (2005). Psychological predictors of problem mobile phone use. *CyberPsychology & Behavior*, 8 (1), 39-51.
6. Bieliauskaitė, R. (1993). *Asmenybės psichologija*. Kaunas: Šviesa.
7. Bulotaitė, L. (2004). *Narkotikai ir narkomanija: iliuzijos ir realybė*. Vilnius: Tyto alba.
8. Bulotaitė, L. (2009). *Priklausomybių anatomija: narkotikai, alkoholis, lošimas, internetas, darbas, pirkimas*. Vilnius: Tyto alba.
9. Castells, M., Fernandes – Ardevol, M., Qiu, J. L., Sey, A. (2007). *Mobile Communication and Society: A Global Perspective*. MIT press.
10. Choliz, M. (2012). Mobile-phone addiction in adolescence: The Test of Mobile Phone Dependence. *Prog Health Sci*, 2 (1), 33-44.
11. Černiauskiene, M. (2000). *Apie priklausomybę sukeliančias medžiagas ir jų vartojimo prevenciją ugdymo institucijose: metodinė medžiaga*. Vilnius: Efrata.
12. Degutis, M. (1999). *Socialinių tyrimų metodologija: paskaitų konspektai*. Kaunas: Naujasis lankas.
13. Dewey, J. (2013). *Demokratija ir ugdymas*. Klaipėda: Baltic printing house.
14. Dumčienė, A., Bajoriūnas, Z. (2006). *Ugdymo pagrindai*. Kaunas: Lietuvos kūno kultūros akademija.
15. Ehrenberg, A., Juckes, S., White, K. M., Walsh, S. P. (2008). Personality and self – esteem as predictors of young peoples technology use. *CyberPsychology & Behavior*, 11 (6), 739-741.
16. Gailienė, D., Bulotaitė, L., Sturlienė, N. (2002). *Asmenybės ir bendravimo psichologija: vadovėlis 11 – 12 klasėms*. Vilnius: Tyto alba.
17. Griffiths, M. (2000). Does internet and computer “addiction“ exist? Some case study evidence. *CyberPsychology & Behavior*, 3 (2), 211-218.
18. Grigaitė, B. (2004). *Raidos psichologija: paskaitų konspektas*. Kaunas.
19. Gučas, A. (1990). *Vaiko ir paauglio psichologija*. Kaunas: Šviesa.
20. Hardiman, M. (1999). *Žalingi įpročiai*. Vilnius: Gaivata.
21. H.e.s.e. project. (2007). *Mobile phone addiction*.
<http://www.hese-project.org/hese-uk/en/issues/emr.php?id=phoneaddiction> (žiūrėta 2014-01-08).

22. Hyun, H. J., Chin, B., Park, D. H., Ryu, S. H., Yu, J. (2008). Characteristics of excessive cellular phone use in Korean adolescents. *CyberPsychology & Behavior*, 11(6), 783-784.
23. Indrašienė, V. (2004). *Socialinio ugdymo technologijos*. Mokomoji knyga. Vilnius: Vilniaus pedagoginis universitetas.
24. Jukonis, J. (2008). *Mobilūs telefonai pavojingi vyrams*.
<http://www.biotronika.lt/straipsniai/012-mobilus-telefonai-pavojingi-vyrams.php> (žiūrėta 2014-01-08).
25. Juodaitytė, A. (2002). *Socializacija ir ugdymas vaikystėje: vadovėlis pedagogikos specialybių studentams*. Vilnius: Petro ofsetas.
26. Juodeikaitė, A. Pocevičienė, R. (2004). Šeimos ir mokyklos sąveika ugdymo procese. *Socialinis ugdymas: socialinė pedagoginė teorija ir praktika*, 3 (4), 48-57.
27. Jovaiša, L. (2002). *Edukologijos įvadas*. Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla.
28. Kaffemanienė, I. (2006). *Negalės ir socialinės gerovės tyrimų metodologiniai aspektai: metodinė priemonė bakalaurantams ir magistrantams*. Šiauliai: Šiaulių universiteto leidykla.
29. Katz, J. E. (2006). Mobile Communication and the Transformation of Daily Life: The Next Phase of Research of Mobiles. *Knowledge, Technology, & Policy*, 19 (1), 62–71.
30. Kuorienė, O. (2002). *Narkomanija, alkoholizmas ir kitos priklausomybės*. Vilnius: Mokslo aidai.
31. Legkauskas, V. (2013). *Vaiko ir paauglio psichologija: šiandienos iššūkiai*. Vilnius: Vaga.
32. Leliūgienė, I. (2003). *Socialinė pedagogika*. Kaunas: Technologija.
33. Leliūgienė, I. (2002). *Socialinio pedagogo (darbuotojo) žinynas*. Kaunas: Kauno technologijos universitetas.
34. Leliūgienė, I. (1997). *Žmogus ir socialinė aplinka*. Kaunas: Technologija.
35. Leonavičienė, T. (2007). *SPSS programų paketo taikymas statistiniuose tyrimuose*. Vilnius: Vilniaus pedagoginio universiteto leidykla.
36. Leung, L. (2008). Linking psychological attributes to addiction and improper use of the mobile phone among adolescents in Hong Kong. *Journal of children and media*, 2(2), 93-113.
37. Ling, R., Heather, H. (2011). Mobile communication in the global south. *New Media & Society*, 13 (3), 363 – 374.
38. Lipnevičienė, G., Augienė, D. (2004). Kai kurie vaikų ir tėvų susvetimėjimo aspektai ir jų įtaka vaiko socializacijai. *Socialinis ugdymas: socialinė pedagoginė teorija ir praktika*, III, 83-92.
39. Lukasiewicz, M., Fareng, M., Benyamina, A., Blecha, L., Reynaud, M., Falissard, B. (2007). Ecological momentary assessment in addiction. *Expert review of neurotherapeutics*, 7(8), 939-950.
40. May, G. G. (2004). *Priklausomybė ir malonė: meilė ir dvasingumas gydant priklausomybės ligas*. Vilnius: Katalikų pasaulis.

41. Melnikas, B. (2002). *Transformacijos: visuomenės pokyčiai, naujas tūkstantmetis, valdymas ir savireguliacija, Rytų ir Vidurio Europa*. Vilnius: Vaga.
42. Myers, D. G. (2000). *Psichologija*. Kaunas: Poligrafija ir informatika.
43. Navaitis, G. (2007). *Psichologinė parama paaugliams ir jų tėvams*. Vilnius: Kronta.
44. Navaitis, G. (2001). *Psichologinė parama paaugliui*. Vilnius: Kronta.
45. Nekrasova, N., Nekrasova, Z. (2008). *Kaip atitraukti vaiką nuo kompiuterio ir ką daryti paskui*. Kaunas: Mijalba.
46. Petruolytė, A. (2012). *Paauglio psichosocialinė raida: mokymo priemonė*. Vilnius: Edukologija.
47. Petruškevičiūtė, J. (2010). *Televizijos, kompiuterių ir mobiliųjų telefonų naudojimo intensyvumo ryšys su 6-10 klasių mokinių psichosocialiniu prisitaikymu ir suvokiamu socialiniu palaikymu*. Magistro darbas. Kaunas: Vytauto Didžiojo universitetas.
48. Phillips, J. G., Butt, S., Blaszczynski, A. (2006). Personality and self-reported use of mobile phones for games. *CyberPsychology & Behavior*, 9(6), 753-758.
49. Pikūnas, J., Palujanskienė, A. (2001). *Asmenybės vystymasis: kelias į savęs atradimą*. Kaunas: Vytauto Didžiojo universitetas.
50. Pilkauskaitė, R. (1999). *Psichologinės paauglių problemos ir konsultavimas: vaikų psichologinis konsultavimas*. Vilnius.
51. Rainie, L., Keeter, S. (2006). *Americans and their cell phones*. <http://www.pewinternet.org/2006/04/03/americans-and-their-cell-phones-2/> (žiūrėta 2014-01-05).
52. Rupšienė, L. (2007). *Kokybinio tyrimo duomenų rinkimo metodologija*. Klaipėda: Klaipėdos universiteto leidykla.
53. Salford, G., Brun, A. E., Eberhardt, J. L., Malmgren, L., Persson, B. R. R. (2003). *Nerve cell damage in mammalian brain after exposure to microwaves from GSM mobile phones*. <http://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC1241519/pdf/ehp0111-000881.pdf> (žiūrėta 2014-01-21).
54. Schüz, J., Jacobsen, R., Olsen, J. H., Boice, J.D.J., McLaughlin, J. K., Johansen, C. (2006). *Cellular telephone use and cancer risk: update of a nationwide danish cohort*. <http://jnci.oxfordjournals.org/content/98/23/1707.full> (žiūrėta 2014-01-25).
55. Subotkevičienė, R. (2004). Bendrieji gebėjimai – mokytojų kompetencijos ugdymo pagrindas. *Tiltai*, 3 (28), 131-134.
56. Šilėnienė, B. (2007). Paaugliai apie žalingus įpročius ir jų formavimąsi šeimoje. *Socialinis ugdymas: vaiko ir šeimos teisių apsauga*, IV, 114-130.
57. TNS Gallup. (2005). *Lietuvos mobiliojo ryšio vartotojų įpročių ir etiketo tyrimas*. http://www.tnsgallup.lt/lt/disp.php/lt_index/lt_news/lt_news_181?cache=n&ref=%2F%2Fdisp.php%2F%2Fsearch%3Fkwd%3Dmobilus%2Btelefonas. (žiūrėta 2008-11-06).

58. Torrecilals, F. L. (2007). *Four in ten young adults are mobile-phone addicts, a behaviour that can cause severe psychological disorders*.
<http://canalugr.es/social-economic-and-legal-sciences/item/6258-four-in-ten-young-adults-are-mobilephone-addicts-a-behaviour-that-can-cause-severe-psychological-disorders> (žiūrėta 2014-01-08).
59. Vaičiulienė, A. (2004). *Paauglio psichologija: vadovėlis aukštųjų mokyklų studentams*. Vilnius: Presvika.
60. Žukauskienė, R. (2007). *Raidos psichologija*. Vilnius: Margi raštai.
61. Žukauskienė, R. (1998). *Raidos psichologija*. Vilnius: Margi raštai.
62. Žvilius, A. ir kt. (Red.). (2012). *Visuotinė lietuvių enciklopedija XXII tomas*. Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidybos centras.

Giedrė Ramašauskienė
**USING MOBILE PHONES BY ADOLESCENTS IN THE CONTEXT OF SOCIAL
BEHAVIOUR**

The Master's Degree Thesis

Summary

The problem of investigation.

Scientists, emphasizing the positive aspect of mobile phones spread, indicate that mobile phones allow us to create and maintain various social relations (Katz, 2006). They allow to create personal and group identity and their social network (Castells and others, 2007). They improve relations between persons of the same age, parents and childrens, give better opportunities to childrens' supervision and control (Ling, Heather, 2011). However, teenagers' fascination in mobile phones is uncontrolled. Wrong and intensive usage of them can cause serious social problems: they make negative relations between children and parents, they can influence and change rules of interpersonal communication with people of the same age, they can restrict direct social activity, can badly influence teenagers' health and psychosocial welfare.

The object of the investigation – teenagers' usage of mobile phones in the context of social behavior.

The hypothesis of investigation – a very intensive usage of mobile phones in adolescence predetermins rarer contacts with members of social environment.

The aim of investigation – to analyse teenagers' use of mobile phones peculiarities in the context of social behavior.

The goals of investigation:

1. To analyse scientific literature revealing addiction to mobile phones theoretical aspects in the context of teenagers' development peculiarities.
2. Basing on the analysis of scientific literature to arrange the investigation instrument, which allows to ascertain: - The frequency and character of use of mobile phones. - Teenagers use of mobile phones frequencies and character and the correlation of social behavior demonstration. - Correlation between use of mobile phones and addiction to them. – Prevention which is going on at educational institutions.
3. According to the results of investigation, we must present recommendations to the participants of social environment which will allow to accomplish prevention activities on addiction to mobile phones.

Sample of investigation: 203 teenagers participated in the investigation. They were from Joniškis "Saulė" (The Sun) Basic school. The age of the participants was 12 – 18.

Methods of investigation:

1. Theoretical inquiry methods: - analysis of scientific literature using induction and systemic theoretical methods.
2. Empirical methods: quantitative investigation which was made by filling questionnaires. Open questionnaires' answers were integrated into analysis of investigation.

Such facts were ascertained during the investigation:

- Teenagers spend more than 3 hours using mobile phones. They send more than 150 text messages and spend one hour talking. Indicators of girls' are higher than boys'. Using mobile phones they write messages, talk with friends or parents, listen to music or use the internet.
- Teenagers who check their phones all the time have less time for studies or rest. They don't leave phones at home going to public events and they write messages during lessons.
- More intensive signs of the addiction to mobile phones is displayed when teenagers spend more time using phones, when they send more messages and more talk with phones. Permanent checking of the messages is related to symptoms of addiction.
- Only one third of teenagers indicate that there are prevention actions to addiction in their school. It is carried out by school authorities, teachers, form masters and the social pedagogue.

Keywords: mobile phones, adolescents, social behavior.

Priedai

MIELAS MOKSLEIVI,

Šiandien visi naudojami mobiliaisiais telefonais. Mokiniai greičiausiai susipažįsta su mobiliųjų telefonų naujovėmis, jomis dalinasi su savo draugais. Mobilieji telefonai naudojami pramogoms, ieškoma informacijos, bendraujama su draugais ir artimaisiais. Šios apklausa tikslas išsiaiškinti kiek mobilieji telefonai yra svarbūs šiuolaikinio moksleivio gyvenime, kokios problemos gali kilti (arba nekilti jokių problemų) mobiliuoju telefonu naudojantis per dažnai.

Anketa yra anoniminė. Tau nereikia rašyti nei vardo, nei pavardės. Tavo nuomonė yra labai svarbi, todėl tikiuosi nuoširdžių ir atvirų atsakymų. Pasirinktą tinkamo atsakymo variantą pažymėk X arba, kur prašoma, įrašyk savo nuomonę.

Iš anksto dėkoju už atsakymus.

Trumpai prisistatyk:

1.	Tavo amžius? (Įrašyk)	_____ metų
2.	Tavo lytis? (pažymėk x)	☐ Mergina ☐ Vaikinas
3.	Kelintoje klasėje mokaisi? (Įrašyk)	_____ klasėje

4. Kiek turi mobiliųjų telefonų?

- Vieną
- Du
- Tris
- kita _____

5. Kiek turi SIM pildymo kortelių?

- Vieną
- Dvi
- Tris
- kita _____

6. Ar esi telefoninio operatoriaus abonentas, ar turi sąskaitos pildymo kortelę?

7. Kiek apytiksliai per mėnesį išleidi pinigų telefono sąskaitos papildymui?

- 5 Lt
- 10 Lt
- 20 Lt
- kita _____

8. Kiek laiko apytiksliai per dieną praleidi naudodamas mobilių telefoną (informacijos paieškoms, žaidimams, muzikos klausymui, pan.)?

- 30 min.
- 1 val.
- 2 val.
- kita _____

9. Kiek maždaug per dieną išsiunti SMS žinučių?

10 20 50 100 kita _____

10. Kiek maždaug per dieną prakalbi savo telefonu?

5 min. 10 min. 30 min. kita _____

11. Kiek laiko praleidi su draugais nesinaudodamas telefonu?

1 val. 2 val. 3 val. kita _____

12. Kur dažniausiai naudojiesi telefonu?

- Mokykloje
- Namuose
- Pas draugus
- Visur
- Kita _____

13. Kaip manai kokia svarbiausia telefono paskirtis?

- Bendrauti
- Susirašinėti su draugais
- Naršyti po internetą
- Klausytis muzikos
- Kita _____

14. Ar žemiau minimas elgesys Tau būdingas? (pažymėkite x kiekvieno teiginio pasirinktą atsakymo variantą)

Eil. Nr.	Teiginiai	Labai dažnai	Dažnai	Retai	Labai retai	Niekada
14.1	Negaliu atsipalaiduoti kai negaliu juo naudotis					
14.2	Nepaleidžiu iš rankų savo telefono					
14.3	Prieš eidamas miegoti telefoną pasidedu šalia					
14.4	Negaliu sutelkti dėmesio kai šalia nėra telefono					
14.5	Prarandu socialinius ryšius (pvz.: nebebendrauju su tėvais ir pan.)					
14.6	Nesugebu kontroliuoti praleidžiamo laiko prie telefono					
14.7	Išleidžiu daug pinigų sąskaitos papildymui ir telefonui					

14.8. Kita (įrašyk) _____

Pažymėk x Tau tinkantį atsakymo variantą

Eil.Nr.	Teiginiai	Dažnai	Labai dažnai	Retai	Labai retai	Niekada
15.	Kaip dažnai pasinaudoję telefonu tu pagalvoji apie jį ir vėl nori juo naudotis?					
16.	Kaip dažnai naudojant telefoną užmiršti savo problemas?					
17.	Kaip dažnai laisvalaikio metu jauti poreikį naudotis mobiliuoju telefonu?					
18.	Kaip dažnai naudoji mobilų telefoną kaip konflikto sprendimo būdą?					
19.	Kaip dažnai naudoji mobilų telefoną norint pašiepti kitus bendraamžius?					
20.	Kaip dažnai naudoji mobilų telefoną tik tam, kad pasirodyti prieš kitus?					

AČIŪ, TU JAU ĮPUSĖJAI ☺

21. Ką dažniausiai veiki su mobiliu telefonu? (Galimi keli atsakymai. Atsakymą/atsakymus pažymėk ženkliuku x)

☐ Pokalbiai su draugais	☐ Internetiniai ir mobilūs žaidimai
☐ Pokalbiai su tėvais	☐ Fotografavimas
☐ SMS žinučių rašymas	☐ Filmavimas
☐ Naršymas po internetą	☐ Muzikos klausymasis

Kita _____

22. Kokia veikla dažniausiai užsiimi kai nenaudoji mobilaus telefono? (atsakymą/atsakymus pažymėk ženkliuku x)

☐ Susitikimai su draugais	☐ Naudojimasis kompiuteriu
☐ Poilsis	☐ Bendravimas su tėvais
☐ Mokymasis	☐ Televizoriaus žiūrėjimas

Kita _____

23. Dėl kokių priežasčių įsigijai mobilųjį telefoną? (atsakymą/atsakymus pažymėk ženkliuku x)

☐ Bendrauti su draugais	☐ Dėl saugumo
☐ Bendrauti su šeimos nariais	☐ Susisiekti su kitais kai tai būtina
☐ Laisvalaikio praleidimui	☐ Norėdamas neatsilikti nuo kitų bendraamžių

Kita _____

24. Kada dažniausiai tikrini savo mobilųjį telefoną? (atsakymą/atsakymus pažymėk ženkliuku x)

- Nuolat
- Tik sulaukus skambučio ar SMS žinutės
- Kai nėra kas veikti

Kita _____

25. Rašydamas SMS Tu dažniausiai vartoji (atsakymą/atsakymus pažymėk ženkliuku x):

- Gramatinę rašybą
- Žodžių sutrumpinimus
- Netaisyklingą rašybą
- Keiksmožodžius

Kita _____

LIKO TIK KELETAS KLAUSIMŲ ☺

26. Kaip elgiesi su savo mobiliuoju telefonu pamokai prasidedant, dalyvaujant renginyje ar būnant viešoje įstaigoje?

- Išjungi mobiliojo telefono garsą
- Išjungi mobilųjį telefoną
- Neišjungi nei garso, nei telefono
- Mobilųjį telefoną palieki namuose

Kita _____

27. Pamokos metu tau suskamba telefonas. Ką Tu darai?

- Atsiprašai mokytojos ir atmeti skambutį
- Išbėgi iš klasės, kad galėtum atsilipti
- Atsiliepi į skambutį pamokos metu

Kita _____

28. Kai gauni SMS žinutę pamokos metu, kaip Tu elgiesi?

- Perskaitai SMS žinutę pamokos metu ir toliau susirašinėji
- Perskaitai žinutę po pamokos
- Perskaitai ir susirašinėji tik grįžęs į namus

Kita _____

29. Kaip manai, kokią žalą sukelia dažnas mobiliojo telefono naudojimas?

☐ Prarandama daug laisvo laiko	☐ Mažiau bendraujama su tėvais
☐ Mažiau bendraujama su draugais tiesiogiai	☐ Nukenčia mokymosi rezultatai
☐ Sukelia konfliktus su aplinkiniais	☐ Skatina patyčias
☐ Trukdo susikaupti	☐ Sukelia nuovargį
☐ Išleidžiama daug pinigų	☐ Nesukelia jokios žalos

Kita _____

30. Ar tavo mokykloje yra vykdoma kokia nors telefoninės priklausomybės prevencijos veikla?

- Taip, yra vykdoma tokia veikla
 Ne, nėra vykdoma jokia veikla
 Nežinau

Kita _____

31. Jei tavo mokykloje yra vykdoma telefoninės priklausomybės prevencijos veikla, tai kas ją vykdo?

☐ Mokyklos administracija	☐ Mokytojai
☐ Klasės auklėtoja	☐ Socialinė pedagogė
☐ Nežinau	

Kita _____

SVEIKINU TAU PUIKIAI PAVYKO! DĖKOJU, KAD UŽPILDEI ANKETĄ IKI GALO!

Tyrimo instrumentas – pusiau uždaro tipo anketa. Visi klausimai suskirstyti į penkis pagrindinius klausimų blokus:

1. ***Paauglių naudojimosi mobiliaisiais telefonais dažnis ir pobūdis.*** Tiriant paauglių naudojimosi mobiliaisiais telefonais dažnį tiriamųjų pasiteirauta, kiek vidutiniškai laiko per dieną jie praleidžia naudodamiesi mobiliuoju telefonu (atitinka 8 anketos klausimą), kiek vidutiniškai trumpųjų tekstinių žinučių (SMS) išsiunčia per dieną (atitinka 9 anketos klausimą), kiek vidutiniškai valandų praleidžia kalbėdamiesi mobiliuoju telefonu (atitinka 10 anketos klausimą) bei kaip dažnai tikrina savo mobilųjį telefoną (atitinka 24 anketos klausimą). Tiriant naudojimosi mobiliaisiais telefonais pobūdį pateikti klausimai apie tai, kiek respondentai turi mobiliųjų telefonų (atitinka 4 anketos klausimą) ir SIM kortelių (atitinka 5 anketos klausimą), kokiomis paslaugomis – išankstinio mokėjimo kortele ar abonentinu ryšiu – naudojasi (atitinka 6 anketos klausimą), kokios yra mėnesinės mobiliojo ryšio išlaidos (atitinka 7 anketos klausimą), kur dažniausiai naudojasi mobiliuoju telefonu (atitinka 12 anketos klausimą), ką dažniausiai veikia naudodamiesi mobiliuoju telefonu (atitinka 21 anketos klausimą), dėl kokių priežasčių įsigijo mobilųjį telefoną (atitinka 23 anketos klausimą), kokią pagrindinę jo paskirtį nurodo (atitinka 13 anketos klausimą) bei kokią kalbą dažniausiai vartoja rašydamas SMS (gramatinę rašybą, netaisyklingą rašybą, žodžių sutrumpinimus, keiksmazodžius ar kita; atitinka 25 anketos klausimą). Visiems klausimams pateikti alternatyvūs atsakymų variantai ir palikta galimybė pateikti savo atsakymą.
2. ***Paauglių socialinio elgesio naudojantis mobiliaisiais telefonais tendencijos.*** Pasiteirauta, kiek vidutiniškai laiko per dieną respondentai praleidžia su draugais nesinaudodami mobiliaisiais telefonais (atitinka 11 anketos klausimą), kokia veikla jie dažniausiai užsiima nesinaudodami mobiliaisiais telefonais (atitinka 22 anketos klausimą), kaip elgiasi su savo mobiliuoju telefonu pamokose, renginiuose ar kitose viešose įstaigose (atitinka 26 anketos klausimą), kaip elgiasi, kai pamokose suskamba telefonas (atitinka 27 anketos klausimą) arba ateina SMS žinutė (atitinka 28 anketos klausimą). Visiems klausimams pateikti alternatyvūs atsakymų variantai ir palikta galimybė pateikti savo atsakymą.
3. ***Priklausomybės požymių nuo mobiliųjų telefonų raiška.*** Respondentams buvo išvardinti priklausomybės nuo mobiliųjų telefonų pasireiškimo požymiai ir paprašyta įvertinti jų pasireiškimo dažnumą pasirenkant vieną iš penkių atsakymo variantų „niekada“, „labai retai“, „retai“, „dažnai“ ir „labai dažnai“. Pateikti klausimai atitinka 14-20 anketos

klausimus. Taip pat respondentų pasiteirauta, kokią žalą, jų nuomone, sukelia dažnas mobiliojo telefono naudojimas (atitinka 29 anketos klausimą).

4. **Telefoninės priklausomybės prevencinė veikla ugdymo aplinkoje.** Pateikti du klausimai apie tai, ar tokia prevencija yra vykdoma (atitinka 30 anketos klausimą) ir kas ją vykdo (atitinka 31 anketos klausimą). Abiems klausimams pateikti galimi atsakymų variantai ir palikta galimybė pateikti savo atsakymą.
5. **Demografiniai klausimai.** Pasiteirauta respondentų amžiaus (atitinka 1 anketos klausimą), lyties (atitinka 2 anketos klausimą) ir klasės, kurioje jie mokosi (atitinka 3 anketos klausimą).

16 lentelė

Mobiliųjų telefonų įsigijimo priežasčių skirtumai pagal respondentų lytį

Mobiliųjų telefonų įsigijimo priežastys	Merginos, proc.	Vaikinai, proc.	χ^2 *	df**	p***
Bendrauti su draugais	78,3	66,7	3,193	1	0,074
Bendrauti su šeimos nariais	65,1	64,2	0,017	1	0,896
Dėl saugumo	26,5	22,5	0,430	1	0,512
Susisiekti su kitais kai tai būtina	74,7	62,5	3,328	1	0,068
Laisvalaikio praleidimui	33,7	36,7	0,184	1	0,668
Noras neatsilikti nuo kitų bendraamžių	7,2	7,5	0,005	1	0,942

* - chi kvadratu kriterijaus reikšmė

** - Laisvės laipsnių skaičius

*** - stebimas reikšmingumo lygmuo

17 lentelė

Mobiliųjų telefonų įsigijimo priežasčių ir respondentų amžiaus koreliacija

		Mobiliųjų telefonų įsigijimo priežastys					
		Bendrauti su draugais	Bendrauti su šeimos nariais	Dėl saugumo	Susisiekti su kitais kai tai būtina	Laisvalaikio praleidimui	Noras neatsilikti nuo kitų bendraamžių
Amžius	r	0,161	-0,031	0,007	-0,143	0,016	0,054
	p	0,023	0,664	0,917	0,042	0,824	0,440

18 lentelė

Nuomonės apie mobiliojo telefono paskirtį skirtumai pagal respondentų lytį

Nuomonė apie mobiliojo telefono paskirtį	Merginos, proc.	Vaikinai, proc.	χ^2 *	df**	p***
Bendrauti	79,5	83,3	0,424	1	0,515
Susirašinėti su draugais	48,2	40,0	0,341	1	0,247
Naršyti po internetą	31,3	25,0	0,983	1	0,322
Klausytis muzikos	32,5	24,2	1,718	1	0,190

* - chi kvadratu kriterijaus reikšmė

** - Laisvės laipsnių skaičius

*** - stebimas reikšmingumo lygmuo

19 lentelė

Nuomonės apie mobiliojo telefono paskirtį ir respondentų amžiaus sąsajos

		Nuomonė apie mobiliojo telefono paskirtį			
		Bendrauti	Susirašinėti su draugais	Naršyti po internetą	Klausytis muzikos
Amžius	r	-0,064	0,035	-0,055	-0,015
	p	0,370	0,624	0,439	0,835

Veiklos naudojant mobiliąjį telefoną ir respondentų amžiaus sąsajos

		Veikla naudojant mobiliąjį telefoną							
		Pokalbiai su draugais	Pokalbiai su tėvais	SMS žinučių rašymas	Naršymas po internetą	Internetiniai ir mobilūs žaidimai	Fotografavimas	Filmavimas	Muzikos klausymasis
Amžius	r	0,051	-0,056	-0,014	-0,144	-0,103	-0,089	-0,088	-0,064
	p	0,471	0,426	0,845	0,041	0,144	0,208	0,210	0,367

Naudojimosi mobiliaisiais telefonais vietų skirtumai pagal respondentų lytį

Naudojimosi mobiliaisiais telefonais vietos	Merginos, proc.	Vaikinai, proc.	χ^2 *	df**	p***
Mokykloje	14,5	20,8	1,402	1	0,236
Namuose	41,0	45,0	0,325	1	0,568
Pas draugus	10,8	10,0	0,038	1	0,846
Visur	62,7	50,8	2,574	1	0,109

* - chi kvadratu kriterijaus reikšmė

**- Laisvės laipsnių skaičius

*** - stebimas reikšmingumo lygmuo

Naudojimosi mobiliaisiais telefonais vietų ir respondentų amžiaus sąsajos

		Naudojimosi mobiliaisiais telefonais vietos			
		Mokykloje	Namuose	Pas draugus	Visur
Amžius	r	0,111	-0,032	0,142	0,129
	p	0,114	0,647	0,043	0,067

Mobiliojo telefono tikrinimo dažnumo skirtumai pagal respondentų lytį

Mobiliojo telefono tikrinimo dažnumas	Merginos, proc.	Vaikinai, proc.	χ^2 *	df**	p***
Nuolat	31,3	26,7	0,522	1	0,470
Tik sulaukus skambučio ar SMS	56,6	53,3	0,215	1	0,643
Kai nėra kas veikti	36,1	33,3	0,172	1	0,679

* - chi kvadratu kriterijaus reikšmė

**- Laisvės laipsnių skaičius

*** - stebimas reikšmingumo lygmuo

Mobiliojo telefono tikrinimo dažnumo ir respondentų amžiaus sąsajos

		Mobiliojo telefonų tikrinimo dažnumas		
		Nuolat	Tik sulaukus skambučio ar SMS	Kai nėra kas veikti
Amžius	r	0,160	-0,121	-0,107
	p	0,022	0,084	0,129

SMS rašyme naudojamos kalbos skirtumai pagal respondentų lytį

SMS rašyme naudojamos kalba	Merginos, proc.	Vaikinai, proc.	χ^2 *	df**	p***
Gramatinė rašyba	49,4	39,2	2,091	1	0,148
Žodžių sutrumpinimai	59,0	67,5	1,526	1	0,217
Netaisyklinga rašyba	25,3	30,0	0,536	1	0,464
Keiksmazodžiai	12,0	13,3	0,073	1	0,788

* - chi kvadratu kriterijaus reikšmė

**- Laisvės laipsnių skaičius

*** - stebimas reikšmingumo lygmuo

SMS rašyme naudojamos kalbos ir respondentų amžiaus sąsajos

		SMS rašyme naudojamos kalba			
		Gramatinė rašyba	Žodžių sutrumpinimai	Netaisyklinga rašyba	Keiksmazodžiai
Amžius	r	0,048	-0,147	-0,009	0,000
	p	0,494	0,036	0,902	0,996

Respondentų veiklos nesinaudojant telefonu ir amžiaus sąsajos

		Veikla nesinaudojant mobiliuoju telefonu					
		Susitikimai su draugais	Poilsis	Mokymasis	Naudojimasis kompiuteriu	Bendravimas su tėvais	Televizoriaus žiūrėjimas
Amžius	r	0,086	-0,074	-0,185	0,015	-0,041	-0,069
	p	0,227	0,293	0,008	0,834	0,565	0,326

Paauglių naudojimosi mobiliuoju telefonu intensyvumo ir veiklos nesinaudojant juo sąsajos

		Veikla nesinaudojant mobiliuoju telefonu					
		Susitikimai su draugais	Poilsis	Mokymasis	Naudojimasis kompiuteriu	Bendravimas su tėvais	Televizoriaus žiūrėjimas
Naudojimosi telefonu trukmė	r	-0,106	0,021	-0,016	0,073	0,006	-0,034
	p	0,162	0,782	0,836	0,333	0,938	0,651
Pokalbių telefonu trukmė	r	0,018	0,030	-0,110	-0,017	-0,016	0,117
	p	0,806	0,677	0,124	0,814	0,828	0,102
Išsiųstų SMS skaičius	r	0,150	0,002	-0,026	-0,110	-0,033	-0,058
	p	0,036	0,980	0,717	0,124	0,648	0,415

Paauglių elgesio viešoje vietoje naudojant mobilųjį telefoną ir amžiaus sąsajos

		Veikla nesinaudojant mobiliuoju telefonu			
		Išjungia telefono garsą	Išjungia mobilųjį telefoną	Neišjungia nei garso, nei telefono	Mobilųjį telefoną palieka namuose
Amžius	r	-0,131	-0,001	0,145	0,015
	p	0,064	0,984	0,039	0,832

Naudojimosi mobiliuoju telefonu intensyvumo ir elgesio viešumoje naudojant telefoną sąsajos

		Paauglių elgesys viešoje vietoje naudojantis mobiliuoju telefonu			
		Išjungia telefono garsą	Išjungia mobilųjį telefoną	Neišjungia nei garso, nei telefono	Mobilųjį telefoną palieka namuose
Naudojimosi telefonu trukmė	r	0,076	-0,030	0,052	-0,074
	p	0,313	0,690	0,491	0,198
Pokalbių telefonu trukmė	r	0,036	0,030	-0,025	-0,122
	p	0,619	0,671	0,729	0,088
Išsiųstų SMS skaičius	r	0,107	-0,063	0,019	-0,153
	p	0,136	0,378	0,785	0,032

Paauglių veiklos naudojant mobilųjį telefoną ir elgesio viešumoje naudojant telefoną sąsajos

		Paauglių elgesys viešoje vietoje naudojantis mobiliuoju telefonu			
		Išjungia telefono garsą	Išjungia mobilųjį telefoną	Neišjungia nei garso, nei telefono	Mobilųjį telefoną palieka namuose
Telefoniniai pokalbiai su draugais	r	0,244	-0,178	-0,176	-0,099
	p	0,001	0,012	0,013	0,165
Telefoniniai pokalbiai su tėvais	r	0,066	0,008	-0,057	0,037
	p	0,353	0,913	0,422	0,600
SMS žinučių rašymas	r	0,293	-0,116	-0,156	-0,056
	p	0,000	0,098	0,026	0,427
Naršymas po internetą	r	0,070	-0,143	0,050	-0,054
	p	0,319	0,042	0,480	0,442
Internetiniai ir mobilūs žaidimai	r	-0,015	-0,042	0,193	-0,019
	p	0,828	0,549	0,006	0,786
Fotografavimas	r	0,173	-0,118	-0,063	-0,136
	p	0,014	0,093	0,373	0,054
Filmavimas	r	0,042	-0,079	0,026	-0,001
	p	0,557	0,265	0,715	0,987
Muzikos klausymasis	r	0,138	-0,173	-0,046	0,092
	p	0,051	0,014	0,511	0,193

Paauglių elgesys pamokoje suskambus telefonui ar gavus SMS pagal respondentų lytį

Paauglių elgesys pamokoje suskambus telefonui ar gavus SMS	Merginos, proc.	Vaikinai, proc.	χ^2 *	df**	p***
Atsiprašo mokytojos ir atmeta skambutį	73,5	62,5	3,152	1	0,076
Išbėga iš klasės, kad galėtų atsiliepti	21,7	30,0	1,755	1	0,185
Atsiliepia į skambutį pamokos metu	4,8	5,8	0,097	1	0,756
Perskaito SMS ir toliau susirašinėja	49,4	42,5	0,998	1	0,318
Perskaito SMS po pamokos	55,4	55,0	0,008	1	0,929
Perskaito SMS ir susirašinėja grįžęs namo	1,2	5,0	2,110	1	0,146

* - chi kvadratu kriterijaus reikšmė

**- Laisvės laipsnių skaičius

*** - stebimas reikšmingumo lygmuo

Paauglių elgesio pamokoje suskambus telefonui ar gavus SMS ir amžiaus sąsajos

		Paauglių elgesys pamokoje suskambus telefonui ar gavus SMS					
		Atsiprašo mokytojos ir atmeta skambutį	Išbėga iš klasės, kad galėtų atsiliepti	Atsiliepia į skambutį pamokos metu	Perskaito SMS ir toliau susirašinėja	Perskaito SMS po pamokos	Perskaito SMS ir susirašinėja grįžęs namo
Amžius	r	-0,058	0,021	0,027	0,117	-0,052	-0,067
	p	0,423	0,775	0,714	0,097	0,467	0,345

Paauglių veiklos naudojant mobilųjį telefoną ir elgesio pamokoje suskambus telefonui ar gavus SMS sąsajos

		Paauglių elgesys pamokoje suskambus telefonui ar gavus SMS					
		Atsiprašo mokytojos ir atmeta skambutį	Išbėga iš klasės, kad galėtų atsiliepti	Atsiliepia į skambutį pamokos metu	Perskaito SMS ir toliau susirašinėja	Perskaito SMS po pamokos	Perskaito SMS ir susirašinėja grįžęs namo
Telefoniniai pokalbiai su draugais	r	0,160	-0,167	0,114	0,002	0,039	0,018
	p	0,029	0,023	0,120	0,979	0,585	0,803
Telefoniniai pokalbiai su tėvais	r	0,166	-0,080	-0,083	-0,179	0,244	-0,022
	p	0,022	0,269	0,253	0,011	0,000	0,759
SMS žinučių rašymas	r	0,182	-0,156	-0,021	0,020	0,048	-0,073
	p	0,012	0,032	0,777	0,773	0,496	0,305
Naršymas po internetą	r	-0,038	0,098	-0,013	0,117	0,010	-0,108
	p	0,605	0,176	0,863	0,097	0,892	0,127
Internetiniai ir mobilūs žaidimai	r	-0,116	0,150	0,018	0,094	-0,059	0,000
	p	0,109	0,038	0,806	0,186	0,404	0,997
Fotografavimas	r	0,018	0,016	0,029	0,193	0,103	0,024
	p	0,0804	0,821	0,691	0,006	0,144	0,732
Filmavimas	r	-0,072	0,079	0,028	0,035	0,019	-0,041
	p	0,319	0,276	0,699	0,621	0,787	0,565
Muzikos klausymasis	r	-0,050	0,042	0,068	0,126	-0,019	-0,164
	p	0,494	0,561	0,350	0,076	0,785	0,020

Paauglių nuomonės apie dažno mobilaus telefono naudojimo žalą ir amžiaus sąsajos

		Dažno mobilaus telefono naudojimo daroma žala				
		Prarandama daug laisvo laiko	Mažiau bendraujama su draugais	Konfliktai su aplinkiniais	Trukdo susikaupti	Išleidžiama daug pinigų
Amžius	r	-0,014	0,067	0,136	-0,097	-0,094
	p	0,839	0,345	0,053	0,170	0,184
		Mažiau bendraujama su tėvais	Nukenčia mokymosi rezultatai	Skatina patyčias	Sukelia nuovargį	Žalos nėra
Amžius	r	-0,033	0,018	0,014	-0,071	-0,016
	p	0,639	0,800	0,838	0,317	0,820

Paauglių naudojimosi mobiliuoju telefonu intensyvumo ir nuomonės apie dažno mobilaus telefono naudojimo žalą sąsajos

		Dažno mobilaus telefono naudojimo daroma žala									
		Prarandama daug laisvo laiko	Mažiau bendraujama su draugais	Konfliktai su aplinkiniais	Trukdo susikaupti	Išleidžiama daug pinigų	Mažiau bendraujama su tėvais	Nukenčia mokymosi rezultatai	Skatina patyčias	Sukelia nuovargį	Žalos nėra
Naudojimosi telefonu trukmė	r	0,135	0,125	0,04	-0,051	-0,072	0,008	0,192	-0,034	0,128	-0,106
	p	0,071	0,097	0,213	0,502	0,337	0,914	0,010	0,656	0,090	0,158
Pokalbių telefonu trukmė	r	0,053	0,097	0,069	-0,057	-0,044	-0,020	-0,002	0,066	0,032	-0,099
	p	0,460	0,174	0,333	0,423	0,541	0,778	0,979	0,355	0,651	0,165
Išsiųstų SMS skaičius	r	-0,17	0,017	0,019	-0,081	-0,197	0,133	0,096	-0,114	0,032	0,006
	p	0,816	0,807	0,788	0,258	0,005	0,062	0,177	0,111	0,657	0,926

Paauglių veiklos naudojant mobiliąjį telefoną ir nuomonės apie dažno mobilaus telefono naudojimo žalą sąsajos

		Dažno mobilaus telefono naudojimo daroma žala									
		Prarandama daug laisvo laiko	Mažiau bendraujama su draugais	Konfliktai su aplinkiniais	Trukdo susikaupti	Išleidžiama daug pinigų	Mažiau bendraujama su tėvais	Nukenčia mokymosi rezultatai	Skatina patyčias	Sukelia nuovargį	Žalos nėra
Pokalbiai su draugais	r	0,057	-0,002	-0,063	-0,062	0,068	-0,033	-0,007	0,004	0,034	0,090
	p	0,424	0,973	0,377	0,382	0,340	0,643	0,917	0,953	0,632	0,209
Pokalbiai su tėvais	r	0,118	0,060	0,111	0,040	0,159	0,073	0,092	0,109	0,200	-0,051
	p	0,094	0,395	0,116	0,571	0,023	0,303	0,192	0,122	0,004	0,472
SMS žinučių rašymas	r	0,060	0,046	0,049	0,012	-0,059	-0,038	0,147	-0,099	-0,001	0,100
	p	0,394	0,519	0,490	0,864	0,402	0,588	0,036	0,161	0,993	0,157
Naršymas po internetą	r	0,043	0,211	-0,048	0,103	0,080	0,048	0,179	0,076	0,129	-0,084
	p	0,548	0,002	0,496	0,143	0,259	0,494	0,011	0,279	0,067	0,234
Žaidimai	r	0,187	0,047	0,005	-0,146	0,120	-0,014	0,022	0,101	-0,043	0,008
	p	0,008	0,510	0,949	0,037	0,087	0,844	0,752	0,152	0,542	0,908
Fotografavimas	r	0,178	0,162	0,178	0,061	0,119	0,026	0,152	0,025	-0,011	-0,073
	p	0,011	0,021	0,475	0,385	0,092	0,717	0,030	0,725	0,877	0,300
Filmavimas	r	0,069	0,065	0,059	-0,032	0,003	-0,022	0,027	0,104	-0,110	0,068
	p	0,326	0,358	0,406	0,646	0,963	0,758	0,705	0,139	0,120	0,338
Muzikos klausymasis	r	0,072	0,112	0,001	0,059	0,121	0,100	0,155	0,072	0,079	-0,016
	p	0,311	0,112	0,989	0,405	0,085	0,157	0,027	0,304	0,266	0,819

Mobilaus telefono tikrinimo dažnumo ir nuomonės apie dažno mobilaus telefono naudojimo žalą sąsajos

		Dažno mobilaus telefono naudojimo daroma žala									
		Prarandama daug laisvo laiko	Mažiau bendraujama su draugais	Konfliktai su aplinkiniais	Trukdo susikaupti	Išleidžiama daug pinigų	Mažiau bendraujama su tėvais	Nukenčia mokymosi rezultatai	Skatina patyčias	Sukelia nuovargį	Žalos nėra
Nuolatinis tikrinimas	r	0,056	-0,031	0,058	-0,069	-0,063	-0,065	-0,065	-0,128	-0,023	0,013
	p	0,426	0,659	0,413	0,327	0,374	0,359	0,357	0,068	0,742	0,852
Tikrinimas sulaukus skambučio ar SMS	r	-0,118	0,070	-0,004	0,157	0,031	0,003	0,043	0,089	0,101	0,017
	p	0,096	0,324	0,959	0,025	0,666	0,971	0,543	0,208	0,154	0,814
Tikrinimas, kai nėra kas veikti	r	0,098	0,081	-0,084	0,056	0,044	0,105	0,083	0,087	-0,018	-0,068
	p	0,167	0,251	0,232	0,431	0,533	0,134	0,241	0,216	0,797	0,332

Paauglių polinkio į priklausomybę požymių pasireiškimo intensyvumo ir lyties sąsajos

		Dažno mobilaus telefono naudojimo daroma žala				
		Negali atsipalaiduoti be mobilaus telefono	Nepaleidžia iš rankų savo telefono	Prieš užmiegant telefoną pasideda šalia	Negali sutelkti dėmesio kai neturi telefono	Praranda socialinius ryšius
Lytis	r	0,125	0,297	0,190	0,198	0,162
	p	0,077	0,000	0,007	0,005	0,021
		Nesugeba kontroliuoti prie telefono praleidžiamo laiko	Išleidžia daug pinigų telefoniniam ryšiui	Padėjęs telefoną vėl nori juo naudotis	Naudodamas telefoną užmiršta savo problemas	Laisvalaikiu jaučia poreikį naudotis telefonu
Lytis	r	0,148	-0,012	0,175	0,203	0,258
	p	0,035	0,867	0,012	0,004	0,000

Paauglių polinkio į priklausomybę požymių pasireiškimo intensyvumo ir amžiaus sąsajos

		Dažno mobilaus telefono naudojimo daroma žala				
		Negali atsipalaiduoti be mobilaus telefono	Nepaleidžia iš rankų savo telefono	Prieš užmiegant telefoną pasideda šalia	Negali sutelkti dėmesio kai neturi telefono	Praranda socialinius ryšius
Amžius	r	-0,154	-0,149	-0,161	-0,168	-0,190
	p	0,028	0,034	0,022	0,017	0,007
		Nesugeba kontroliuoti prie telefono praleidžiamo laiko	Išleidžia daug pinigų telefoniniam ryšiui	Padėjęs telefoną vėl nori juo naudotis	Naudodamas telefoną užmiršta savo problemas	Laisvalaikiu jaučia poreikį naudotis telefonu
Amžius	r	-0,011	-0,128	-0,070	-0,024	-0,168
	p	0,875	0,069	0,319	0,732	0,017

Paauglių polinkio į priklausomybę požymių pasireiškimo intensyvumo ir veiklos naudojant mobilųjį telefoną sąsajos

	Paauglių veikla naudojant mobilųjį telefoną								
	Pokalbiai su draugais	Pokalbiai su tėvais	SMS žinučių rašymas	Naršymas po internetą	Žaidimai	Fotografavimas	Filmavimas	Muzikos klausymasis	
Negali atsipalaiduoti be mobilaus telefono	r	-0,042	0,134	-0,131	-0,154	-0,178	-0,286	-0,183	-0,099
	p	0,560	0,057	0,062	0,028	0,011	0,000	0,009	0,160
Nepaleidžia iš rankų savo telefono	r	-0,123	0,126	-0,272	-0,149	-0,117	-0,300	-0,128	-0,151
	p	0,084	0,073	0,000	0,033	0,096	0,000	0,068	0,032
Prieš užmiegant telefoną pasideda šalia	r	-0,130	0,053	-0,115	-0,064	0,000	-0,158	-0,146	-0,110
	p	0,069	0,451	0,102	0,361	0,996	0,025	0,038	0,118
Negali sutelkti dėmesio kai neturi telefono	r	-0,126	0,030	-0,145	-0,062	-0,037	-0,238	-0,172	0,003
	p	0,078	0,671	0,040	0,376	0,598	0,001	0,014	0,970
Praranda socialinius ryšius	r	-0,087	-0,024	-0,109	-0,079	-0,052	-0,236	-0,172	0,022
	p	0,223	0,732	0,121	0,261	0,461	0,001	0,014	0,753
Nesugeba kontroliuoti prie telefono praleidžiamo laiko	r	0,051	0,061	-0,116	-0,152	-0,105	-0,175	-0,132	-0,071
	p	0,479	0,385	0,100	0,030	0,138	0,013	0,060	0,316
Išleidžia daug pinigų telefoniniam ryšiui	r	-0,120	-0,010	-0,187	-0,092	-0,149	-0,163	-0,157	-0,008
	p	0,092	0,892	0,008	0,190	0,034	0,020	0,025	0,911
Padėjęs telefoną vėl nori juo naudotis	r	-0,161	0,030	-0,160	-0,196	-0,179	-0,307	-0,182	-0,132
	p	0,024	0,666	0,023	0,005	0,011	0,000	0,009	0,060
Naudodamas telefoną užmiršta savo problemas	r	-0,091	0,144	-0,084	-0,108	-0,063	-0,223	-0,108	-0,077
	p	0,203	0,040	0,233	0,125	0,372	0,001	0,123	0,276
Laisvalaikiu jaučia poreikį naudotis telefonu	r	-0,085	0,079	-0,153	-0,150	-0,154	-0,273	-0,233	-0,058
	p	0,232	0,261	0,029	0,033	0,028	0,000	0,001	0,415

Paauglių nuomonė apie telefoninės priklausomybės prevencijos mokykloje egzistavimą pagal respondentų lytį

Nuomonė apie telefoninės priklausomybės prevencijos mokykloje egzistavimą	Merginos, proc.	Vaikinai, proc.	χ^2 *	df**	p***
Mokykloje prevencija vykdoma	27,7	37,5	2,111	1	0,146
Mokykloje prevencija nevykdoma	21,7	23,3	0,076	1	0,783
Nežinau, ar prevencija vykdoma	50,6	40,8	1,893	1	0,169

* - chi kvadratu kriterijaus reikšmė

** - Laisvės laipsnių skaičius

*** - stebimas reikšmingumo lygmuo

Paauglių polinkio į priklausomybę požymių pasireiškimo intensyvumo ir nuomonės apie telefoninės priklausomybės prevencijos mokykloje egzistavimą sąsajos

		Nuomonė apie telefoninės priklausomybės prevencijos mokykloje egzistavimą		
		Mokykloje prevencija vykdoma	Mokykloje prevencija nevykdoma	Nežinau, ar prevencija vykdoma
Negali atsipalaiduoti be mobilaus telefono	r	-0,017	-0,128	0,146
	p	0,806	0,068	0,038
Nepaleidžia iš rankų savo telefono	r	-0,010	-0,090	0,098
	p	0,884	0,200	0,165
Prieš užmiegant telefoną pasideda šalia	r	0,067	-0,064	-0,009
	p	0,340	0,366	0,893
Negali sutelkti dėmesio kai neturi telefono	r	-0,091	-0,135	0,210
	p	0,194	0,054	0,003
Praranda socialinius ryšius	r	0,023	-0,098	0,044
	p	0,745	0,166	0,534
Nesugeba kontroliuoti prie telefono praleidžiamo laiko	r	-0,110	-0,100	0,197
	p	0,119	0,156	0,005
Išleidžia daug pinigų telefoniniam ryšiui	r	-0,030	-0,104	0,120
	p	0,672	0,139	0,087
Padėjęs telefoną vėl nori juo naudotis	r	-0,018	-0,048	0,065
	p	0,802	0,493	0,354
Naudodamas telefoną užmiršta savo problemas	r	-0,186	-0,072	0,256
	p	0,008	0,306	0,000
Laisvalaikiu jaučia poreikį naudotis telefonu	r	0,020	-0,041	0,040
	p	0,782	0,565	0,575

Paauglių nuomonė apie telefoninės priklausomybės prevencijos mokykloje vykdytojus pagal respondentų lytį

Prevencijos vykdytojai	Merginos, proc.	Vaikinai, proc.	χ^2 *	df**	p***
Mokyklos administracija	22,9	24,2	0,038	1	0,845
Klasės auklėtoja	19,3	24,2	0,610	1	0,435
Mokytojai	22,9	19,2	0,474	1	0,491
Socialinė pedagogė	21,7	15,0	1,607	1	0,205

* - chi kvadratu kriterijaus reikšmė

** - Laisvės laipsnių skaičius

*** - stebimas reikšmingumo lygmuo

Paauglių polinkio į priklausomybę požymių pasireiškimo intensyvumo ir nuomonės apie telefoninės priklausomybės prevencijos mokykloje vykdytojus sąsajos

		Prevencijos vykdytojai			
		Mokyklos administracija	Klasės auklėtoja	Mokytojai	Socialinė pedagogė
Negali atsipalaiduoti be mobilaus telefono	r	-0,092	0,070	0,041	0,047
	p	0,193	0,322	0,560	0,505
Nepaleidžia iš rankų savo telefono	r	-0,112	0,044	-0,012	0,034
	p	0,112	0,533	0,867	0,631
Prieš užmiegant telefoną pasideda šalia	r	0,014	-0,010	-0,026	0,000
	p	0,845	0,890	0,718	0,995
Negali sutelkti dėmesio kai neturi telefono	r	-0,150	0,098	0,055	0,062
	p	0,034	0,164	0,437	0,379
Praranda socialinius ryšius	r	-0,119	0,056	0,019	0,039
	p	0,091	0,432	0,791	0,581
Nesugeba kontroliuoti prie telefono praleidžiamo laiko	r	-0,156	-0,057	-0,078	-0,103
	p	0,027	0,420	0,268	0,145
Išleidžia daug pinigų telefoniniam ryšiui	r	-0,153	0,038	-0,050	0,032
	p	0,030	0,592	0,482	0,647
Padėjęs telefoną vėl nori juo naudotis	r	-0,086	0,043	-0,059	0,006
	p	0,223	0,548	0,401	0,933
Naudodamas telefoną užmiršta savo problemas	r	-0,220	-0,088	-0,127	-0,128
	p	0,002	0,215	0,072	0,068
Laisvalaikiu jaučia poreikį naudotis telefonu	r	-0,062	0,022	0,032	0,031
	p	0,383	0,759	0,656	0,662